

Civilutskottets betänkande 2020/21:CU17

Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till ändringar i bl.a. föräldrabalken och till en ny lag om informationssamtal. Lagändringarna och den nya lagen syftar bl.a. till att stärka barnrättsperspektivet i vårdnadsprocessen, skapa bättre förutsättningar för föräldrar att nå samförstånds lösningar och stärka skyddet för barn som riskerar att fara illa.

Genom bl.a. den nya lagen om informationssamtal införs ett krav på att föräldrar, som huvudregel, ska ha deltagit i ett sådant samtal hos socialnämnden innan de framställer ett tvistigt yrkande om vårdnad, boende eller umgänge i domstol.

Lagändringarna som syftar till att stärka barnrättsperspektivet i vårdnadsprocessen innebär att

- barnets bästa ska vara avgörande för alla frågor om vårdnad, boende och umgänge
- barnets rätt till information och att komma till tals i förfarandet lyfts fram och tydliggörs samt att fler och yngre barn ska ges möjlighet att delta i förfarandet
- socialnämnden i ett förfarande om vårdnad, boende eller umgänge ska få höra ett barn utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

Vidare ska domstolen i fortsättningen fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar när den avgör om föräldrarna ska ha gemensam vårdnad. Om det är bäst för barnet ska en domstol få besluta om gemensam vårdnad även om föräldrarna motsätter sig det. Det införs också en lagstadgad tidsgräns på fyra månader för utredningar i frågor om vårdnad, boende eller umgänge. Dessutom införs det nya kompetenskrav för medlare och ett stärkt sekretesskydd för uppgifter som lämnas till en medlare.

Lagändringarna som syftar till att stärka skyddet för barn som riskerar att fara illa innebär bl.a. att en domstol i vissa situationer ska kunna flytta vårdnaden om ett barn till en tillfällig vårdnadshavare. Vidare ska socialnämnden i fler fall kunna hämta in sekretesskyddade uppgifter från en annan socialnämnd. Det införs även nya regler om behörig domstol för bl.a. mål om vårdnad, boende och umgänge när barn eller föräldrar har skyddade personuppgifter.

Lagen om informationssamtal träder i kraft den 1 januari 2022, medan kravet på att ha deltagit i ett samtal för att få framställa ett tvistigt yrkande träder i kraft den 1 mars 2022. Lagändringarna i övrigt träder i kraft den 1 juli 2021.

Vidare föreslår utskottet tre tillkännagivanden till regeringen. Enligt utskottet bör regeringen göra en översyn i syfte att tillgodose det övergripande behovet av kunskaphöjning hos yrkesverksamma i arbetet med familjerättsliga frågor. Regeringen bör också se över frågan om utökade möjligheter för socialnämnden att hämta in uppgifter utan en vårdnadshavares samtycke i förfaranden om bl.a. vårdnad. Dessutom bör regeringen se över hur vårdnadsutredningar kan kvalitetssäkras även i övrigt och hur man kan säkerställa att enhetliga och evidensbaserade utredningsmetoder används. Utskottets förslag grundas på förslag i motioner.

Utskottet anser att riksdagen bör avslå övriga motionsyrkanden.

I betänkandet finns 22 reservationer (S, M, SD, C, V, KD, L, MP). I fyra av reservationerna (S, V, MP) föreslås att riksdagen inte ska göra något tillkännagivande till regeringen.

Behandlade förslag

Proposition 2020/21:150 Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister.

Cirka 30 yrkanden i följdmotioner.

30 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2020/21.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	5
Redogörelse för ärendet	9
Utskottets överväganden	10
Bakgrund	10
Regeringens lagförslag	12
Obligatoriska informationssamtal m.m.	18
Biträde m.m. för barn	25
Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar	29
Barnets bästa och kriterier i fråga om vårdnad	32
Vissa frågor om vårdnad och umgänge vid våld i familjen	37
Vårdnad och umgänge i förhållande till bl.a. sociala föräldrar	41
Kompetensfrågor	45
Möjligheter att hämta in uppgifter utan vårdnadshavares samtycke	48
Andra frågor om kvalitetssäkring och domstolens beslutsunderlag	51
Övriga frågor om lagstiftningens framtida utformning	57
Reservationer	63
1. Regeringens lagförslag, punkt 1 (L)	63
2. Obligatoriskt medlingsförfarande m.m., punkt 2 (M, C, KD)	64
3. Obligatoriskt medlingsförfarande m.m., punkt 2 (SD)	65
4. Obligatoriskt medlingsförfarande m.m., punkt 2 (V)	66
5. Tidsfristen för talan vid domstol, punkt 3 (M, KD)	66
6. Tidsfristen för talan vid domstol, punkt 3 (C)	67
7. Rättegångskostnader i vårdnadsmål, punkt 4 (C)	68
8. Biträde m.m. för barn, punkt 5 (V, KD, L)	69
9. Biträde m.m. för barn, punkt 5 (SD)	69
10. Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar, punkt 6 (SD, C, L)	70
11. Barnets bästa och kriterier i fråga om vårdnad, punkt 7 (SD)	71
12. Barnets bästa och kriterier i fråga om vårdnad, punkt 7 (V)	72
13. Vissa frågor om vårdnad och umgänge vid våld i familjen, punkt 8 (C)	72
14. Vissa frågor om vårdnad och umgänge vid våld i familjen, punkt 8 (L)	73
15. Vårdnad och umgänge i förhållande till bl.a. sociala föräldrar, punkt 9 (M, C, L)	75
16. Vårdnad och umgänge i förhållande till bl.a. sociala föräldrar, punkt 9 (SD, KD)	76
17. Kompetensfrågor, punkt 10 (S, V, MP)	77
18. Möjligheter att hämta in uppgifter utan vårdnadshavares samtycke, punkt 11 (S, V, MP)	78
19. Andra frågor om kvalitetssäkring och domstolens beslutsunderlag, punkt 12 (S, MP)	79
20. Andra frågor om kvalitetssäkring och domstolens beslutsunderlag, punkt 12 (V)	80
21. Övriga frågor om lagstiftningens framtida utformning, punkt 13 (C) ..	81
22. Övriga frågor om lagstiftningens framtida utformning, punkt 13 (L) ..	82
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	83

Propositionen	83
Följdmotionerna	83
Motioner från allmänna motionstiden 2020/21	86
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	90
<i>Bilaga 3</i>	
Socialutskottets yttrande 2020/21:SoU6y	115

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Regeringens lagförslag

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i föräldrabalken,
2. lag om ändring i äktenskapsbalken,
3. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453),
4. lag om informationssamtal,
5. lag om ändring i rättegångsbalken,
6. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2020/21:150 punkterna 1–6 och avslår motionerna

2020/21:1400 av Betty Malmberg och Marlène Lund Kopparklint (båda M) yrkande 1,

2020/21:1471 av Teresa Carvalho m.fl. (S),

2020/21:1612 av Linda Lindberg m.fl. (SD) yrkande 19,

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 20 i denna del,

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 7.2 i denna del och

2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 2.

Reservation 1 (L)

2. Obligatoriskt medlingsförfarande m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 16,

2020/21:3922 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) yrkande 1,

2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 3,

2020/21:3953 av Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M) yrkande 1,

2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 4 i denna del och

2020/21:3969 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 1.

Reservation 2 (M, C, KD)

Reservation 3 (SD)

Reservation 4 (V)

3. Tidsfristen för talan vid domstol

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:3953 av Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M) yrkande 2,

2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 4 i denna del och

2020/21:3969 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 3.

Reservation 5 (M, KD)

Reservation 6 (C)

4. Rättegångskostnader i vårdnadsmål

Riksdagen avslår motion

2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 8.

Reservation 7 (C)

5. Biträde m.m. för barn

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:1612 av Linda Lindberg m.fl. (SD) yrkande 20,

2020/21:2774 av Ebba Busch m.fl. (KD) yrkande 40 i denna del,

2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 22,

2020/21:3922 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 3,

2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 2,

2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 3 och

2020/21:3969 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 2.

Reservation 8 (V, KD, L)

Reservation 9 (SD)

6. Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:3922 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 6 och

2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 5.

Reservation 10 (SD, C, L)

7. Barnets bästa och kriterier i fråga om vårdnad

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:3922 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkandena 4 och 5 samt

2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkandena 4 och 5.

Reservation 11 (SD)

Reservation 12 (V)

8. Vissa frågor om vårdnad och umgänge vid våld i familjen

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:1400 av Betty Malmberg och Marléne Lund Kopparklint (båda M) yrkande 2,

2020/21:1538 av Saila Quicklund (M),

2020/21:2085 av Azadeh Rojhan Gustafsson och Carina Ohlsson (båda S),

2020/21:2620 av Lotta Olsson (M),

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkandena 21, 22 och 29,

2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 25,

2020/21:3379 av Markus Wiechel m.fl. (SD) och

2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 7.

Reservation 13 (C)

Reservation 14 (L)

9. Vårdnad och umgänge i förhållande till bl.a. sociala föräldrar

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:1016 av Magnus Ek (C),

2020/21:1713 av Ida Drougge (M),

2020/21:2130 av Daniel Andersson m.fl. (S),

2020/21:2667 av Nina Lundström (L),

2020/21:2774 av Ebba Busch m.fl. (KD) yrkande 42,

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 15,

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 7.2 i denna del,

2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 19 och

2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 6.

Reservation 15 (M, C, L)

Reservation 16 (SD, KD)

10. Kompetensfrågor

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om kompetensfrågor och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:2774 av Ebba Busch m.fl. (KD) yrkande 40 i denna del,

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 17 och

2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 4 och

bifaller delvis motion

2020/21:3922 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 2.

Reservation 17 (S, V, MP)

11. Möjligheter att hämta in uppgifter utan vårdnadshavares samtycke

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om möjligheter att hämta in uppgifter utan en vårdnadshavares samtycke och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 20 i denna del och

2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 5.

Reservation 18 (S, V, MP)

12. Andra frågor om kvalitetssäkring och domstolens beslutsunderlag

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om kvalitetssäkring och domstolens beslutsunderlag i övrigt och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:3922 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 7 och

2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 3,

bifaller delvis motion

2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkandena 6 och 7 samt

avslår motion

2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 1.

Reservation 19 (S, MP)

Reservation 20 (V)

13. Övriga frågor om lagstiftningens framtida utformning

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:508 av Emma Carlsson Löfdahl (-),

2020/21:3603 av Runar Filper (SD) yrkandena 1, 6 och 8,

2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 1 och

2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkandena 1 och 2.

Reservation 21 (C)

Reservation 22 (L)

Stockholm den 20 maj 2021

På civilutskottets vägnar

Larry Söder

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Larry Söder (KD), Johan Löfstrand (S), Carl-Oskar Bohlin (M), Elin Lundgren (S), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Mikael Eskilandersson (SD), Lars Beckman (M), Roger Hedlund (SD), Sanne Lennström (S), Joakim Järrebring (S), Robert Hannah (L), Angelica Lundberg (SD), Emma Hult (MP), David Josefsson (M), Ola Möller (S), Jon Thorbjörnson (V) och Martina Johansson (C).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet proposition 2020/21:150 Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister. I propositionen finns en redogörelse för ärendets beredning fram till regeringens beslut om propositionen.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut återges i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

6 motioner med sammanlagt 32 yrkanden har väckts med anledning av propositionen. I betänkandet behandlar utskottet även 17 motioner med 30 yrkanden från allmänna motionstiden 2020/21. Förslagen i motionerna finns i bilaga 1.

Riksdagen riktade våren 2017 ett tillkännagivande till regeringen om vad den särskilt bör beakta i lagstiftningsarbetet med anledning av 2014 års vårdnadsutredning (bet. 2016/17:CU10, rskr. 2016/17:189). I betänkandet behandlas även den redovisning av hanteringen av tillkännagivandet som regeringen gör i propositionen.

Civilutskottet har gett socialutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen och följdmotionerna i de delar som berör socialutskottets beredningsområde. Yttrandet återges i bilaga 3.

Utskottets överväganden

Bakgrund

2006 års vårdnadsreform

Rättsförhållandet mellan barn och föräldrar regleras i föräldrabalken. Denna lagstiftning har under de senaste decennierna genomgått betydande förändringar när det gäller regelverket för när föräldrar separerar och föräldrarna inte kan komma överens om hur deras barn ska ha det. De senaste större ändringarna i vårdnadsreglerna beslutades av riksdagen våren 2006 och trädde i kraft i juli 2006 (prop. 2005/06:99, bet. 2005/06:LU27, rskr. 2005/06:309). Ändringarna syftade framför allt till att stärka barnperspektivet i lagstiftningen och innebar bl.a. att betydelsen av barnets bästa kommer till klarare uttryck i lagen och att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Genom lagändringarna markerades ytterligare i lagtexten den betydelse som risken för att barnet far illa måste få vid beslut om vårdnad, boende och umgänge. Socialnämnden och domstolen ska vid bedömningen av barnets bästa fästa avseende särskilt vid risken att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller far illa på något annat sätt. Vidare lyftes barnets behov av umgänge med sina mor- och farföräldrar och andra som står barnet särskilt nära fram i lagtexten.

Ändringarna innebar också att det infördes en generell skyldighet för domstolen att, om det är lämpligt, verka för samförståndslösningar i s.k. indispositiva tvistemål. I mål om vårdnad, boende och umgänge innebär det att domstolen ska verka för att föräldrarna når en samförståndslösning som är förenlig med barnets bästa. Domstolen kan också ge en medlare i uppdrag att försöka få föräldrarna att nå en samförståndslösning för barnets bästa.

Regleringen om vårdnad m.m.

Bestämmelserna om vårdnad, boende och umgänge finns intagna i 6 kap. föräldrabalken. Regleringen innebär, utöver vad som beskrivs ovan om barnets bästa m.m., bl.a. följande.

Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn ska vidare behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. (Se 1 §.)

Ett barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. (Se 2 §.)

Om barnet står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem och någon av föräldrarna vill få ändring i vårdnaden, ska rätten besluta att föräldrarna ska ha gemensam vårdnad eller att en av dem ska ha ensam

vårdnad. Vid bedömningen av om föräldrarna ska ha gemensam vårdnad eller om en av dem ska ha ensam vårdnad ska rätten fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet. Domstolen får besluta om gemensam vårdnad även mot en förälders vilja, men inte om båda föräldrarna motsätter sig det. Föräldrarna kan vidare avtala om att vårdnaden ska vara gemensam eller att en av dem ska ha vårdnaden om barnet. Ett sådant avtal gäller om det är skriftligt och socialnämnden har godkänt det. (Se 5 och 6 §§.)

Om båda föräldrarna är vårdnadshavare och en av dem dör, får den andra föräldern automatiskt ensam vårdnad om barnet (9 §).

Socialnämnden kan föra talan vid domstol om att vårdnaden ska frångås en förälder och antingen anförtros den andra föräldern ensam eller en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Domstolen kan också på eget initiativ i mål om äktenskapsskillnad mellan föräldrarna eller i annat mål om vårdnad som väckts av föräldrarna förordna om överflyttning av vårdnaden. (Se 7 och 8 §§.)

En vårdnadshavare har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter (11 §). Om barnet har två vårdnadshavare ska dessa utöva sina rättigheter och skyldigheter mot barnet tillsammans (13 §).

Barnet ska ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med. Umgänget kan ske genom att barnet och föräldern träffar varandra eller genom att de har annan kontakt. (Se 15 § första stycket.) När rätten beslutar om umgänge med en sådan förälder får rätten, om barnet har behov av det, besluta att en person som utses av socialnämnden ska medverka vid umgänget, s.k. umgängesstöd (15 c §).

I 21 kap. föräldrabalken finns bestämmelser om verkställighet av bl.a. domar och beslut om vårdnad, boende eller umgänge. Utgångspunkten för regleringen är att avgöranden om vårdnad m.m. i princip ska följas. Vid verkställighet ska dock barnets bästa komma i främsta rummet, och hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad (1 §).

2014 års vårdnadsutredning

År 2014 tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att utvärdera 2006 års vårdnadsreform. Utredningen skulle även kartlägga och analysera de faktorer som kan ha bidragit till att antalet vårdnadsfall i domstol ökat sedan 2006. Utredningen skulle vidare utreda vissa andra frågor om vårdnad, boende och umgänge, däribland hur föräldrars möjligheter att nå en samförståndslösning kan utvecklas och förbättras. Utredningen, som antog namnet 2014 års vårdnadsutredning, överlämnade i februari 2017 betänkandet *Se barnet!* (SOU 2017:6)

Riksdagens tillkännagivande

Riksdagen riktade våren 2017 ett tillkännagivande till regeringen om vad den särskilt bör beakta i lagstiftningsarbetet med anledning av 2014 års vårdnadsutredning (bet. 2016/17:CU10, rskr. 2016/17:189). I tillkännagivandet underströk riksdagen betydelsen av att reglerna om vårdnad, boende och umgänge är utformade för att säkerställa barnets bästa och för att minska risken för långvariga konflikter till skada för barnet. Enligt tillkännagivandet bör regleringen justeras på ett sätt som innebär att barn- och barnrättsperspektivet stärks. Fokus måste flyttas från föräldrarna och deras konflikter till barnet och barnets behov, och de konflikt drivande inslagen i regleringen måste tas bort. Vidare måste den nya regleringen på området motverka s.k. umgängessabotage.

Regeringens lagförslag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens lagförslag om bl.a. ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister, bättre förutsättningar för föräldrar att nå samförståndslösningar och ett stärkt skydd för barn som riskerar att fara illa. Vidare avslår riksdagen motionsyrkanden som får anses tillgodosedda genom lagförslagen. Riksdagen avslår också ett motionsyrkande om att riksdagen ska göra ett motivuttalande i fråga om gemensam vårdnad mot föräldrarnas vilja.

Jämför reservation 1 (L).

Propositionen

Inledning

Regeringen lämnar i propositionen förslag på ändringar som bl.a. syftar till att stärka barnrättsperspektivet i vårdnadsprocessen, skapa bättre förutsättningar för föräldrar att nå samförståndslösningar och stärka skyddet för barn som riskerar att fara illa.

Ett stärkt barnrättsperspektiv

Barnets bästa

Regeringen föreslår att det ska tydliggöras i förädrabalken att barnets bästa ska vara avgörande för alla frågor om vårdnad, boende och umgänge, inte bara vid beslut i sådana frågor.

Barnets delaktighet

Regeringen föreslår att förutsättningarna för barns delaktighet i frågor om vårdnad, boende och umgänge ska förbättras. En ny bestämmelse om barnets

rätt att få information och komma till tals i frågor om vårdnad, boende och umgänge ska införas i föräldrabalken.

Barnets rätt att komma till tals ska vidare stärkas genom att det klargörs i lagen att rätten inte är begränsad till en rätt att uttrycka sin vilja eller inställning i en viss fråga utan innebär en rätt att framföra åsikter i en vidare bemärkelse. Därigenom ska fler och yngre barn ges möjlighet att delta. Även i verkställighetsärenden ska barnets rätt att komma till tals tydliggöras på motsvarande sätt.

Det ska därutöver klargöras att socialnämnden som utgångspunkt ska tala med barnet inom ramen för sitt arbete med utredningar i mål om vårdnad, boende eller umgänge, dvs. inte försöka klarlägga barnets åsikter på något annat sätt. Även en socialnämnd som ska lämna s.k. snabbupplysningar ska – om det inte är olämpligt (i stället för, som i dag, bara om det är lämpligt) – höra barnet och föräldrarna. Det ska också bli möjligt för socialnämnden att i ett förfarande om vårdnad, boende eller umgänge höra barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

Obligatoriska informationssamtal

Obligatoriska informationssamtal före en domstolsprocess

Regeringen föreslår att föräldrar som överväger att inleda en tvist i domstol i frågor som rör vårdnad, boende eller umgänge ska få relevant information vid ett informationssamtal som syftar till att hitta den lösning som är bäst för barnet. Föräldrarna ska också erbjudas samarbetsamtal, om det inte är olämpligt, och efter behov erbjudas eller vägledas till stöd och hjälp i annan form.

Föräldrarna ska som utgångspunkt delta samtidigt i ett informationssamtal. Enskilda samtal ska dock hållas om det finns särskilda skäl för det eller om någon av föräldrarna begär det.

När föräldrarna inte är överens i frågor om vårdnad, boende eller umgänge ska en förälder som framställer ett yrkande om någon av dessa frågor ha deltagit i ett informationssamtal för att domstolen ska få ta upp ett yrkande om vårdnad, boende eller umgänge till prövning. Samtalet ska ha ägt rum inom ett år före det att yrkandet framställs.

Kravet på deltagande i informationssamtal ska dock inte gälla när ett yrkande om vårdnad, boende eller umgänge redan är upptaget till prövning i målet eller om det finns särskilda skäl.

Domstolens beslut att ta upp ett yrkande till prövning trots att en förälder inte har deltagit i informationssamtal ska inte få överklagas.

Genomförande av samtalen

Regeringen föreslår att kommunen ska ansvara för att informationssamtal under sakkunnig ledning kan hållas med föräldrar som överväger att inleda en tvist om vårdnad, boende eller umgänge.

Den kommun där barnet är folkbokfört ansvarar för att informationssamtal kan hållas. Om barnet inte är folkbokfört i landet ska den kommun där någon av föräldrarna är folkbokförd ansvara för sådana samtal.

Om en förälder begär informationssamtal ska socialnämnden erbjuda föräldrarna samtal. Informationssamtal ska hållas så snart det är möjligt och senast inom fyra veckor från begäran. Om det finns särskilda skäl får socialnämnden erbjuda en senare tid för samtalet.

Socialnämnden ska utfärda ett samtalsintyg till en förälder som har deltagit i ett informationssamtal. Uppgifter om föräldrarna, vem som har deltagit i samtalet och när det ägde rum ska framgå av intyget.

Ändrade kriterier i fråga om vårdnad

Regeringen föreslår att föräldrabalkens reglering ska ändras i fråga om vad domstolen ska fästa avseende särskilt vid när frågan om huruvida vårdnaden ska vara gemensam eller inte avgörs. Särskilt avseende ska i fortsättningen fästas vid föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor om barnet i stället för, som i dag, vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet. Den befintliga regleringen förefaller enligt regeringen i vissa fall vara konflikt drivande. Ändringen syftar till att flytta fokus från föräldrarna och deras samarbete till barnet och föräldrarnas gemensamma ansvar för barnet, och därigenom stärks enligt regeringen också barn- och barnrättsperspektivet i regleringen.

Vidare föreslås att domstolen ska kunna besluta om gemensam vårdnad även om båda föräldrarna motsätter sig den vårdnadsformen. Syftet är att markera att det alltid är barnets bästa som i varje enskilt fall ska vara avgörande – inte föräldrarnas inställning i målet. Regeringen framhåller i denna del att redan möjligheten att döma till gemensam vårdnad mot *en* förälders vilja måste användas med stor försiktighet och lyhördhet. Enligt regeringen är det också självfallet så att det i en situation där det förekommit våld eller andra former av övergrepp från en förälders sida i princip alltid är bäst för barnet att den föräldern inte får del i vårdnaden. Det är nämligen knappast möjligt att tillgodose barnets behov av trygghet och omsorg inom ramen för en gemensam vårdnad om den ena föräldern gör sig skyldig till övergrepp mot den andra föräldern eller någon annan i familjen.

Regeringen framhåller vidare att utrymmet att besluta om gemensam vårdnad när båda föräldrarna motsätter sig den vårdnadsformen i praktiken kommer att vara litet. Det kommer att krävas att det tydligt framgår av omständigheterna i målet att föräldrarna i praktiken har förmåga att ta gemensamt ansvar i frågor som måste lösas. Det kan handla om situationer där de meningsskiljaktigheter som finns rör annat än sådant som är direkt kopplat till vårdnadsansvaret – samtidigt som föräldrarna båda värnar barnets bästa och, trots att de misstror varandra, visar prov på att de kan fatta nödvändiga beslut tillsammans. Beslut om gemensam vårdnad mot båda föräldrarnas vilja kommer därför enligt regeringen främst att kunna komma i fråga i situationer

där föräldrarna redan har gemensam vårdnad och domstolen anser att det är bäst för barnet att den gemensamma vårdnaden består.

Medling i mål om vårdnad, boende eller umgänge

I syfte att skapa förutsättningar för fler lyckade medlingsuppdrag och därmed fler samförståndslösningar föreslår regeringen nya kompetenskrav för medlare genom att det ska framgå av lagen att en medlare ska ha relevant utbildning och yrkeserfarenhet och vara lämplig för uppdraget. I samma syfte föreslås också ett stärkt sekretesskydd för uppgifter som lämnas till en medlare.

En tillfällig vårdnadshavare

Regeringen lämnar förslag som syftar till att säkerställa en snabb vårdnadsöverflyttning när en förälder uppsåtligen har dödat eller allvarligt skadat den andra föräldern. En domstol ska, på talan av socialnämnden, kunna flytta över vårdnaden om ett barn till en tillfällig vårdnadshavare. En tillfällig vårdnadshavare ska, om det finns särskilda skäl, få utses om det finns behov av en särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet men det saknas en lämplig person att förordna. I uppdraget som tillfällig vårdnadshavare ska det inte ingå att tillgodose den faktiska vården om barnet.

Till tillfällig vårdnadshavare ska den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget få utses. En tillfällig vårdnadshavare ska ha samma rättsliga ansvar, uppgifter och rätt att bestämma i frågor som rör barnet som en särskilt förordnad vårdnadshavare har enligt föräldrabalken.

Om en tillfällig vårdnadshavare har utsetts för ett barn ska socialnämnden fortsätta att verka för en varaktig lösning av vårdnadsfrågan. När förutsättningar finns för att utse en särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet ska rätten – på talan av socialnämnden – flytta över vårdnaden från den tillfälliga vårdnadshavaren till en eller två sådana.

Barn och föräldrar med skyddade personuppgifter

Regeringen föreslår särskilda forumregler för vissa måltyper i föräldrabalken och äktenskapsbalken när barn eller föräldrar har skyddade personuppgifter, vilket bl.a. syftar till att skapa ökad trygghet för dessa barn och föräldrar. Det föreslås också för sådana situationer särskilda regler om behörig kommun i vissa fall.

Domstolarnas beslutsunderlag och en fråga om rättegångskostnader

Regeringen lämnar förslag som syftar till bättre utredningar och upplysningar. Sålunda ska en ny uppgiftsskyldighet införas för att uppgifter ska kunna lämnas mellan olika socialnämnder i samband med att en socialnämnd ska lämna upplysningar eller snabbupplysningar till en domstol i ett mål om vårdnad, boende eller umgänge. Detta kompletterar den uppgiftsskyldighet

som redan gäller för upplysningar som kan vara av betydelse dels för en socialnämnds utredning om vårdnad, boende eller umgänge, dels för en socialnämnds prövning av ett avtal mellan föräldrar om vårdnad, boende eller umgänge.

Vidare föreslås att det ska införas en lagstadgad tidsgräns om fyra månader för utredningar om vårdnad, boende eller umgänge. Om det finns särskilda skäl ska domstolen få förlänga tiden.

Regeringen föreslår också att rättegångskostnader i verkställighetsärenden ska kunna fördelas på ett mer rättvist sätt genom att det ska bli möjligt att kvitta rättegångskostnaderna i fler fall än i dag.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Lagen om informationssamtal och den anknytande ändringen i socialtjänstlagen (2001:453) föreslås träda i kraft den 1 januari 2022. Bestämmelserna i föräldrabalken och äktenskapsbalken om deltagande i ett informationssamtal som en förutsättning för att en domstol i vissa fall ska få ta upp yrkanden om vårdnad, boende eller umgänge till prövning föreslås träda i kraft den 1 mars 2022. Övriga lagändringar föreslås träda i kraft den 1 juli 2021.

Riksdagens tillkännagivande

Genom förslagen i propositionen anser regeringen att riksdagens tillkännagivande på området är slutbehandlat. Utöver vad som redovisas ovan om förslagets innebörd anför regeringen att bättre förutsättningar för föräldrar att nå samförståndslösningar, som ofta är mer hållbara än om domstolen avgör vad som ska gälla, samt ett ökat fokus på barnen och deras rätt till delaktighet i ett förfarande i frågor om vårdnad, boende eller umgänge också bedöms leda till att umgängessabotage kan motverkas.

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:1612 av Linda Lindberg m.fl. (SD) yrkande 19 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att säkerställa barnets rätt att komma till tals i de instanser som hanterar vårdnadstvister, även när samtycke saknas från en vårdnadshavare.

I kommittémotion 2020/21:2951 yrkande 20 i denna del begär Martina Johansson m.fl. (C) ett tillkännagivande om att det i fråga om vårdnadsutredningar bör införas en möjlighet att i utredningsarbetet tala med barnet utan krav på vårdnadshavares samtycke eller närvaro.

I kommittémotion 2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 7.2 i denna del föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med en proposition som innebär att barnets bästa ska sättas främst i samband med en vårdnadstvist. Vidare anser motionärerna bl.a. att barnet ska ha rätt till

relevant information och rätt att komma till tals i olika instanser som hanterar vårdnadstvister, även om samtycke saknas från en vårdnadshavare.

I kommittémotion 2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 2 föreslås att riksdagen ska göra ett motivuttalande som klargör att möjligheten att döma till gemensam vårdnad mot båda föräldrarnas vilja ska vara utesluten i situationer där det förekommer våld eller hedersrelaterat förtryck eller risk för detsamma.

I motion 2020/21:1400 yrkande 1 begär Betty Malmberg och Marlène Lund Kopparklint (båda M) ett tillkännagivande om att regeringens arbete med betänkandet från 2014 års vårdutredning bör påskyndas.

I motion 2020/21:1471 av Teresa Carvalho m.fl. (S) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att det införs ett obligatoriskt informationssamtal för föräldrar som överväger att inleda en domstolsprocess om t.ex. vårdnad.

Socialutskottets yttrande

Socialutskottet välkomnar förslagen i propositionen, som enligt socialutskottet innebär att barnets ställning i vårdnadsprocessen stärks ytterligare. Socialutskottet föreslår att civilutskottet tillstyrker regeringens lagförslag i de delar socialutskottet har att beakta.

Civilutskottets ställningstagande

Civilutskottet välkomnar, i likhet med socialutskottet, regeringens lagförslag om bl.a. ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister, bättre förutsättningar för föräldrar att nå samförståndslösningar och ett stärkt skydd för barn som riskerar att fara illa. Det har inte väckts någon motion som går emot att riksdagen nu antar regeringens lagförslag.

När det gäller förslaget i motion 2020/21:3938 (L) yrkande 2, om gemensam vårdnad mot båda föräldrarnas vilja, framhåller regeringen i propositionen bl.a. att det självfallet är så att det i en situation där det förekommit våld eller andra former av övergrepp från en förälders sida i princip alltid är bäst för barnet att den föräldern inte får del i vårdnaden. Det är enligt regeringen knappast möjligt att tillgodose barnets behov av trygghet och omsorg inom ramen för en gemensam vårdnad om den ena föräldern gör sig skyldig till övergrepp mot den andra föräldern eller någon annan i familjen. Civilutskottet ser inte anledning till något motivuttalande av det slag som begärs i motionen.

Lagförslagen bör därför antas av de skäl som anförs i propositionen.

Vidare anser utskottet att övriga motionsyrkanden är tillgodosedda genom lagförslagen i ärendet. De bör därför avslås.

När det sedan gäller riksdagens tillkännagivande från 2017 har utskottet inga invändningar mot regeringens redovisning av det.

Utskottet övergår nu till att under särskilda rubriker behandla motionsyrkanden som samtliga innehåller förslag om tillkännagivanden i frågor som anknyter till lagförslagen.

Obligatoriska informationsamtal m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om obligatoriskt medlingsförfarande m.m., tidsfristen för talan vid domstol samt rättegångskostnader i vårdnads mål. Utskottet hänvisar bl.a. till de lagförslag som utskottet ställt sig bakom.

Jämför reservation 2 (M, C, KD), 3 (SD), 4 (V), 5 (M, KD) och 6 (C).

Motionerna

Obligatoriskt medlingsförfarande m.m.

I kommittémotion 2020/21:3922 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att kravet på informationsamtal för att få väcka talan i domstol ska ersättas med ett krav på deltagande i familjemedling enligt den norska modellen för ”mekling”.

I kommittémotion 2020/21:3953 av Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att kravet på informationsamtal för att få väcka talan i domstol ska ersättas med ett krav på deltagande i ett medlingsförfarande, varvid hänvisas till det medlingsförfarande som finns i Finland. Medlingen ska enligt motionärerna utföras av personer med kunskaper om juridik och om barns utveckling.

Motsvarande förslag läggs fram i kommittémotionerna

- 2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 4 i denna del och 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 16
- 2020/21:3969 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 1.

I kommittémotion 2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att obligatoriska informationsamtal ska införas på prov under en begränsad tid för att sedan noga utvärderas.

Tidsfristen för talan vid domstol

I kommittémotion 2020/21:3953 av Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att ett informationsamtal ska ha ägt rum inom sex månader före det att ett tvistigt yrkande framställs vid domstol.

Samma förslag finns i kommittémotion 2020/21:3969 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 3.

I kommittémotion 2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 4 i denna del föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att medling ska ha ägt rum inom nio månader före det att ett tvistigt yrkande framställs vid domstol.

Rättegångskostnader i vårdnads mål

I kommittémotion 2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 8 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om rättegångskostnader i mål om vårdnad, boende eller umgänge för att stävja återkommande processer mellan samma parter om samma barn. Motionärerna anser att i de fall frågan om t.ex. vårdnad tidigare har varit föremål för en domstolsprocess bör huvudregeln vara att den som på nytt stämmer i domstol och förlorar målet ska betala även motpartens rättegångskostnader. Undantag bör göras i de fall där medlaren för ett medlingsförfarande mellan parterna intygar att förutsättningarna är sådana att en ny domstolsprocess är påkallad. De ordinarie reglerna för rättegångskostnader i vårdnads mål bör då tillämpas.

Den svenska regleringen om samarbetsamtal och medling

Samarbetsamtal

Föräldrar kan enligt socialtjänstlagen genom samarbetsamtal få hjälp att nå enighet i frågor om vårdnad, boende och umgänge (5 kap. 3 §).

Dessutom får domstolen i mål om vårdnad, boende eller umgänge ge i uppdrag åt socialnämnden eller något annat organ att i barnets intresse anordna samarbetsamtal i syfte att nå enighet mellan föräldrarna (6 kap. 18 § föräldrabalken).

Om domstolen lämnar ett uppdrag om samarbetsamtal kan den förklara att målet ska vila under en viss tid. Detsamma gäller om samarbetsamtal redan har inletts och fortsatta samtal kan antas vara till nytta.

På Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds (MFoF) webbplats anges följande om hur samarbetsamtalen går till:

Samarbetsamtalen genomförs med en eller två samtalsledare närvarande. Dessa är oftast socionomer med vidareutbildning. Ibland börjar de med att ha enskilda samtal med respektive förälder för att få en uppfattning om vilka frågeställningar som är aktuella för föräldrarna och hur de kommande gemensamma samtalen bör läggas upp.

Antalet träffar varierar. För några föräldrapar kan det räcka med ett samtal medan andra behöver flera. Samtalsledaren redogör för den sekretess som gäller för samtalen. Samtalsledarens roll är bl.a. att se till att hjälpa föräldrarna att föra ett konstruktivt samtal och att frågorna som tas upp blir belysta ur olika perspektiv, inte minst utifrån hur barnet kan påverkas. Barnet ska vara i fokus under samtalen och det kan också vara bra att samtalsledaren träffar barnet i något skede av samtalsserien. I samtalen kan föräldrarna få information om vad lagen säger i olika frågor.

De vanligaste frågorna som behandlas vid samarbetsamtal är: Hur mår barnet? Var ska barnet bo? Ska vårdnaden vara gemensam? Hur ska umgänge med barnet lösas? Går det att komma överens om underhållsbidrag och försörjning för barnet?

Medling

I mål om vårdnad, boende eller umgänge får domstolen ge i uppdrag åt en medlare att försöka få föräldrarna att nå en samförståndslösning som är förenlig med barnets bästa (6 kap. 18 a § föräldrabalken). Domstolen kan lämna närmare anvisningar till medlaren om vad han eller hon ska iakttä när uppdraget utförs.

Medlaren ska inom den tid som domstolen bestämmer lämna en redogörelse för de åtgärder som har vidtagits. Tiden får inte sättas längre än fyra veckor. Domstolen får dock förlänga tiden om det finns förutsättningar att nå en samförståndslösning.

Genom lagförslagen i detta ärende införs krav på att medlaren ska ha relevant utbildning och yrkeserfarenhet och vara lämplig för uppdraget. Med detta avses enligt propositionen att det bör krävas god kunskap om den familjerättsliga lagstiftningen och erfarenhet av tvister som rör barn. Vidare är det en fördel om den som utses också har någon form av utbildning i medling. En medlare bör även ha kunskap om hur man håller samtal med barn och om våld och övergrepp inom familjen och hur det påverkar föräldrar och barn. Normalt sett innebär detta att det främst är familjerättssekreterare, beteendevetare, psykologer, advokater och domare som kommer i fråga för medlaruppdrag.

Den norska regleringen om mekling

I Norge använder man sig av obligatorisk medling (mekling). Alla föräldrar som separerar och har gemensamma barn under 16 år genomgår som huvudregel medling. Ett medlingsintyg är en förutsättning för att kunna väcka en talan i domstol. Syftet med medlingen är att föräldrarna ska träffa ett skriftligt avtal om vårdnad, boende och umgänge. Huvudregeln är att föräldrarna ska träffa medlaren personligen och tillsammans, och mötet ska komma till stånd inom tre veckor. Medlingsplikten omfattar en timme. Därefter kan frivillig medling äga rum (högst sex timmar). Vid mötet ska medlaren redogöra för medlingsförfarandet och dess syfte. Medlaren ska också informera föräldrarna om såväl aktuella bestämmelser i barnloven som annan relevant lagstiftning om barn och föräldrar. Om föräldrarna inte kommer överens bör medlaren dessutom behandla bl.a. vilka alternativ – t.ex. andra insatser – som finns att tillgå för att nå en lösning. Vid uppgifter om våld eller hot kan medlaren avbryta medlingen för att socialtjänsten eller polisen ska få möjlighet att ta ställning till om det finns någon grund för uppgifterna. Om medlaren i ett visst fall bedömer att det inte är lämpligt med medling i egentlig mening, ägnas den första (obligatoriska) medlingstimmen mer åt information.

Det förekommer att man använder sig av två medlare när det står klart att föräldrarna inte är överens om barnet.

Till största delen (83 procent) sker medling vid ett s.k. familievernkontor. Övrig medling utförs av en extern medlare. Endast vissa personer kan godkännas som medlare. Vid sidan av vissa präster rör det sig i första hand om fackmän anställda vid ett familievernkontor godkänt av staten eller i offentlig ”helse- och sosialinstans” eller vid ”pedagogisk-psykologisk tjenstekontor”. (Se i fråga om det anförda SOU 2017:6 s. 225 f.)

Den finska regleringen om medling

Frågor om bl.a. vårdnad kan i Finland bli föremål för medling i domstol. Föräldrar kan ansöka om medling utan att väcka talan om vårdnad eller umgänge. När en sådan talan väl är väckt kan frågorna hänskjutas till medling på begäran av båda föräldrarna eller en av dem. Beslut om att inleda medling fattas av domstolen. Det är vanligt att frågan om medling initieras sedan talan har väckts genom att ansvarig domare frågar föräldrarna om de är intresserade av medling. Medlaren ska vara domare vid den aktuella domstolen. Med föräldrarnas samtycke kan medlaren anlita ett sakkunnigbiträde för att säkra behövlig expertis i den eller de frågor som medlingen rör eller för att i övrigt främja medlingen. Biträdet ska vara psykolog, barnpsykiater eller socialarbetare eller ha en annan lämplig högskoleexamen. När det gäller frågor om vårdnad eller umgänge ska ett sammanträde anordnas utan dröjsmål efter det att domstolen har beslutat att inleda medling, vanligtvis inom sex veckor. (Se i fråga om det anförda SOU 2017:6 s. 223 f.)

Den nya regleringen om obligatoriska informationssamtal

Den nya regleringen om obligatoriska informationssamtal innebär att föräldrar som överväger att inleda en tvist i domstol i frågor som rör vårdnad, boende eller umgänge ska få relevant information vid ett informationssamtal som syftar till att hitta den lösning som är bäst för barnet. Föräldrarna ska också erbjudas samarbetsamtal, om det inte är olämpligt, och efter behov erbjudas eller vägledas till stöd och hjälp i annan form.

Deltagande i ett informationssamtal ska vara en förutsättning för att domstolen ska få ta upp ett tvistigt yrkande om vårdnad, boende eller umgänge till prövning. Samtalet ska ha ägt rum inom ett år före det att yrkandet framställs.

Regeringen har i propositionen anført bl.a. följande skäl för införandet av obligatoriska informationssamtal (s. 56 f.):

Utredningen föreslår att föräldrar som överväger att inleda en tvist om barn i domstol ska delta i informationssamtal. Enligt förslaget ska föräldrarna under samtalen bl.a. få information om den rättsliga regleringen av frågor om vårdnad, boende och umgänge, vad en domstolsprocess faktiskt kan åstadkomma och hur en sådan påverkar barnet. Föräldrarna föreslås även få information om bl.a. möjligheten till samarbetsamtal och, efter behov,

om andra tillgängliga hjälp- och stödinsatser. Utredningen bedömer att en sådan ordning kan bidra till att tvister om barn i frågor som rör vårdnad, boende och umgänge motverkas.

Ett liknande system finns sedan 1993 i Norge. Enligt det norska systemet är alla föräldrar som separerar och har gemensamma barn under 16 år som huvudregel skyldiga att delta i medling (51–54 §§ lov om barn og foreldre och 26 § lov om ekteskap). Vid mötet mellan medlaren och föräldrarna ska medlaren bl.a. informera om relevanta bestämmelser, och om föräldrarna inte kommer överens ska medlaren gå igenom vilka andra alternativ som finns att tillgå för att nå en lösning (foreskrift om meklung etter ekteskapsloven og barneloven). Det norska systemet har likheter med det som föreslås av utredningen och erfarenheterna från Norge är goda. Också i Danmark finns en modell för att tillhandahålla information till föräldrar i samband med en separation. Informationssamtal kan därför inte anses vara en oprövad och icke utvärderad metod som *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* anför.

Flera remissinstanser, bl.a. *Svea hovrätt*, *Socialstyrelsen* och *Sveriges advokatsamfund*, befarar att en ordning med informationssamtal inte i tillräckligt hög utsträckning kommer att uppnå sitt syfte eftersom den inte är inriktad på konfliktlösning. Som ovan nämnts framgår det emellertid av utredningens kartläggning att samhället inte når fram med information till föräldrar som är oense i frågor om vårdnad, boende eller umgänge. Information bör i många fall kunna bidra till att föräldrar överväger sin situation, det gemensamma ansvaret för barnet och barnets behov samt alternativen till att väcka en talan i domstol. Det finns stöd och hjälp att få som inte utnyttjas. Informationssamtal torde många gånger – när föräldrarna vill försöka eller skulle kunna komma överens men behöver hjälp med detta – kunna leda till att föräldrarna sedan också deltar i samarbetsamtal eller i större utsträckning än hittills utnyttjar annat tillgängligt stöd. Också ökad kunskap om vad en domstolsprocess kan åstadkomma och vilken påfrestning en sådan innebär bör kunna leda till att fler överenskommelser träffas utan att föräldrarna behöver vända sig till domstol. Regeringen bedömer därför att information till föräldrar kommer att vara en effektiv insats.

Flera remissinstanser uttrycker oro för att ett införande av informationssamtal ska medföra negativa konsekvenser i situationer när den ena föräldern har utsatt den andra föräldern eller barnet för våld. Enligt regeringen bör dock sådana samtal kunna vara till gagn även i en sådan situation, bl.a. genom att information lämnas om domstolsprocessen och om tillgängliga stöd- och hjälpinsatser. Givetvis måste samtalen hållas på ett tryggt sätt och regeringen återkommer till frågan om samtalens genomförande nedan.

För att säkerställa att informationen når dem som överväger att vända sig till domstol bör det i princip vara obligatoriskt att ta del av informationen innan en förälder kan väcka talan. Det bör därför, såsom utredningen föreslår, införas en ordning som innebär att föräldrar ska delta i samtal där de ges relevant information innan en domstolsprövning av yrkanden om vårdnad, boende och umgänge kan bli aktuell. För att på bästa sätt nå fram till föräldrarna och kunna anpassa informationen efter behov bör den ges vid ett samtal med föräldrarna och inte på andra sätt, som t.ex. via information på Domstolsverkets och kommunernas webbplatser, vilket *SKR* förespråkar. Under samtalet bör föräldrarna bl.a. ges information om den rättsliga regleringen och vad en domstolsprocess faktiskt kan åstadkomma. Föräldrarna bör också, om det inte är olämpligt, erbjudas samarbetsamtal och, efter behov, informeras om andra möjliga hjälp- och stödinsatser. Här kan också t.ex. insatser vid våld i en nära

relation lyftas fram. Föräldrarna bör också få information om kommunens skyldighet att sörja för att de ska kunna få hjälp med att träffa avtal i frågor om vårdnad, boende och umgänge enligt 5 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen. Informationen torde i många fall kunna bidra till att förebygga eller dämpa en konflikt mellan föräldrarna och leda till att andra metoder väljs för att hitta en lösning i frågor om vårdnad, boende och umgänge än att väcka talan i domstol. Informationen, liksom själva samtalet, måste självfallet anpassas efter den enskilda familjens behov och föräldrarnas funktionsförmåga (se artikel 9 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning).

Avsikten med informationssamtalen är således att ge föräldrarna information som i förlängningen kan leda till att de kommer överens. Även om det kan vara en relativt omfattande mängd information som ska lämnas torde det sällan handla om långa samtal. Samtalet är avsett att vara en ingång till andra insatser i form av t.ex. samarbetsamtal eller familjerådgivning, men det bör inte krävas att föräldrarna utöver informationssamtalet deltar i samarbetsamtal eller uppföljningssamtal eller, som bl.a. *Rädda Barnen* förespråkar, några andra särskilda insatser. Information är något som alla föräldrar kan ha nytta av, medan insatser såsom exempelvis samarbetsamtal inte är lämpliga i alla situationer.

Regeringen har i propositionen anfört följande skäl när det gäller tidsgränsen för talan vid domstol (s. 59):

När det har förflutit en viss tid sedan samtalet kan förutsättningarna för föräldrarna och barnet ha förändrats. Till exempel kan behovet av insatser eller stöd se annorlunda ut, liksom föräldrarnas förutsättningar för att tillsammans hitta den lösning som är bäst för barnet. Regeringen anser därför, i likhet med utredningen, att tiden från det att en förälder deltar i ett informationssamtal till det att ett tvistigt yrkande framställs inte bör tillåtas vara alltför lång. Utredningen föreslår att ett samtal ska ha ägt rum inom ett år före det att yrkandet framställs. *Haparanda tingsrätt* förordar att samtalet ska ha ägt rum närmare inpå att yrkandet framställs, förslagsvis sex månader, och menar att det i högre grad skulle verka avhållande på föräldrars benägenhet att väcka talan i domstol. Regeringen bedömer dock att ett krav på att samtalet ska ha ägt rum närmare inpå domstolsprocessen än vad utredningen föreslår inte skulle ha någon beaktansvärd effekt för antalet processer som inleds i domstol. Att informationssamtalet ska ha ägt rum inom ett år före det att yrkandet framställs framstår således som väl avvägt.

Rättegångskostnader i vårdnadsmål

I mål om vårdnad, boende eller umgänge gäller särskilda regler om rättegångskostnader jämfört med vanliga tvistemål (6 kap. 22 § föräldrabalken). Huvudregeln är att vardera parten ska bära sin rättegångskostnad, dvs. oavsett utgången i målet. I vissa fall kan dock en part bli skyldig att helt eller delvis ersätta motparten för hans eller hennes rättegångskostnad. Så är fallet om parten har gjort sig skyldig till illojal eller försurmlig processföring eller om det annars finns särskilda skäl. Ett exempel på sådana särskilda skäl är om en förälder som inte har vårdnaden väcker talan gång på gång om att få vårdnaden överflyttad till sig (se Staffan Vängby m.fl., Föräldrabalken, 1 januari 2020, Juno, kommentaren till 6 kap. 22 §).

Socialutskottets yttrande

Socialutskottet anför i sitt yttrande att det inte är berett att ställa sig bakom förslaget i motion 2020/21:3928 (V) yrkande 3, om en försöksverksamhet med obligatoriska informationssamtal, och anser därför att civilutskottet bör avstyrka motionsyrkandet.

Civilutskottets ställningstagande

Obligatoriskt medlingsförfarande m.m.

Den nya regleringen om obligatoriska informationssamtal innebär att föräldrar som överväger att inleda en tvist i domstol i frågor som rör vårdnad, boende eller umgänge ska få relevant information vid ett informationssamtal som syftar till att hitta den lösning som är bäst för barnet. Det handlar bl.a. om information om den rättsliga regleringen och vad en domstolsprocess faktiskt kan åstadkomma. Föräldrarna ska också erbjudas samarbetsamtal, om det inte är olämpligt, och efter behov erbjudas eller vägledas till stöd och hjälp i annan form. Deltagande i ett informationssamtal ska vara en förutsättning för att domstolen ska få ta upp ett tvistigt yrkande om vårdnad, boende eller umgänge till prövning.

Civilutskottet konstaterar att den nya ordningen med informationssamtal grundar sig på det förslag som 2014 års vårdnadsutredning lämnade. Vidare har regeringen bedömt att informationssamtalen kommer att vara en effektiv insats, eftersom det framgår av utredningens kartläggning att samhället inte når fram med information till föräldrar som är oense i frågor om t.ex. vårdnad. Information bör enligt regeringen i många fall kunna bidra till att föräldrar överväger sin situation, det gemensamma ansvaret för barnet och barnets behov samt alternativen till att väcka talan i domstol. Vidare torde informationssamtal många gånger – när föräldrarna vill försöka eller skulle kunna komma överens men behöver hjälp med detta – kunna leda till att föräldrarna sedan också deltar i samarbetsamtal eller i större utsträckning än hittills utnyttjar annat tillgängligt stöd. Också ökad kunskap om vad en domstolsprocess kan åstadkomma och vilken påfrestning en sådan innebär bör enligt regeringen kunna leda till att fler överenskommelser träffas utan att föräldrarna behöver vända sig till domstol.

Utskottet instämmer i regeringens bedömning att informationssamtalen kommer att vara en effektiv insats. Det finns därför inte skäl för riksdagen att ta initiativ till att ersätta dessa samtal med någon form av obligatoriskt medlingsförfarande. Utskottet noterar också i sammanhanget de möjligheter en domstol har att förordna om samarbetsamtal respektive medling mellan föräldrarna. Vidare förutsätter utskottet att regeringen kommer att låta utvärdera den nya ordningen med informationssamtal när den varit i kraft en tid. Därmed bör samtliga motionsyrkanden avslås.

Tidsfristen för talan vid domstol

Enligt den nya regleringen om obligatoriska informationssamtal ska ett sådant samtal ha ägt rum inom ett år före det att ett tvistigt yrkande om vårdnad, boende eller umgänge framställs i domstol.

Utskottet konstaterar att denna tidsfrist grundas på det förslag som 2014 års vårdnadsutredning lämnade. Vidare har regeringen bedömt att ett krav på att samtalet ska ha ägt rum närmare inpå domstolsprocessen än ett år inte skulle ha någon beaktansvärd effekt för antalet processer som inleds i domstol. Att informationssamtalet ska ha ägt rum inom ett år före det att yrkandet framställs framstår således enligt regeringen som väl avvägt.

Utskottet är inte berett att föreslå någon åtgärd i syfte att ändra tidsfristen för talan vid domstol. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Rättegångskostnader i vårdnads mål

Utskottet konstaterar att den befintliga regleringen om rättegångskostnader i mål om bl.a. vårdnad ger en möjlighet att förplikta en part att helt eller delvis ersätta motparten för hans eller hennes rättegångskostnad. Så är fallet t.ex. om en förälder som inte har vårdnaden gång på gång väcker talan om att få vårdnaden överflyttad till sig.

Utskottet är inte berett att ta initiativ till att ändra regleringen om rättegångskostnader i vårdnads mål. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Biträde m.m. för barn

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om biträde m.m. för barn. Utskottet hänvisar bl.a. till de lagförslag om barnets delaktighet som utskottet ställt sig bakom.

Jämför reservation 8 (V, KD, L) och 9 (SD).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:1612 av Linda Lindberg m.fl. (SD) yrkande 20 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att barn ska få stöd genom en vårdnadsprocess av en särskilt utsedd stödperson, som ska vara med genom hela processen men som däremot inte ska delta vid domstolsförhandlingar.

I kommittémotion 2020/21:3922 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) yrkande 3 finns ett liknande förslag om att en särskild kontaktperson inom socialtjänsten bör utses åt barnet senast i samband med familjemedling.

I partimotion 2020/21:2774 av Ebba Busch m.fl. (KD) yrkande 40 i denna del begärs ett tillkännagivande till regeringen om att det bör införas en rätt till ett eget juridiskt ombud för barn som är föremål för en vårdnadstvist. Samma

förslag finns i kommittémotion 2020/21:3969 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 2.

Motsvarande förslag om ett juridiskt ombud eller biträde för barn i tvister om bl.a. vårdnad läggs också fram i kommittémotionerna

- 2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 22 och 2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 3
- 2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 2.

Regleringen om barnets delaktighet m.m.

De nya reglerna om barnets delaktighet

Den nya regleringen om barnets delaktighet innebär att barnet ska få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor om vårdnad, boende och umgänge och att barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Socialnämnden ska som utgångspunkt tala med barnet inom ramen för sitt arbete med utredningar i mål om vårdnad, boende eller umgänge, dvs. inte försöka klarlägga barnets åsikter på något annat sätt. Även en socialnämnd som ska lämna snabbupplysningar ska – om det inte är olämpligt – höra barnet. Detta ska kunna göras utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. Ytterst är det domstolens ansvar att kraven på delaktighet är uppfyllda i ett mål om vårdnad, boende eller umgänge. Barnet får, liksom tidigare, höras inför domstolen om särskilda skäl talar för det och det är uppenbart att barnet inte kan ta skada av att höras.

Något om socialtjänstens ansvar

Enligt socialtjänstlagen ska socialnämnden bl.a. verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden samt bedriva uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga får illa. Socialnämnden har också i samtliga fall där ett mål eller ärende om vårdnad, boende eller umgänge har avgjorts ett särskilt ansvar för att vid behov ge stöd och hjälp åt barnet, vilket stryker under betydelsen av att nämnden inte tar sin hand från ett vårdnads-, boende- eller umgangesärende bara för att sakfrågan har avgjorts. Den kontakt som socialnämnden får med föräldrarna och barnet under vårdnads- eller umgangesfrågans behandling bör vara en god grund för fortsatta kontakter efter det att domstolen har avgjort saken. (Se 5 kap. 1 § socialtjänstlagen samt Lars Lundgren och Per-Anders Sunesson, Nya sociallagarna, 1 januari 2021, kommentaren till 5 kap. 1 § socialtjänstlagen.)

Propositionen

Regeringen redovisar i propositionen att flera remissinstanser menar att de förslag som 2014 års vårdnadsutredning lämnar inte är tillräckliga för att

säkerställa barnets rätt att komma till tals och vara delaktigt. De anser t.ex. att det bör finnas större möjligheter än i dag att låta barn medverka i en huvudförhandling, att barnet bör få ett eget biträde i vårdnadstvister och att barn bör få egen talerätt i mål om vårdnad, boende eller umgänge, eller att frågorna i vart fall ska utredas vidare. Regeringen påpekar att utredningen har övervägt frågorna och bedömt att det i dessa delar inte bör genomföras några ändringar. De flesta remissinstanser, däribland flertalet domstolar och kommuner, delar eller invänder inte mot utredningens bedömningar i de aktuella frågorna.

Regeringen konstaterar att frågorna är komplexa och att utredningen inte lämnar några förslag här. Det är redan av den anledningen inte aktuellt att inom ramen för detta lagstiftningsärende genomföra några ändringar i dessa delar.

2014 års vårdnadsutredning

2014 års vårdnadsutredning övervägde i betänkandet *Se barnet!* (SOU 2017:6) frågan om att införa en möjlighet för domstolen att utse ett juridiskt biträde för barn i mål om vårdnad, boende eller umgänge. Utredningen bedömde att det för närvarande inte bör införas en sådan möjlighet.

Utredningen konstaterade att om det infördes en möjlighet för barn att få ett biträde i processen, skulle biträdets uppgift vara att företräda barnets intressen och bevaka barnets rätt under processen. Ett biträde skulle också kunna säkerställa barnets rätt till information under handläggningen i domstol. Ett biträde skulle alltså kunna säkerställa barnets perspektiv och delaktighet i processen.

Enligt utredningen skulle dock ett biträde för barnet också kunna medföra en rad negativa konsekvenser. Eftersom ett biträdets uppgifter först och främst skulle vara lika socialtjänstens, skulle barnet behöva samtala om samma saker med ytterligare en aktör. Detta skulle kunna upplevas som förvirrande och ansträngande för barnet. Flera av de barn som utredningen träffat har uttryckt att det varit påfrestande att samtala med socialtjänsten. Vidare finns bl.a. risken för att ytterligare en aktör i processen skulle medföra att föräldrarnas konflikt trappas upp, vilket skulle kunna påverka barnet negativt och göra domstolsprocessen mer svårhanterad än i dag. Att barnet skulle få en direkt kanal att förmedla sina åsikter genom skulle också kunna medföra att föräldrarnas tryck och påverkan på barnet skulle öka. Det skulle i sin tur kunna innebära en risk för att barnet drogs in i föräldrarnas konflikt i större utsträckning än i dag. Därutöver pekade utredningen på avgränsningsproblem i fråga om bl.a. i vilka fall och när i processen ett biträde ska utses. Vidare går det enligt utredningen inte heller att bortse från att det skulle vara kostsamt att införa en rätt till ett eget biträde för barn. Utredningen ansåg att tillgängliga resurser i första hand bör läggas på insatser som kan verka dämpande på konfliktnivån i processen.

Utredningen hänvisade även till att den i sitt betänkande föreslagit flera lagändringar och andra åtgärder som syftar till att säkerställa barns rätt och

delaktighet i processen och som kommer att leda till att barnets perspektiv och rättigheter stärks. Mot den bakgrunden ansåg utredningen att det för närvarande inte finns tillräckligt starka skäl att föreslå en möjlighet till biträde för barn. Det kan dock enligt utredningen finnas anledning att överväga frågan på nytt när förslagen varit i kraft en tid och kan utvärderas.

Socialutskottets yttrande

Socialutskottet anför i sitt yttrande att det inte är berett att ställa sig bakom förslaget i motion 2020/21:3922 (SD) yrkande 3, om att en särskild kontaktperson bör utses för barnet senast i samband med familjemedling, och anser därför att civilutskottet bör avstyrka motionsyrkandet.

Civilutskottets ställningstagande

När det gäller frågan om ett juridiskt ombud eller biträde för barn konstaterar civilutskottet att de lagförslag som utskottet tidigare i betänkandet ställt sig bakom syftar till att säkerställa barnets rätt och delaktighet i processen samt kommer att leda till att barnets perspektiv och rättigheter stärks. Utskottet konstaterar vidare att 2014 års vårdnadsutredning ansåg att det mot bakgrund av lagförslagen för närvarande inte finns tillräckligt starka skäl att föreslå en möjlighet till biträde för barn, men att det kan finnas anledning att överväga frågan på nytt när den nya regleringen varit i kraft en tid och kan utvärderas. Utskottet instämmer i den bedömningen och finner därför inte anledning att ta något initiativ i saken.

När det sedan gäller frågan om en stöd- eller kontaktperson för barnet inom socialtjänsten konstaterar civilutskottet att socialnämnden ska verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden samt bedriva uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga får illa. Socialnämnden har också i samtliga fall där ett mål eller ärende om vårdnad, boende eller umgänge har avgjorts ett särskilt ansvar för att vid behov ge stöd och hjälp åt barnet, vilket stryker under betydelsen av att nämnden inte tar sin hand från ett vårdnads-, boende- eller umgängesärende bara för att sakfrågan har avgjorts. Den kontakt som socialnämnden får med föräldrarna och barnet under vårdnads- eller umgängesfrågans behandling bör vara en god grund för fortsatta kontakter efter det att domstolen har avgjort saken. Mot den bakgrunden, och i enlighet med socialutskottets förslag, är civilutskottet inte berett att ta något initiativ heller i denna fråga.

Därmed bör samtliga motionsyrkanden avslås.

Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar. Utskottet hänvisar till ett propositionsförslag som gör det möjligt att i samband med en elektronisk bekräftelse av faderskap anmäla gemensam vårdnad om ett barn samt förutsätter att regeringen vidtar de åtgärder som Barnkonventionsutredningens slutsatser kan ge anledning till.

Jämför reservation 10 (SD, C, L).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:3922 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) yrkande 6 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att ett barn från födseln ska stå under vårdnad av båda föräldrarna, om dessa är kända.

I kommittémotion 2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 5 finns ett liknande förslag om att vårdnaden ska bli gemensam för ogifta föräldrar i samband med att föräldraskapet fastställs.

Bakgrund

Bestämmelserna i 6 kap. föräldrabalken om vårdnad innebär, såvitt här är av intresse, bl.a. följande.

Om föräldrarna är gifta med varandra, har de gemensam vårdnad från barnets födsel. Om föräldrarna inte är gifta med varandra, är modern ensam vårdnadshavare. Om föräldrarna senare ingår äktenskap med varandra, får de gemensam vårdnad om barnet.

Om en av föräldrarna är ensam vårdnadshavare och föräldrarna vill ha gemensam vårdnad, kan de tillsammans lämna in en ansökan till domstolen som då ska besluta om gemensam vårdnad om det inte är uppenbart att en sådan vårdnad är oförenlig med barnets bästa.

Föräldrarna kan också få gemensam vårdnad genom registrering hos Skatteverket efter anmälan av dem båda. En sådan anmälan kan göras antingen till socialnämnden i samband med att nämnden ska godkänna en faderskapsbekräftelse eller också direkt till Skatteverket under förutsättning att beslut om vårdnaden inte har meddelats tidigare.

I övrigt kan vårdnaden ändras genom avtal som godkänns av socialnämnden eller genom beslut av domstol.

Tidigare lagstiftningsarbete

År 1999 presenterades departementspromemorian Gemensam vårdnad för ogifta föräldrar samt en språklig och redaktionell översyn av 6 kap. föräldra-

balken (Ds 1999:57). I promemorian föreslogs bl.a. att föräldrar som inte är gifta med varandra när barnet föds ska få gemensam vårdnad när tre månader har gått från det att faderskapet har fastställts genom en bekräftelse som har godkänts av socialnämnden, om ingen av föräldrarna inom denna tid anmäler till socialnämnden att han eller hon motsätter sig gemensam vårdnad.

Regeringen behandlade promemorians förslag i proposition 2009/10:192 Umgängesstöd och socialtjänstens förutsättningar att tala med barn. I propositionen konstaterade regeringen bl.a. att det för ogifta föräldrar som är ense om att ha gemensam vårdnad finns ett antal möjligheter att på ett enkelt sätt få det. Enligt regeringen innebar promemorians förslag här ingen förbättring, eftersom det inte skulle finnas någon anledning att vänta tre månader på att få gemensam vårdnad. För ogifta föräldrar som inte är ense i vårdnadsfrågan kunde det säkert i vissa fall ifrågasättas om det verkligen finns förutsättningar för gemensam vårdnad. Detta gällde särskilt mot bakgrund av den utveckling som skett sedan promemorian presenterades 1999. Den presumtion för gemensam vårdnad som i praktiken infördes 1998 upphävdes genom 2006 års vårdnadsreform.

Det måste numera, anförde regeringen vidare, i stället i varje enskilt fall göras en bedömning med utgångspunkt i vad som är bäst för barnet. Det var därför enligt regeringen inte en lämplig lösning att ha en reglering som innebär att gemensam vårdnad kan uppkomma om inte en anmälan görs inom en viss tid, dvs. på grund av passivitet.

Regeringen gjorde sammanfattningsvis bedömningen att promemorians förslag inte borde genomföras.

Vid riksdagsbehandlingen av propositionen konstaterade utskottet, i likhet med regeringen, att situationen var annorlunda mot den som gällde när promemorians förslag lämnades 1999. Någon presumtion för gemensam vårdnad fanns inte längre, utan det måste i stället i varje enskilt fall göras en bedömning med utgångspunkt i vad som är bäst för barnet. Mot denna bakgrund instämde utskottet i regeringens bedömning att förslaget om automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar inte borde genomföras, och riksdagen följde utskottets förslag (bet. 2009/10:CU20, rskr. 2009/10:358).

Proposition om modernare regler för bl.a. bekräftelse av föräldraskap

I proposition 2020/21:176 Modernare regler för bekräftelse av föräldraskap, faderskapsundersökningar och för att åstadkomma könsneutral föräldraskapspresumtion lämnar regeringen förslag som gör det möjligt att bekräfta föräldraskap digitalt inom 14 dagar från barnets födelse. Regeringen gör också bedömningen att det bör vara möjligt för föräldrar att göra en anmälan om gemensam vårdnad i samband med en sådan digital bekräftelse av ett föräldraskap, vilket i sig inte förutsätter några lagändringar.

Barnkonventionsutredningen

Barnkonventionsutredningen har haft i uppdrag att bl.a. genomföra en kartläggning för att belysa hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med barnkonventionen (dir. 2018:20). Uppdraget redovisades i november 2020 i betänkandet Barnkonventionen och svensk rätt (SOU 2020:63).

Utredningen har kommit fram till att det inte överensstämmer med artikel 18.1 barnkonventionen att föräldrar som är ogifta vid sitt barns födelse inte ges gemensam vårdnad om barnet.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden om automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar behandlades senast av utskottet i betänkande 2020/21:CU6. Utskottet avstyrkte då motionsyrkandena av följande skäl:

I likhet med tidigare konstaterar utskottet att det i betänkandet Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68) lämnas förslag som gör det möjligt att i samband med en elektronisk bekräftelse av faderskap anmäla gemensam vårdnad om ett barn. En proposition i saken förväntas under våren 2021. Utskottet konstaterar vidare att Barnkonventionsutredningen i sitt nyligen överlämnade betänkande har kommit fram till att det inte överensstämmer med barnkonventionen att föräldrar som är ogifta vid sitt barns födelse inte ges gemensam vårdnad om barnet. Utskottet förutsätter att regeringen vidtar de åtgärder som Barnkonventionsutredningens slutsatser kan ge anledning till. Därmed finner utskottet inte skäl för någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionerna, och motionsyrkandena bör följaktligen avslås.

Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

I likhet med tidigare konstaterar utskottet att det i proposition 2020/21:176 Modernare regler för bekräftelse av föräldraskap, faderskapsundersökningar och för att åstadkomma könsneutral föräldraskapspresumtion lämnas förslag som gör det möjligt att bekräfta föräldraskap digitalt inom 14 dagar från barnets födelse. I samband med en sådan elektronisk bekräftelse av föräldraskap kommer det att vara möjligt att anmäla gemensam vårdnad om ett barn. Utskottet konstaterar vidare att Barnkonventionsutredningen i sitt nyligen överlämnade betänkande har kommit fram till att det inte överensstämmer med barnkonventionen att föräldrar som är ogifta vid sitt barns födelse inte ges gemensam vårdnad om barnet. Utskottet förutsätter, på samma sätt som tidigare, att regeringen vidtar de åtgärder som Barnkonventionsutredningens slutsatser kan ge anledning till. Därmed finner utskottet inte skäl för någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionerna, och motionsyrkandena bör följaktligen avslås.

Barnets bästa och kriterier i fråga om vårdnad

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om barnets bästa och kriterier i fråga om vårdnad. Utskottet hänvisar till innebörden av den reglering som utskottet ställt sig bakom.

Jämför reservation 11 (SD) och 12 (V).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:3922 av Mikael Eskilanderesson m.fl. (SD) föreslås ett tillkännagivande till regeringen om gemensam vårdnad som norm. Enligt motionärerna bör gemensam vårdnad alltid vara utgångspunkten. Först när det är klarlagt att gemensam vårdnad inte är möjlig, eller där barnets bästa talar för ensam vårdnad, bör detta beslutas. Dock ska särskilda regler gälla när våld eller andra övergrepp förekommit (yrkande 4). I samma motion begärs också ett tillkännagivande till regeringen om att det vid prövningen av barnets bästa och av vårdnadsfrågan bör fästas större vikt vid respektive förälders förståelse för barnets behov av den andra föräldern samt möjligheterna och viljan att tillgodose dessa behov hos barnet (yrkande 5).

I kommittémotion 2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att en domstol inte ska kunna besluta om gemensam vårdnad mot en förälders vilja i de fall där en förälder har utsatt den andra föräldern eller barnet för våld eller övergrepp av annat slag (yrkande 4). I samma motion begärs också ett tillkännagivande till regeringen om att en domstol aldrig ska kunna besluta om gemensam vårdnad mot båda föräldrarnas vilja (yrkande 5).

Regleringen om barnets bästa

Genom den nya regleringen om barnets bästa tydliggörs i föräldrabalken att barnets bästa ska vara avgörande för alla frågor om vårdnad, boende och umgänge, inte bara vid beslut i sådana frågor.

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet ska, liksom tidigare, det fästas avseende särskilt vid

- risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa
- barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.

Den nya regleringen med ändrade kriterier i fråga om vårdnad

De ändrade kriterierna när frågan om huruvida vårdnaden ska vara gemensam eller inte avgörs innebär att särskilt avseende ska fästas vid föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor

om barnet (i stället för, som tidigare, vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet).

Vidare ska domstolen kunna besluta om gemensam vårdnad även om båda föräldrarna motsätter sig den vårdnadsformen.

Propositionen

Presumtion i vårdnadsfrågan

När det gäller presumtion i vårdnadsfrågan anför regeringen i propositionen följande (s. 70):

Gemensam vårdnad är i de allra flesta fall en bra vårdnadsform för barn och föräldrar. Särskilt för barnets skull är det viktigt att båda föräldrarna tar ansvar för barnet och är delaktiga i barnets liv – en grundförutsättning som också kommer till uttryck i t.ex. FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen, artikel 18). Det finns dock situationer när det är bäst för ett barn att en förälder ges ensam vårdnad. En prövning måste därför alltid göras av omständigheterna i det enskilda fallet och med beaktande av de kriterier som lagen ställer upp (se även CRC/C/GC/2013/14 p. 67). Det bör således inte finnas någon presumtion för vare sig gemensam eller ensam vårdnad (jfr dock bedömning i SOU 2020:63 s. 454).

Det nya kriteriet i fråga om föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor om barnet

När det gäller det nya kriteriet i fråga om föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor om barnet anför regeringen i propositionen bl.a. följande (s. 70 f.): Den hittillsvarande regleringen, om att domstolen ska fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet, har medfört ett alltför stort fokus på hur föräldrarnas samarbete ser ut och har i vissa fall kunnat vara konflikt drivande. Det har många gånger blivit ett fokus i processen på att lyfta fram den andra förälderns brister i stort och smått för att visa på de samarbetsproblem som finns.

Den nya formuleringen, att särskilt avseende i stället ska fästas vid föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor om barnet, innebär enligt regeringen en tydligare fokusering på barnet och konsekvenserna för barnet. Detta motsvarar också bättre hur domstolarna i praktiken många gånger bedömer frågan. Incitamentet för parterna att agera på ett sätt som inte driver på en konflikt kan då öka, liksom viljan att – i barnets intresse – försöka hitta lösningar på gemensamma problem.

Genom att flytta fokus från föräldrarna och deras samarbete till barnet och föräldrarnas gemensamma ansvar för barnet stärks enligt regeringen också barn- och barnrättsperspektivet i regleringen. Det viktiga här bör inte vara hur föräldrarnas kontakter ser ut, utan i vilken utsträckning deras agerande påverkar barnet. Barnets bästa ska vara överordnat föräldrarnas samarbetsförmåga.

Regeringen påpekar också att det är viktigt att uppmärksamma att det finns skillnader mellan att ta ett gemensamt ansvar och att ha samarbetsförmåga. Att föräldrarna tar ett gemensamt ansvar innebär att de tillsammans kan lösa frågor som rör barnet och som omfattas av vårdnadsansvaret. Det kan t.ex. handla om att fatta beslut om skolval eller annan omsorg för barnet. Det kan också handla om att säkerställa att barnet får tillgång till olika stöd- och hjälpinsatser som barnet kan behöva och som kräver båda vårdnadshavarnas samtycke. Detta kan göras genom omfattande eller få kontakter, och kontakterna kan vara muntliga eller skriftliga. Det är således möjligt att ta ett gemensamt ansvar trots att föräldrarnas samarbete i praktiken är mycket begränsat. Vikten av att föräldrarna har förmåga att ta gemensamt ansvar måste ses tillsammans med de grundläggande principerna om barnets bästa och barnets rätt till delaktighet. Det handlar, som även Socialstyrelsen och Barnombudsmannen är inne på, om att beakta föräldrarnas förmåga att, när det behövs, sätta barnets behov främst och gemensamt fatta beslut som är till barnets bästa.

Vidare framhåller regeringen att om det har förekommit våld eller hot kan det inte läggas en förälder till last att han eller hon inte samarbetar eller tar ett gemensamt ansvar med den andra föräldern i frågor om barnet. Det faktum att förmågan att ta gemensamt ansvar ska beaktas vid bedömningen av om vårdnaden ska vara gemensam eller inte innebär heller inte att föräldrarnas förmåga eller vilja att ta gemensamt ansvar ska vara avgörande för vem av föräldrarna som ska ges ensam vårdnad i de fall gemensam vårdnad inte är aktuell.

Frågan om gemensam vårdnad mot föräldrars vilja

När det gäller den nya regleringen om gemensam vårdnad mot föräldrarnas vilja anför regeringen i propositionen bl.a. följande (s. 74 f.):

Barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge (6 kap. 2 a § föräldrabalken). Det gäller dock med en begränsning. I dag kan domstolen döma till gemensam vårdnad om en förälder motsätter sig det, men inte om båda föräldrarna gör det (6 kap. 5 § andra stycket). I ett sådant fall måste domstolen ge den ena föräldern ensam vårdnad, även om domstolen skulle bedöma att den vårdnadsformen inte är till barnets bästa. Utredningen föreslår att det ska bli möjligt för domstolen att besluta om gemensam vårdnad också i en sådan situation.

Enligt regeringen är det en brist att föräldrarnas inställning kan hindra valet av en vårdnadsform även om domstolen kommer fram till att den skulle vara det bästa för barnet. Det är också tveksamt om regleringen i detta avseende kan anses fullt ut förenlig med vad barnkonventionen, som numera gäller som lag i Sverige, stadgar om att barnets bästa ska beaktas i första hand (se även SOU 2020:63 s. 767 och 768).

Den ändring som utredningen föreslår innebär att domstolen alltid i fråga om vårdnaden ska besluta utifrån vad som bedöms vara barnets bästa. Mot detta invänder flera remissinstanser, bl.a. *Barnombudsmannen*, att det i princip aldrig kan vara till barnets bästa att föräldrarna har gemensam vårdnad om ingen av dem vill det. Regeringen delar inte den uppfattningen.

Det är förvisso så att föräldrarnas inställning många gånger kan spegla en avsaknad av förmåga att ta ett gemensamt ansvar för barnet. Avsikten med att ge domstolen en möjlighet att besluta om gemensam vårdnad även när båda föräldrarna motsätter sig det skulle emellertid inte vara att återinföra eller ens närma sig en presumtion för gemensam vårdnad, utan att markera att det alltid är barnets bästa som i varje enskilt fall ska vara avgörande – inte föräldrarnas inställning i målet. Föräldrar ska, som *Lunds universitet* är inne på, kunna komma överens i olika frågor om sina barn, även om det handlar om att de är överens om att en av dem bör ha ensam vårdnad. Samtidigt är det viktigt att betona att alla sådana överenskommelser ska prövas av domstolen för att säkerställa att de är till barnets bästa. Det är i sammanhanget viktigt att komma ihåg att redan möjligheten att döma till gemensam vårdnad mot en förälders vilja måste användas med stor försiktighet och lyhörddhet (se prop. 2005/06:99 s. 51).

Regeringen vill också understryka att det självfallet är så att det i en situation där det förekommit våld eller andra former av övergrepp från en förälders sida i princip alltid är bäst för barnet att den föräldern inte får del i vårdnaden. Det är, vilket även några remissinstanser är inne på, knappast möjligt att tillgodose barnets behov av trygghet och omsorg inom ramen för en gemensam vårdnad om den ena föräldern gör sig skyldig till övergrepp mot den andra föräldern eller någon annan i familjen.

Uttrycket att besluta om gemensam vårdnad när båda föräldrarna motsätter sig den vårdnadsformen kommer med den föreslagna ändringen alltså i praktiken att vara litet. Domstolen måste, som också Barnombudsmannen framhåller, beakta vilka konsekvenser det kan få för ett barn om föräldrarna inte klarar av att utöva vårdnaden gemensamt. Enbart det faktum att föräldrarna inte har angett några skäl för sin inställning, kan – som också påpekas av flera remissinstanser – inte vara tillräckligt för att det ska komma i fråga att mot båda föräldrarnas vilja besluta om gemensam vårdnad. För att ett sådant beslut ska kunna meddelas måste det – i det enskilda fallet – anses vara till barnets bästa. Det innebär att det kommer att krävas att det av omständigheterna i målet tydligt framgår att föräldrarna i praktiken har förmåga att ta gemensamt ansvar i frågor som måste lösas. Det kan, som t.ex. *Motala kommun* lyfter fram, handla om situationer där de meningsskiljaktigheter som finns rör annat än sådant som är direkt kopplat till vårdnadsansvaret – samtidigt som föräldrarna båda värnar barnets bästa och där de, trots att de misstror varandra, visar prov på att de kan fatta nödvändiga beslut tillsammans. Beslut om gemensam vårdnad mot båda föräldrarnas vilja kommer därför främst att kunna komma i fråga i situationer där föräldrarna redan har gemensam vårdnad och domstolen anser att det är bäst för barnet att den gemensamma vårdnaden består. Det kan dock inte uteslutas att det även i andra situationer kan vara tydligt att det är bäst för barnet om föräldrarna ges gemensam vårdnad.

Mot denna bakgrund anser regeringen således att det bör införas en möjlighet för en domstol att – när det bedöms vara bäst för barnet – besluta om gemensam vårdnad även om båda föräldrarna motsätter sig det.

Utskottets ställningstagande

När det först gäller presumtion i vårdnadsfrågan konstaterar utskottet att lagregleringen på området inte innebär någon presumtion för vare sig gemensam eller ensam vårdnad. En prövning måste i stället alltid göras av omständigheterna i det enskilda fallet och med beaktande av de kriterier som

lagen ställer upp. Utskottet finner inte skäl att ta något initiativ till ändringar i denna del.

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet ska det, liksom tidigare, fästas avseende särskilt vid dels risken för att barnet eller någon annan i familjen far illa, dels barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Vidare ska vid bedömningen av huruvida vårdnaden ska vara gemensam eller inte särskilt avseende fästas vid föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor om barnet. Regeringen framhåller i propositionen att om det har förekommit våld eller hot kan det inte läggas en förälder till last att han eller hon inte samarbetar eller tar ett gemensamt ansvar tillsammans med den andra föräldern i frågor om barnet. Det faktum att förmågan att ta gemensamt ansvar ska beaktas vid bedömningen av om vårdnaden ska vara gemensam eller inte innebär heller inte att föräldrarnas förmåga eller vilja att ta gemensamt ansvar ska vara avgörande för vem av föräldrarna som ska ges ensam vårdnad i de fall gemensam vårdnad inte är aktuell. Utskottet finner inte anledning att ta något initiativ i syfte att ändra dessa kriterier.

När det sedan gäller frågan om gemensam vårdnad mot föräldrars vilja innebär den nya regleringen att domstolen ska kunna besluta om gemensam vårdnad även om båda föräldrarna motsätter sig den vårdnadsformen – dvs. när detta bedöms vara bäst för barnet. Tidigare kunde gemensam vårdnad beslutas endast mot den ena förälderns vilja. Som har framhållits i tidigare förarbeten, och som även framhålls av regeringen i detta lagstiftningsärende, måste redan möjligheten att döma till gemensam vårdnad mot *en* förälders vilja användas med stor försiktighet och lyhördhet. Regeringen understryker också att det självfallet är så att det i en situation där det förekommit våld eller andra former av övergrepp från en förälders sida i princip alltid är bäst för barnet att den föräldern inte får del i vårdnaden. Det är enligt regeringen knappast möjligt att tillgodose barnets behov av trygghet och omsorg inom ramen för en gemensam vårdnad om den ena föräldern gör sig skyldig till övergrepp mot den andra föräldern eller någon annan i familjen.

Regeringen framhåller vidare att utrymmet att besluta om gemensam vårdnad när båda föräldrarna motsätter sig den vårdnadsformen i praktiken kommer att vara litet. Det kommer att krävas att det tydligt framgår av omständigheterna i målet att föräldrarna i praktiken har förmåga att ta gemensamt ansvar i frågor som måste lösas. Det kan handla om situationer där de meningsskiljaktigheter som finns rör annat än sådant som är direkt kopplat till vårdnadsansvaret – samtidigt som föräldrarna båda värnar barnets bästa och, trots att de misstror varandra, visar prov på att de kan fatta nödvändiga beslut tillsammans. Beslut om gemensam vårdnad mot båda föräldrarnas vilja kommer därför enligt regeringen främst att kunna komma i fråga i situationer där föräldrarna redan har gemensam vårdnad och domstolen anser att det är bäst för barnet att den gemensamma vårdnaden består.

Utskottet ser mot bakgrund av det anförda heller inte skäl för någon åtgärd när det gäller frågan om gemensam vårdnad mot föräldrars vilja.

Därmed bör samtliga motionsyrkanden avslås.

Vissa frågor om vårdnad och umgänge vid våld i familjen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om vissa frågor om vårdnad och umgänge vid våld i familjen. Utskottet hänvisar bl.a. till den nya regleringen om tillfälliga vårdnadshavare samt pågående och aviserat arbete på området.

Jämför reservation 13 (C) och 14 (L).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) föreslås flera tillkännagivanden om vårdnad och umgänge vid våld i familjen. Motionärerna anser att rättsläget behöver klargöras när det gäller hanteringen och värderingen av anklagelser om våld och övergrepp som förs fram i vårdnads-, boende- och umgänges mål (yrkande 21). Rättsläget behöver enligt motionärerna också klargöras när en förälder tar med barnet till ett skyddat boende, såsom vad som ska gälla i förhållande till den andra föräldern i fråga om t.ex. umgänge (yrkande 29). Dessutom anser motionärerna att en förälder som uppsåtligen har dödat den andra föräldern automatiskt ska förlora vårdnaden om sina barn (yrkande 22).

I kommittémotion 2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 25 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att umgängesrätten med en förälder ska begränsas i större utsträckning i avvaktan på en grundligare utredning när det i ett mål om t.ex. vårdnad kommer fram uppgifter som tyder på våld mot barnet.

I kommittémotion 2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 7 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att en förälder som döms för mord på barnets andra förälder undantagslöst ska mista vårdnaden.

I motion 2020/21:1400 yrkande 2 begär Betty Malmberg och Marléne Lund Kopparklint (båda M) ett tillkännagivande till regeringen om att följa upp domstolarnas riskbedömningar i vårdnads mål.

I motion 2020/21:1538 föreslår Saila Quicklund (M) ett tillkännagivande om att regeringen bör lägga fram ett lagförslag som innebär att en förälder som har utövat dödligt våld mot den andra föräldern ska förlora vårdnaden om sitt barn. Motsvarande förslag läggs fram i motionerna 2020/21:2620 av Lotta Olsson (M) och 2020/21:3379 av Markus Wiechel m.fl. (SD).

I motion 2020/21:2085 av Azadeh Rojhan Gustafsson och Carina Ohlsson (båda S) föreslås ett tillkännagivande till regeringen dels om att se över lagstiftningen om våldsutövande föräldrars rätt till vårdnad, dels om att befästa

domstolarnas skyldighet att göra en dokumenterad riskbedömning i mål om vårdnad.

Den nya regleringen om tillfälliga vårdnadshavare

Den nya regleringen om tillfälliga vårdnadshavare innebär bättre förutsättningar för en snabb vårdnadsöverflyttning när en förälder uppsåtligen har dödat eller allvarligt skadat den andra föräldern.

Propositionen m.m.

Vårdnadsöverflyttning vid allvarligt våld i familjen

I propositionen redovisas att några remissinstanser anser att det bör vara obligatoriskt med en vårdnadsöverflyttning när det har förekommit allvarligt eller dödligt våld i familjen eller att en vårdnadsöverflyttning rent av bör ske automatiskt.

Regeringen konstaterar i den delen att alla frågor om vårdnad måste avgöras med barnets bästa för ögonen. Det måste, som Rädda Barnen framhåller, alltid kunna göras en individuell bedömning utifrån vad som har hänt i det specifika fallet och utifrån barnets bästa. Ett förfarande som innebär att en förälder fråntas vårdnaden kan inte heller särskiljas från frågan om vem som ska utses till vårdnadshavare i stället, vilket också det kräver att det görs en bedömning i det enskilda fallet. En obligatorisk eller automatisk vårdnadsöverföring skulle vidare behöva kopplas till någon objektivt konstaterbar omständighet, närmast till hands ett avgörande i ett brottmålsförfarande. Det är dock angeläget med en konstruktion som inte riskerar att begränsa eller fördröja möjligheten att agera och som inte skapar osäkerhet kring vad som ska gälla om en sådan omständighet skulle ändras. Som utredningen är inne på kan det enligt regeringen inte heller uteslutas att en regel om obligatorisk eller automatisk vårdnadsöverflyttning, där det inte finns utrymme att ta hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet, skulle kunna stå i strid med – utöver åtagandena enligt barnkonventionen – rätten till familjeliv enligt Europakonventionen (artikel 8).

Regeringen anför vidare att en vårdnadshavare som avsiktligt dödar eller allvarligt skadar den andra vårdnadshavaren så gott som alltid är olämplig som vårdnadshavare, och en ändring i vårdnaden ska då göras. Prövningen måste dock, som utredningen föreslår, göras med utgångspunkt i omständigheterna i det enskilda fallet. Genom systemet med tillfälliga vårdnadshavare skapas förutsättningar för en snabb vårdnadsöverflyttning.

Handläggningsstöd för familjerätternas riskbedömningar

I propositionen redovisas att regeringen i december 2016 gav MFoF i uppdrag att ta fram ett handläggningsstöd för socialnämndernas arbete med

riskbedömningar i ärenden om vårdnad, boende och umgänge. Handläggningsstödet publicerades i maj 2018. Som bakgrund till uppdraget anges att i drygt en tredjedel av de domar meddelade efter en huvudförhandling – alltså där föräldrarna inte kom överens – som 2014 års vårdnadsutredning tog del av under sitt arbete förekom uppgifter om våld. Utredningen lyfte behovet av bättre riskbedömningar när det förekommer uppgifter om våld eller andra övergrepp i mål om vårdnad, boende och umgänge.

Uppdrag att kartlägga domstolarnas riskbedömningar

Regeringen anför att det behövs ökad kunskap om hur uppgifter om övergrepp av en förälder mot den andra föräldern eller ett barn behandlas i mål om vårdnad, boende eller umgänge. Regeringen har därför gett Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att utifrån en genomgång av domar i mål om vårdnad, boende eller umgänge kartlägga i vilken utsträckning och på vilket sätt uppgifter om våld eller andra övergrepp av en förälder mot den andra föräldern eller en partner eller ett barn framförs i sådana mål samt i vilken grad uppgifterna beaktas i domarna. I uppdraget ingår bl.a. att belysa om domstolen har redovisat vilka överväganden som gjorts i fråga om risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller på annat sätt far illa (dvs. gjort en riskbedömning) och vad utfallet av riskbedömningen i så fall var, vilken typ av övergrepp som gjorts gällande och vilken utredning som lagts fram till stöd för uppgifterna. Myndigheten ska vidare belysa om barnet har kommit till tals och om barnets åsikter beaktats, hur ett barns vistelse på skyddat boende påverkar utgången i målet och i vilken utsträckning det förekommer att en domstol, med hänvisning till att en förälder inte tillgodoser barnets behov av en nära och god kontakt med den andra föräldern, gör en ändring i vårdnaden eller boendet för barnet. Jämställdhetsmyndigheten ska särskilt belysa i vilken utsträckning en sådan ändring innebär att vårdnad eller boende flyttas från den förälder som lämnat uppgifter om våld eller andra övergrepp till den andra föräldern, och vilken bedömning domstolen i dessa fall gjort av föräldrarnas uppgifter. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 31 december 2021.

Uppdrag om kunskapsstöd om barn i skyddat boende

Regeringen redovisar i propositionen att den i regleringsbrevet för 2020 gav Brottsoffermyndigheten i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd för berörda aktörer, t.ex. socialtjänstens familjerätter, ombud och domstolar, om behoven hos barn som har bevittnat våld och som vistas i skyddat boende. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 29 januari 2022.

Kommande utredning om våldsutsatta barn m.m.

Regeringen anför i propositionen att det finns mer att göra för dem som utsätts för våld i nära relationer och särskilt för barn som utsätts för eller bevittnar våldet. Ett barn har rätt till båda sina föräldrar, men detta får enligt regeringen

inte innebära att barnet måste leva med eller umgås med en förälder under alla förhållanden. Ett barn har också rätt att inte bli utsatt för våld, övergrepp eller annan kränkande behandling. Regeringen har mot den bakgrunden för avsikt att ge en utredare i uppdrag att bl.a. överväga behovet av lagändringar för att säkerställa att ett barn som har utsatts för våld av en förälder inte mot sin vilja måste träffa den föräldern.

Vidare beslutade regeringen den 4 mars 2021 om lagrådsremissen Barn som bevittnar brott. För att stärka det straffrättsliga skyddet för barn som bevittnar våld och andra brottsliga gärningar föreslår regeringen att det införs ett nytt gradindelad brott, barnfridsbrott, som innebär att det blir straffbart att utsätta ett barn för att bevittna vissa brottsliga gärningar, såsom vålds- och sexualbrott, i nära relation. Synliggörandet av barn och de konsekvenser som våld i nära relationer får för barn kan enligt regeringen förväntas skapa en ökad medvetenhet om hur barn påverkas av våld, även när våldet är riktat mot någon annan i familjen. (Lagrådsremissen har sedermera resulterat i proposition 2020/21:170 Barn som bevittnar brott.)

Dessutom pågår det enligt regeringen inom Regeringskansliet ett arbete med att ta fram direktiv till en särskild utredare som ska utarbeta en strategi för att förebygga och motverka våld mot barn. (Kommittédirektiv om en sådan nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn beslutades den 29 april 2021.)

Utskottets ställningstagande

När det gäller frågan om vårdnadsöverflyttning vid dödligt våld i familjen konstaterar utskottet att det nya systemet med tillfälliga vårdnadshavare skapar förutsättningar för en snabb vårdnadsöverflyttning i sådana situationer. Som också regeringen framhåller är en vårdnadshavare som avsiktligt dödar eller allvarligt skadar den andra vårdnadshavaren så gott som alltid olämplig som vårdnadshavare, och en ändring i vårdnaden ska då göras. Prövningen måste dock göras med utgångspunkt i omständigheterna i det enskilda fallet och med barnets bästa för ögonen. Det måste, som även Rädda Barnen understryker, alltid kunna göras en individuell bedömning utifrån vad som har hänt i det specifika fallet och utifrån barnets bästa. Ett förfarande som innebär att en förälder fräntas vårdnaden kan inte heller särskiljas från frågan om vem som ska utses till vårdnadshavare i stället, vilket också det kräver att det görs en bedömning i det enskilda fallet. Utskottet ser därför inte skäl för någon åtgärd för obligatorisk eller automatisk vårdnadsöverflyttning. Därmed bör motionerna 2020/21:1538 (M), 2020/21:2620 (M), 2020/21:2951 (C) yrkande 22, 2020/21:3379 (SD) och 2020/21:3938 (L) yrkande 7 avslås.

Mot bakgrund av pågående uppdrag att kartlägga domstolarnas riskbedömningar och om kunskapsstöd i fråga om barn i skyddat boende samt kommande utredning om våldsutsatta barn är utskottet heller inte berett att ta något initiativ med anledning av övriga motionsyrkanden. Även dessa motionsyrkanden bör därför avslås.

Vårdnad och umgänge i förhållande till bl.a. sociala föräldrar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om vårdnad och umgänge i förhållande till bl.a. sociala föräldrar. Utskottet hänvisar till en pågående utredning.

Jämför reservation 15 (M, C, L) och 16 (SD, KD).

Motionerna

I partimotion 2020/21:2774 av Ebba Busch m.fl. (KD) yrkande 42 begärs ett tillkännagivande om att regeringen ska verka för att barn även i fortsättningen ska kunna ha högst två vårdnadshavare.

I kommittémotion 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 15 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att det bör göras en översyn av barns rätt till umgänge med någon som är att betrakta som en viktig social förälder för att säkerställa den rätten.

I kommittémotion 2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 7.2 i denna del föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör låta utreda hur nära anhöriga till ett barn kan få bättre möjligheter att umgås med barnet. Det kan handla om mor- eller farföräldrar, bonusföräldrar eller andra anhöriga som är viktiga för barnets utveckling.

I kommittémotion 2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 19 föreslås ett liknande tillkännagivande till regeringen om att säkerställa barns rätt till umgänge med andra vuxna än en förälder. Samma förslag finns i kommittémotion 2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 6.

I motion 2020/21:2667 föreslår Nina Lundström (L) ett tillkännagivande till regeringen om att stärka barns rätt till umgänge med personer som är viktiga för dem.

I motion 2020/21:1016 begär Magnus Ek (C) ett tillkännagivande om att regeringen bör låta utreda en ändring i föräldrabalken som innebär att ett barn kan ha fler än två vårdnadshavare. Motsvarande förslag om fler än två vårdnadshavare läggs fram i motionerna 2020/21:1713 av Ida Drougge (M) och 2020/21:2130 av Daniel Andersson m.fl. (S).

Regleringen om umgänge med andra än rättsliga föräldrar

Enligt föräldrabalken har barnets vårdnadshavare ett ansvar för att barnets behov av umgänge med någon annan än en förälder som står barnet särskilt nära tillgodoses så långt som möjligt (6 kap. 15 § tredje stycket). Det kan vara fråga om t.ex. mor- och farföräldrar, andra släktingar, familjehemsföräldrar eller en styvförälder. I den utsträckning ett bristande umgänge beror på att vårdnadshavaren inte tar sitt ansvar är det en viktig uppgift för socialtjänsten

att försöka få vårdnadshavaren att se till barnets behov. Om detta inte lyckas får domstolen på talan av socialnämnden besluta om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder (6 kap. 15 a § andra stycket). Vid bedömningen av om en sådan talan ska föras ska socialnämnden särskilt beakta barnets behov av umgänge med sina mor- och farföräldrar och andra som står barnet särskilt nära.

Propositionen

Regeringen redovisar i propositionen att utredningen har övervägt om talerätten i fråga om barns umgänge med någon annan än en förälder bör utvidgas och kommit fram till att det även fortsättningsvis endast bör vara socialnämnden som är behörig att väcka en sådan talan. De flesta remissinstanser har inte någon annan uppfattning. Ett par remissinstanser invänder mot detta och förordar en egen talerätt för närstående. En remissinstans lyfter också det faktum att det inte går att överklaga en socialnämnds beslut att inte väcka talan om umgänge.

Regeringen konstaterar att eftersom utredningen inte lämnat några förslag i frågan är det inte möjligt att överväga en ändring inom ramen för detta lagstiftningsärende. Det är dock enligt regeringen angeläget att socialnämnderna är medvetna om det ansvar de har för barnets rätt till umgänge med andra närstående och att socialnämnderna beaktar att många barn i dag lever i andra familjekonstellationer än traditionella kärnfamiljer. Regeringen pekar också i sammanhanget på att den i december 2020 gav en särskild utredare i uppdrag att överväga vissa ändringar av de familjerättsliga reglerna bl.a. i förhållande till s.k. sociala föräldrar. I direktiven uttalas att utredaren ska ta ställning till om förutsättningarna för barn att upprätthålla en relation med sina sociala föräldrar efter separation eller en förälders dödsfall behöver förbättras (dir. 2020:132). Inom ramen för uppdraget kan det bli aktuellt att överväga bl.a. olika sätt att förbättra förutsättningarna för ett barn att ha umgänge med sin sociala förälder.

2014 års vårdnadsutredning

2014 års vårdnadsutredning förklarade i betänkandet *Se barnet!* (SOU 2017:6) att det inte ingått i uppdraget att göra någon djupare kartläggning av hur bestämmelserna i 6 kap. 15 a § föräldrabalken om barns rätt till umgänge med någon annan än en förälder tillämpas. Utredningen valde dock att åtminstone något undersöka om talerätten i detta avseende bör utvidgas.

Genom utredningens kontakter med några familjerätter har det framkommit att det är ovanligt att en närstående till ett barn hör av sig till familjerätten med önskemål om att socialnämnden ska föra en talan om barnets rätt till umgänge med personen. Intrycket är dock att trenden i storstadsregionerna är att allt fler hör av sig med en sådan förfrågan.

Utredningens efterforskningar ger vidare bilden av att det är ovanligt, men att det trots allt förekommer, att socialnämnden för talan om ett barns rätt till umgänge med någon annan än en förälder. När en förfrågan om att nämnden ska föra en sådan talan kommer in till familjerätten gör socialnämnden ofta en utredning och bedömer om det tilltänkta umgänget är till barnets bästa. Inte sällan saknas det behov av en talan i domstol, eftersom den närstående och barnets vårdnadshavare under handläggningen hos familjerätten når en samförståndslösning. Annars kan det vara så att socialnämnden gör bedömningen att det inte skulle vara till barnets bästa att ett umgänge med någon annan kommer till stånd. Så kan t.ex. vara fallet när en mor- eller farförälder, samtidigt som det pågår en vårdnadstvist mellan barnets föräldrar, för egen del yrkar umgänge med barnet för att få till stånd ett umgänge mellan barnet och barnets förälder. Även i andra fall kan socialnämnden avstå från att föra talan eftersom en sådan skulle öka konfliktnivån, vilket inte är till barnets bästa.

Utredningen gjorde bedömningen att regleringen som innebär att endast socialnämnden är behörig att föra talan om sådant umgänge bör behållas. Utredningen anslöt sig i denna del till den uppfattning som anförts i tidigare lagförarbeten om att det får förutsättas att socialnämnden på ett mer objektivt sätt kan överväga om de nackdelar som en process för med sig från barnets synpunkt vägs upp av de fördelar som ett umgänge kan leda till. Enligt utredningens bedömning framstår det därför ur ett barnperspektiv som lämpligast att socialnämnden även i fortsättningen ensam får avgöra om en talan om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder ska föras.

Utredningen om en föräldraskapsrättslig lagstiftning för alla

Regeringen gav den 10 december 2020 en särskild utredare i uppdrag att se över utformningen av föräldraskapets regler om föräldraskap och i övrigt överväga vissa förändringar av de familjerättsliga reglerna (dir. 2020:132). En del av uppdraget gäller åtgärder för familjer där fler än två vuxna tar föräldransvar. Det ska i den delen utredas om barns rätt till sociala föräldrar behöver stärkas.

Som bakgrund anges i kommittédirektiven bl.a. att alla barn ska stå under en eller två personers vårdnad. Därutöver kan ett barn ha vuxna i sin närhet som i praktiken tar ett föräldransvar för barnet. Ibland används begreppet social förälder eller bonusförälder för att beskriva en sådan person. Den familjerättsliga lagstiftningen är dock inte anpassad till att barn växer upp i andra familjekonstellationer än den traditionella kärnfamiljen. Det är endast barnets vårdnadshavare som har rätt att fatta beslut om barnet. Sociala föräldrar kan uppleva svårigheter att av skolan, vården, myndigheter och andra få tillgång till information om barnet eller på annat sätt bli delaktiga i frågor som rör barnet. Det har anförts att avsaknaden av föräldransvar för en social förälder även kan innebära ekonomisk osäkerhet för barnet. Så länge de vuxna är överens kan de många gånger finna en lösning på dessa utmaningar. Om det

däremot uppstår konflikt, t.ex. i samband med separation eller en förälders dödsfall, finns det en risk för att en social förälder i värsta fall skärs av från barnets liv. Detta är olyckligt eftersom barnet då förlorar kontakten med en person som i praktiken kan ha fungerat som en förälder under barnets uppväxt. Utredaren ska därför

- kartlägga vilka problem som kan uppkomma för familjer där fler än två vuxna tar föräldrans ansvar och hur existerande möjligheter att understödja barns relation med sociala föräldrar tillämpas
- utifrån identifierad problembild ta ställning till om förutsättningarna för barn att upprätthålla en relation med sina sociala föräldrar efter separation eller en förälders dödsfall behöver förbättras
- analysera och ta ställning till om det i övrigt behöver vidtas åtgärder för att underlätta för familjer där fler än två vuxna tar föräldrans ansvar
- föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som behövs.

Uppdraget ska redovisas senast den 21 juni 2022.

Utskottets ställningstagande

Enligt föräldrabalken har barnets vårdnadshavare ett ansvar för att barnets behov av umgänge med någon annan än en förälder som står barnet särskilt nära tillgodoses så långt som möjligt. Det kan vara fråga om t.ex. mor- och farföräldrar, andra släktingar, familjehemsföräldrar eller en styvförälder. I den utsträckning ett bristande umgänge beror på att vårdnadshavaren inte tar sitt ansvar är det en viktig uppgift för socialtjänsten att försöka få vårdnadshavaren att se till barnets behov. Om detta inte lyckas får domstolen på talan av socialnämnden besluta om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder. Vid bedömningen av om en sådan talan ska föras ska socialnämnden särskilt beakta barnets behov av umgänge med sina mor- och farföräldrar och andra som står barnet särskilt nära.

Som också regeringen framhåller är det angeläget att socialnämnderna är medvetna om det ansvar de har för barnets rätt till umgänge med andra närstående än en förälder. Angeläget är också att socialnämnderna beaktar att många barn i dag lever i andra familjekonstellationer än traditionella kärnfamiljer.

Utskottet konstaterar att regeringen i december 2020 gav Utredningen om en föräldraskapsrättslig lagstiftning för alla i uppdrag att överväga vissa ändringar av de familjerättsliga reglerna i förhållande till s.k. sociala föräldrar. I uppdraget ingår att ta ställning till om förutsättningarna för barn att upprätthålla en relation med sina sociala föräldrar efter separation eller en förälders dödsfall behöver förbättras. Inom ramen för uppdraget kan det enligt regeringen bli aktuellt att överväga bl.a. olika sätt att förbättra förutsättningarna för att ett barn ska kunna ha umgänge med sin sociala förälder.

Det pågår alltså ett arbete som ligger i linje med vad som anförs i motionerna om umgänge med sociala föräldrar, och det saknas enligt utskottet

anledning att föregripa resultatet av detta arbete. Utskottet anser också att det finns skäl att invänta resultatet av detta arbete för ställningstagande till vilka åtgärder som bör vidtas när det gäller umgänge med andra personer som är viktiga för barnet än sociala föräldrar. Vidare hänger även frågan om antalet möjliga vårdnadshavare för ett barn samman med det pågående utredningsuppdraget om barnets relation med sina sociala föräldrar. Inte heller i denna del bör det pågående arbetet föregripas.

Därmed bör samtliga motionsyrkanden avslås.

Kompetensfrågor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om kompetensfrågor och tillkännager detta för regeringen.

Jämför reservation 17 (S, V, MP).

Motionerna

I partimotion 2020/21:2774 av Ebba Busch m.fl. (KD) yrkande 40 i denna del begärs ett tillkännagivande till regeringen om att alla yrkesgrupper inom rättsväsendet som möter barn ska vara utbildade för det.

I kommittémotion 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 17 föreslås ett liknande tillkännagivande om att yrkesverksamma som är involverade i rättsprocesser som rör barn bör ha genomgått en särskild utbildning för det.

I kommittémotion 2020/21:3922 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att det, för att höja kompetensen hos dem som arbetar med vårdnadsfrågor inom socialtjänsten, bör genomföras centrala utbildningsinsatser med krav på obligatorisk utbildning för framför allt familjemedlare. Detta bör ske genom ett övergripande kvalitetslyft.

I kommittémotion 2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 4 begärs ett tillkännagivande till regeringen om att säkerställa särskild kompetens hos dem som arbetar med eller hör barn. Sålunda ska enligt motionärerna den som hör ett barn ha särskild utbildning för det, och de instanser som har ärenden som rör barn bör ha rutiner för att säkerställa att barnen får komma till tals.

Den nya regleringen om medling i mål om bl.a. vårdnad

Den nya regleringen om medling i mål om t.ex. vårdnad innebär bl.a. att det införs nya kompetenskrav för medlare. Sålunda ska det krävas att en medlare har relevant utbildning och yrkeserfarenhet och är lämplig för uppdraget. Med detta avses enligt propositionen att det bör krävas god kunskap om den familjerättsliga lagstiftningen och erfarenhet av tvister som rör barn. Vidare är det en fördel om den som utses också har någon form av utbildning i medling.

En medlare bör även ha kunskap om hur man håller samtal med barn och om våld och övergrepp inom familjen och hur det påverkar föräldrar och barn. Normalt sett innebär detta att det främst är familjerättssekreterare, beteendevetare, psykologer, advokater och domare som kommer i fråga för medlaruppdrag.

Propositionen

Regeringen anför i propositionen att det, som utredningen framhåller, är viktigt att de domare som handlägger mål och ärenden om vårdnad, boende eller umgänge har tillräcklig kunskap och kompetens. Som underströks i samband med 2006 års vårdnadsreform ska domaren alltid ha ett barnrättsperspektiv i sin handläggning av familjemål (se prop. 2005/06:99 s. 69).

Det finns, anför regeringen vidare, en medvetenhet inom domstolarna om behovet av särskild kunskap och utbildning, och många domstolar ordnar interna utbildningar inom olika rättsområden. Domare erbjuds också ett brett utbud av utbildningar och kompetensutveckling i frågor om vårdnad, boende och umgänge genom Domstolsakademins kurser i familjerätt. I tillägg till detta är det också viktigt att den enskilda domstolen organiserar sin verksamhet på ett sätt som säkerställer att domare som handlägger familjemål ges möjlighet till nödvändig kompetensutveckling.

Som utredningen påpekar varierar domstolarnas organisatoriska förutsättningar att hitta lösningar som bäst tar till vara kompetensen hos domare i handläggningen av familjemål. Det är upp till domstolarna att ta ställning till hur de bör vara organiserade för att säkerställa tillräcklig kompetens i olika frågor.

Regeringen framhåller vidare att frågan om kunskap och kompetens inte bara rör domstolar. För att domstolen ska kunna göra en riktig bedömning är det avgörande att den har ett fullgott beslutsunderlag. Det är alltså minst lika viktigt att de familjerättssekreterare som genomför utredningar eller håller i informations- eller samarbetsamtal har goda möjligheter till utbildning och kompetensutveckling. Det är varje enskild kommun som har utbildningsansvaret för sina familjerättssekreterare, men det finns möjligheter för kommunerna att samarbeta för att säkerställa en jämn utbildningsnivå och ett relevant utbildningsutbud.

Reglering om personalens kompetens inom socialtjänsten

Enligt socialtjänstlagen ska det för utförande av uppgifter inom socialtjänsten finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet (3 kap. 3 §).

I Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd (HSLF-FS 2017:51) om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge finns allmänna råd om personalens kompetens. Enligt dessa bör

personalen ha minst ett års yrkeserfarenhet inom områdena vårdnad, boende och umgänge för att självständigt arbeta med att

- leda samarbetsamtal
- enligt 6 kap. 19 och 20 §§ föräldrabalken i mål och ärenden om vårdnad, boende och umgänge till rätten lämna upplysningar eller utreda och lämna förslag till beslut
- pröva om avtal om vårdnad, boende och umgänge kan godkännas.

Personalen bör också ha kunskaper om

- lagstiftning och praxis inom det familjerättsliga området
- kriser och konflikter som kan förekomma i samband med separationer
- problemen med våld, hot och missbruk samt psykisk ohälsa i familjen.

Personal som leder samarbetsamtal bör dessutom ha kunskaper om olika modeller för konfliktlösning.

Socialutskottets yttrande

Socialutskottet konstaterar att socialtjänstens utredningar ofta har stor betydelse för bedömningen i familjerättsliga mål. Socialutskottet vill därför särskilt understryka vikten av att de familjerättssekreterare som genomför utredningar i denna typ av ärenden har den särskilda kompetens som krävs. Socialutskottet vill också lyfta fram vikten av att de familjerättssekreterare som genomför utredningar eller håller i informations- eller samarbetsamtal har goda möjligheter till kompetensutveckling. Socialutskottet anser att det finns ett övergripande behov av kunskapshöjning i arbetet med familjerättsliga frågor. Enligt socialutskottet bör regeringen se över de ovannämnda frågorna. Socialutskottet anser därför att civilutskottet bör tillstyrka motion 2020/21:3938 (L) yrkande 4 och föreslå att riksdagen ska göra ett tillkännagivande.

Däremot är socialutskottet inte berett att ställa sig bakom förslaget i motion 2020/21:3922 (SD) yrkande 2 och anser därför att civilutskottet bör avstyrka yrkandet.

Civilutskottets ställningstagande

Civilutskottet har tidigare i betänkandet ställt sig bakom nya regler om barnets bästa och om barnets delaktighet, vilka syftar till att stärka barnrättsperspektivet i vårdnadsprocessen. För att barnrättsperspektivet ska få fullt genomslag i praktiken krävs dock att de yrkesverksamma som ska tillämpa regelverket har rätt förutsättningar för det. Sålunda är det, som också regeringen framhåller i propositionen, viktigt att de domare som handlägger mål och ärenden om vårdnad, boende eller umgänge har tillräcklig kunskap och kompetens. Frågan om kunskap och kompetens rör dock inte bara domstolar. För att domstolen ska kunna göra en riktig bedömning är det

avgörande att den har ett fullgott beslutsunderlag. Det är alltså minst lika viktigt att de familjerättssekreterare som genomför utredningar eller håller i informations- eller samarbetsamtal har den särskilda kompetens som krävs samt har goda möjligheter till vidareutbildning och kompetensutveckling. Civilutskottet anser, i likhet med socialutskottet i anförda delar, att det finns ett övergripande behov av kunskapshöjning i arbetet med familjerättsliga frågor. Regeringen bör därför se över frågan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Möjligheter att hämta in uppgifter utan vårdnadshavares samtycke

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om möjligheter att hämta in uppgifter utan en vårdnadshavares samtycke och tillkännager detta för regeringen.

Jämför reservation 18 (S, V, MP).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 20 i denna del begärs ett tillkännagivande till regeringen om att det i fråga om vårdnadsutredningar bör införas fler sekretessbrytande bestämmelser och en möjlighet att i utredningsarbetet tala med referenspersoner utan krav på vårdnadshavarens samtycke.

I kommittémotion 2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 5 föreslås ett liknande tillkännagivande om att socialnämnden bör få ökade möjligheter att hämta in uppgifter utan vårdnadshavarens samtycke. Motionärerna vill att det ska säkerställas att reglerna gör det möjligt för socialnämnden att samla in den information som krävs för att bedöma vad som är barnets bästa.

Den nya regleringen om barnets delaktighet

Den nya regleringen om barnets delaktighet innebär bl.a. att det klagörs att socialnämnden som utgångspunkt ska tala med barnet inom ramen för sitt arbete med utredningar i mål om vårdnad, boende eller umgänge, dvs. inte försöka klarlägga barnets åsikter på något annat sätt. Även en socialnämnd som ska lämna s.k. snabbupplysningar ska – om det inte är olämpligt (i stället för, som tidigare, bara om det är lämpligt) – höra barnet och föräldrarna. Det blir också möjligt för socialnämnden att i ett förfarande om vårdnad, boende eller umgänge höra barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

Den nya regleringen om uppgiftsskyldighet m.m.

Den nya regleringen om uppgiftsskyldighet innebär att uppgifter ska kunna lämnas mellan olika socialnämnder i samband med att en socialnämnd ska lämna upplysningar eller snabbupplysningar till en domstol i ett mål om vårdnad, boende eller umgänge.

När det gäller frågan om sekretessbrytande regler eller möjligheter att hämta in uppgifter i övrigt anför regeringen i propositionen bl.a. följande (s. 112 f.):

Några förslag om sekretessbrytande regler eller möjligheter att hämta in uppgifter i övrigt lämnas inte av utredningen. Enligt regeringen framstår det, såsom utredningen konstaterar, som befogat att det finns större möjligheter att hämta in uppgifter i en barnavårdsutredning än inom ramen för en utredning om vårdnad, boende och umgänge. En barnavårdsutredning påbörjas på samhällets initiativ, ofta efter en orosanmälan, och syftar till att klarlägga om ett barn far illa. En tvist i domstol initieras däremot av någon av barnets föräldrar och utredningen syftar där till att ge underlag för domstolens prövning av barnets bästa i den fråga som domstolen har framför sig.

Av utredningens undersökningar framgår att de flesta föräldrar lämnar sitt godkännande till de utredningsåtgärder som socialnämnden bedömer vara nödvändiga för att kunna verkställa en utredning om vårdnad, boende och umgänge. Det händer dock undantagsvis att samtycke inte lämnas och det gäller framför allt uppgifter från hälso- och sjukvården. Sådan information kan självfallet vara värdefull att få del av för den som genomför en utredning. Mot det ska dock ställas uppgifternas mycket integritetskänsliga natur och det starka sekretesskydd som uppgifterna har. En enskild ska kunna lita på att uppgifter om kontakter med hälso- och sjukvården inte lämnas ut annat än om det finns mycket starka skäl för det.

Om det i ett enskilt fall finns indikationer på att det finns uppgifter från hälso- och sjukvården som kan vara av betydelse för bedömningen av t.ex. hos vilken förälder ett barn bör vara bosatt och föräldern vägrar lämna sitt samtycke till att uppgifterna hämtas in, får avsaknaden av uppgifter och det faktum att föräldrarnas lämplighet inte i alla avseenden kunnat bedömas i stället beaktas inom ramen för den riskbedömning som kan behöva göras. Uppgifter från en förundersökning där ett barn har hörts torde i många fall kunna fås genom barnets vårdnadshavare. I den mån det inte är möjligt får avsaknaden av uppgifter beaktas på motsvarande sätt – inom ramen för en riskbedömning. Det bör framhållas att uppgifter om föräldrarna, och nya partner som de är sammanboende med, redan i dag kan hämtas in från Polismyndighetens belastnings- och misstankeregister (11 § 8 b förordningen [1999:1134] om belastningsregister och 4 § 9 b förordningen [1999:1135] om misstankeregister). Om uppgifter framkommer under en utredning om vårdnad, boende och umgänge som medför oro för att ett barn far illa, kan det naturligtvis också vara skäl för att initiera en barnavårdsutredning. Det kan i sådana fall finnas anledning att avvakta med att avsluta den förstnämnda utredningen till dess att barnavårdsutredningen är färdigställd.

Information från MFoF om utredares möjlighet att hämta in uppgifter utan vårdnadshavares samtycke

MFoF informerar på sin webbplats om att det inom ramen för en vårdnads-, boende- eller umgängesutredning inte nödvändigtvis krävs vårdnadshavarnas samtycke för att efterfråga uppgifter från barnets förskola eller skola. Detta följer av en särskild bestämmelse enligt vilken sekretess inte hindrar att en uppgift lämnas till en enskild eller till en annan myndighet om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet (10 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen [2009:400], förkortad OSL). För att socialtjänsten ska kunna fullgöra sina arbetsuppgifter är det i vissa fall nödvändigt att lämna ut uppgifter utanför den egna myndigheten. Sekretess utgör således inget hinder mot att uppgifter lämnas ut för att familjerätten ska kunna fullgöra sin verksamhet. Utredaren kan alltså med stöd av den aktuella bestämmelsen i OSL kontakta de referenspersoner som behövs i utredningen. Den tillfrågade myndigheten avgör emellertid utifrån det regelverk om sekretess som är tillämpligt på den egna verksamheten om uppgifterna kan lämnas ut. Den tillfrågade myndigheten kan i vissa fall tillämpa den s.k. generalklausulen i OSL, som innebär att en sekretessbelagd uppgift får lämnas ut om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda (10 kap. 27 §).

Socialutskottets yttrande

Socialutskottet konstaterar i sitt yttrande att propositionens förslag innebär att socialnämnden i ett förfarande om vårdnad, boende eller umgänge ska få höra ett barn utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. Enligt socialutskottets mening kan det emellertid finnas ett behov även av utökade möjligheter för socialtjänsten att hämta in uppgifter utan vårdnadshavarens samtycke. Det är angeläget att regelverket gör det möjligt att samla in den information som krävs för att bedöma vad som är barnets bästa. Enligt socialutskottet bör regeringen därför se över frågan. Socialutskottet anser således att civilutskottet bör tillstyrka motion 2020/21:3938 (L) yrkande 5 och föreslå att riksdagen gör ett tillkännagivande.

Civilutskottets ställningstagande

Den nya regleringen om barnets delaktighet innebär bl.a. att det blir möjligt för socialnämnden att i ett förfarande om vårdnad, boende eller umgänge höra barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. Vidare innebär den nya regleringen om uppgiftsskyldighet att uppgifter ska kunna lämnas mellan olika socialnämnder i samband med att en socialnämnd ska lämna upplysningar eller snabbupplysningar till en domstol i ett mål om vårdnad, boende eller umgänge.

Utöver dessa välkomna förändringar bedömer civilutskottet, i likhet med socialutskottet, att det kan finnas ett behov av sekretessbrytande regler eller möjligheter att hämta in uppgifter utan en vårdnadshavares samtycke även i övrigt. Det är angeläget att regelverket gör det möjligt för socialnämnden att samla in den information som krävs för att bedöma vad som är barnets bästa i frågor om vårdnad, boende eller umgänge. Regeringen bör därför se över frågan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Andra frågor om kvalitetssäkring och domstolens beslutsunderlag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om kvalitets-säkring och domstolens beslutsunderlag i övrigt och tillkännager detta för regeringen.

Vidare avslår riksdagen ett motionsyrkande om obligatoriska barnprotokoll.

Jämför reservation 19 (S, MP) och 20 (V).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:3922 av Mikael Eskilanderesson m.fl. (SD) yrkande 7 begärs ett tillkännagivande om att vårdnadsutredningar bör kvalitetssäkras och att evidensbaserade utredningsmetoder bör användas för att säkerställa en jämn kvalitet oavsett kommun.

I kommittémotion 2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) föreslås ett liknande tillkännagivande till regeringen om enhetliga utredningsmetoder och evidensbaserade arbetsmetoder i bl.a. vårdnads-, boende- och umgänges-utredningar (yrkande 3). I samma motion föreslås även tillkännagivanden om att det bör göras en uppföljning av vad tidsgränsen för vårdnads-, boende- och umgängesutredningar får för konsekvenser dels för barnets möjlighet att komma till tals (yrkande 6), dels för vilka metoder och tillvägagångssätt som används för att utföra utredningen (yrkande 7).

I kommittémotion 2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med lagförslag som innebär att det blir obligatoriskt för domstolar att upprätta särskilda barnprotokoll som en bilaga till domen i mål om vårdnad, boende och umgänge. Barnprotokollet skulle enligt motionärerna fungera som en checklista för barnets bästa.

Den nya regleringen om tidsgräns för utredningar om bl.a. vårdnad

Den nya regleringen om tidsgräns för utredningar om vårdnad, boende eller umgänge innebär att en sådan utredning ska vara klar inom fyra månader. Om det finns särskilda skäl för det får domstolen förlänga tiden. Domstolen får, liksom tidigare, ge riktlinjer för utredningen.

Regeringen anför i propositionen bl.a. följande om handläggningstid och kvalitet när det gäller vårdnadsutredningar (s. 113 f.):

Utredningens kartläggning visar att vårdnadsutredningar generellt är av god kvalitet, dock att kvaliteten kan skifta och att vissa utvecklingsområden finns – bl.a. bör fokus i utredningarna ligga mer på barnet och mindre på föräldrarna. Analysen och bedömningen bakom förslagen till beslut i utredningarna behöver också i många fall bli fylligare och tydligare och konsekvenserna för barnet av olika beslutsalternativ bör redovisas i större utsträckning. Av kartläggningen framgår vidare att den genomsnittliga tiden för att genomföra en utredning var drygt fem månader. I en tredjedel av de granskade målen var utredningstiden tre till fem månader. I flera fall pågick dock utredningen under en längre tid, i några fall så lång tid som ett år. [...]

Regeringen konstaterar att det för barnets skull är viktigt att frågor om vårdnad, boende och umgänge avgörs inom rimlig tid. En anledning till att handläggningstiderna i domstol blir långa är att utredningar i frågorna ibland drar ut på tiden. Det är därför viktigt att sträva efter att utredningen i frågor om vårdnad, boende och umgänge färdigställs så snart som möjligt. Kartläggningen visar att det finns mer att göra här – både för att höja kvaliteten på utredningarna och, där det är möjligt, slutföra dem snabbare. [...] Enligt regeringen är fyra månader en rimlig tidsgräns. En tidsgräns om fyra månader överensstämmer också med den tidsgräns som gäller för barnavårdsutredningar (11 kap. 2 § andra stycket socialtjänstlagen). Det innebär inte att tiden alltid ska bestämmas till fyra månader. Det bör understrykas att domstolen i varje enskilt fall måste överväga vilken utredning som behövs och vad som är en rimlig tidsgräns.

Samtidigt är det viktigt att strävan efter en skyndsam handläggning inte påverkar utredningens kvalitet. En utredning ska bedrivas skyndsamt, men vad som är en rimlig tidsgräns varierar från fall till fall. En utredning är ett mycket viktigt underlag för domstolens beslut och den måste därför alltid hålla en hög kvalitet och ha ett tydligt barnperspektiv. Som utredningen föreslår bör det därför finnas utrymme för domstolen att förlänga utredningstiden om det finns särskilda skäl. Med särskilda skäl avses att det i det enskilda fallet finns skäl av tillräcklig styrka som motiverar en längre utredningstid, trots att detta innebär att domstolsprocessen förlängs. Enligt regeringen kan det främst komma i fråga att förlänga tiden om det annars finns risk för att utredningen inte håller tillräckligt hög kvalitet. I vissa fall måste det, som t.ex. *Stockholms tingsrätt*, *Borgholms kommun* och *Timrå kommun* påpekar, accepteras att en utredning tar längre tid. Det kan t.ex. vara fråga om komplicerade tvister med en stor informationsmängd, att mer än en socialnämnd är inblandad i utredningen eller att det parallellt med utredningen pågår en barnavårdsutredning.

Att utredningar slutförs inom rimlig tid – och har hög kvalitet – är viktigt, och kan även säkerställas på annat sätt. Handläggningstiderna varierar,

som flera remissinstanser påpekar, mellan olika kommuner. Att kommunerna fördelar resurserna så att socialnämndernas familjerätter kan utföra sitt arbete så snabbt som möjligt och med rätt kvalitet är självklart viktigt. Även domstolen har dock ett ansvar att skapa förutsättningar för socialnämnden att slutföra sina utredningar inom rimlig tid. Domstolen kan bl.a., som *Södertörns tingsrätt* betonar, arbeta med att ge tydliga riktlinjer för vilken utredning som behövs och hur resultatet av denna ska redovisas till domstolen. Regeringen vill här framhålla att ingenting hindrar en socialnämnd att ta kontakt med den domstol som lämnat ett uppdrag för att diskutera omfattningen och inriktningen på arbetet.

Flera remissinstanser, bl.a. *Västerås kommun*, framhåller också vikten av ett lokalt erfarenhetsutbyte – där domstolen och socialnämnden gemensamt diskuterar frågor om hur en utredning kan bedrivas och redovisas. I likhet med dessa remissinstanser är regeringen övertygad om att sådan metodutveckling och effektivisering av verksamheten kan bidra till att handläggningstiderna kortas och att den nya tidsgränsen kan hållas, utan att det påverkar kvaliteten på utredningarna negativt. Det är också värdefullt att det sker ett erfarenhetsutbyte även kommuner emellan, där goda exempel lyfts fram och sprids till fler. Även här kan domstolarna fungera som ett viktigt nav, då de i många fall tar del av utredningar från flera kommuner. Det finns vidare möjlighet – som redan sker på flera håll i landet – för kommuner att samarbeta regionalt för att skapa en effektivare och bättre verksamhet. Inom ramen för en lokal samverkan kan det också lyftas frågor om i vilka avseenden en domstols långa handläggningstider orsakar merarbete för socialnämnden, något bl.a. *SKR* lyfter, eller om det finns utrymme att i större utsträckning använda sig av möjligheten att begränsa utredningen eller att avstå från att begära in en utredning och nöja sig med den information som kan lämnas inom ramen för socialnämndens upplysningar.

Föreskrifter om socialtjänstens verksamhet

Enligt socialtjänstlagen ska insatser inom socialtjänsten vara av god kvalitet. Kvaliteten i verksamheten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. (Se 3 kap. 3 §.)

I förordningen (2015:284) med instruktion för Socialstyrelsen anges att Socialstyrelsen genom kunskapsstöd och föreskrifter ska bidra till att socialtjänsten bedrivs enligt vetenskap och beprövad erfarenhet (4 §). Det framgår även av förordningen (2015:155) om statlig styrning med kunskap avseende hälso- och sjukvård och socialtjänst att den statliga kunskapsstyrningen syftar till att bidra till att socialtjänst bedrivs i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.

MFoF:s allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad m.m.

I Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd (HSLF-FS 2017:51) om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge finns allmänna råd om utredningsförfarandet vid en utredning om vårdnad, boende eller umgänge under följande rubriker:

- Påbörja utredning
- Inledande samtal med föräldrarna
- Fortsatta samtal med föräldrarna
- Samtal med en ny partner
- Kontakten med barnet
- Referenspersoner
- Registeruppgifter
- Avslutande samtal med föräldrarna
- Avslutande samtal med barnet.

De allmänna råden tar också sikte på utredningsrapporten under följande rubriker:

- Om barnet
- Om föräldrarna
- Referenspersoner
- Registeruppgifter
- Utredarens bedömning
- Förslag till beslut.

Enligt de allmänna råden bör utredarens bedömning omfatta följande:

Utredaren bör, efter att ha beaktat eventuella riktlinjer från rätten, särskilt lyfta fram sin bedömning av

- om det finns en risk för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för våld eller andra övergrepp eller att barnet olovligen förs bort, hålls kvar eller på något annat sätt får illa
- hur barnets behov av en nära och god kontakt med föräldrarna bäst kan tillgodoses
- barnets känslomässiga anknytning och relation till respektive förälder
- barnets möjligheter att få sina behov och rättigheter tillgodosedda
- innebörden och vikten av barnets egen inställning
- föräldrarnas vilja och förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet.

I utredarens bedömning bör också ingå

- föräldrarnas förmåga att hålla barnet utanför sina konflikter
- föräldrarnas förmåga att skilja på egna behov och barnets samt att prioritera barnets behov framför sina egna
- övriga individuella förhållanden, t.ex. om barnet har behov av särskilt stöd
- respektive förälders lämplighet som vårdnadshavare, boförälder eller umgängesförälder.

Om utredningen omfattar flera barn bör utredaren redovisa bedömningen för varje barn för sig.

Enligt de allmänna råden bör förslaget till beslut vara väl motiverat och beskriva vilka konsekvenser det får för barnet. Om det är olämpligt att lämna ett förslag till beslut bör utredaren ange skälen för detta. Ett resonemang om vad olika alternativ kan innebära för barnet på kort och lång sikt bör alltid

redovisas. Om utredningen omfattar flera barn bör utredaren redovisa förslag till beslut för varje barn för sig.

Pågående utvecklingsarbete m.m. i fråga om socialtjänsten

Att arbeta evidensbaserat – Ett stöd för praktiskt arbete m.m.

Socialstyrelsen gav i december 2020 ut publikationen Att arbeta evidensbaserat – Ett stöd för praktiskt arbete (2020-10-6930). I den lyfter Socialstyrelsen fram att myndigheten under många år arbetat för att stödja en evidensbaserad praktik (EBP) inom socialtjänsten, ett arbete som bl.a. baseras på den statliga utredningen Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten – till nytta för brukarna (SOU 2008:18).

Stödet är främst avsett för professionella inom socialtjänsten som vill använda bästa tillgängliga kunskap i klientarbetet, men också för dem som arbetar med att utveckla EBP i sin verksamhet. I stödet beskrivs det förhållningssätt som ligger till grund för EBP och hur EBP kan användas i det praktiska arbetet med klienten. Tillvägagångssättet beskrivs steg för steg och åskådliggörs med konkreta exempel.

Socialstyrelsen driver också den nationella webbplatsen kunskapsguiden.se där kvalitetssäkrad kunskap samlas från Socialstyrelsen, andra myndigheter och aktörer inom bl.a. områdena barn och unga, verksamhetsutveckling samt arbetsmetoder och perspektiv.

Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag

Utredningen Framtidens socialtjänst överlämnade sitt betänkande Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag (SOU 2020:47) i augusti 2020. En av utredningens utgångspunkter har varit att få till stånd långsiktiga förändringar som påverkar både människor och kommuner positivt och ger förutsättningar för en hållbar socialtjänst. Utredningen föreslår bl.a.

- att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett förslag på hur myndigheten kan utveckla stödet till kommuner för systematisk uppföljning, som en del i arbetet med att säkerställa och utveckla kvaliteten i verksamheten (s. 48)
- att det införs krav på att verksamhet inom socialtjänsten ska bedrivas i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet (s. 49 f.).

Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Budgetpropositionen för 2021

I budgetpropositionen för 2021 (prop. 2020/21:1 utg.omr. 9 s. 165) anför regeringen bl.a. att kartläggningar inom området kunskapsstyrning visar att det fortfarande saknas kunskap om t.ex. evidensbaserade metoder inom socialtjänsten. Regeringen anser därför att fortsatt kunskapsutveckling inom området är angeläget. Socialtjänsten omfattar många verksamheter, och det är

centralt att de kunskapsstöd som tas fram svarar upp mot de många olika behov som finns i verksamheterna samt att kunskapsstöden är samstämda. Regeringen anser att det är viktigt att samarbeten inom Rådet för styrning med kunskap, Huvudmannagruppen samt Partnerskapet för kunskapsstyrning inom socialtjänsten fortsätter att utvecklas för att kunna uppfylla målen med den statliga styrningen med kunskap.

Uppdrag om stärkt samverkan i familjerättsliga ärenden

MFoF redovisade i mars 2021 ett regeringsuppdrag om att göra en analys av kommuners behov av stöd och förutsättningar för samverkan i familjerättsliga ärenden (rapporten Uppdrag om stärkt samverkan i familjerättsliga ärenden, S2018/04676/FST).

Mot bakgrund av det behov av stöd som kartläggningen visat bedömer MFoF att det bl.a. är nödvändigt med ett sammanhållet stöd på nationell nivå.

Socialutskottets yttrande

Socialutskottet konstaterar att socialtjänstens utredningar ofta har stor betydelse för bedömningen i familjerättsärenden. Socialutskottet anser att det finns ett behov av enhetliga metoder i arbetet med familjerättsliga frågor. Vidare behöver vårdnadsutredningarna kvalitetssäkras, och det är angeläget att evidensbaserade utredningsmetoder används. Enligt socialutskottet bör regeringen se över dessa frågor. Socialutskottet anser därför att civilutskottet bör tillstyrka motionerna 2020/21:3922 (SD) yrkande 7 och 2020/21:3960 (C) yrkande 3 samt föreslå att riksdagen ska göra ett tillkännagivande.

Civilutskottets ställningstagande

Civilutskottet konstaterar att socialnämndens utredning i frågor om vårdnad, boende eller umgänge är ett mycket viktigt underlag för domstolens avgörande. En sådan utredning måste därför alltid hålla en hög kvalitet och ha ett tydligt barnperspektiv. I propositionen redovisas att en kartläggning ger vid handen att vårdnadsutredningar generellt är av god kvalitet men att kvaliteten kan skifta och att det finns vissa utvecklingsområden. Bland annat bör fokus i utredningarna ligga mer på barnet och mindre på föräldrarna. Vidare behöver analysen och bedömningen bakom förslagen till beslut i utredningarna i många fall bli tydligare och tydligare, och konsekvenserna för barnet av olika beslutsalternativ bör redovisas i större utsträckning.

Civilutskottet anser, i likhet med socialutskottet, att socialnämndernas utredningar om vårdnad, boende och umgänge behöver kvalitetssäkras. Vidare är det angeläget att enhetliga och evidensbaserade utredningsmetoder används. Regeringen bör därför se över dessa frågor. Dessutom är det viktigt att följa upp att den nya tidsgränsen för vårdnadsutredningar inte påverkar kvaliteten på utredningarna negativt. Regeringen bör därför ta initiativ till en sådan uppföljning när den nya regleringen har varit i kraft en tid.

Vad som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

Däremot är utskottet inte berett att ta initiativ till att domstolar ska vara skyldiga att upprätta särskilda barnprotokoll som en bilaga till domen i mål om vårdnad, boende och umgänge. Motion 2020/21:3928 (V) yrkande 1 bör därför avslås.

Övriga frågor om lagstiftningens framtida utformning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om vissa frågor om lagstiftningens framtida utformning i övrigt. Utskottet hänvisar bl.a. till de lagförslag som utskottet ställt sig bakom och vad som anförs i propositionen.

Jämför reservation 21 (C) och 22 (L).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om ett förändrat perspektiv på vårdnadstvister. Motionärerna anser att lagförslagen i ärendet inte tar tillräcklig hänsyn till att det i ungefär hälften av de svåraste vårdnadskonflikterna förekommer våld eller hot om våld, vilket måste skiljas från de situationer där vårdnadstvisten enbart bottnar i en svårlöst oenighet mellan föräldrarna. Motionärerna vill därför att regeringen återkommer med ett mer genomarbetat lagförslag som erkänner vårdnadstvisters olikheter och behovet av anpassning efter dessa olikheter.

I kommittémotion 2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att säkerställa helhet och stringens i den lagstiftning där barnets rättigheter i huvudsak kommer till uttryck (yrkande 1). Motionärerna anför bl.a. att regeringens lagförslag i ärendet saknar det helhetsperspektiv som behövs för att på ett bra sätt väva samman familjerätten med annan lagstiftning där barnets rättigheter kommer till uttryck, närmare bestämt barnkonventionen samt regleringen om omhändertagande i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU. I samma motion föreslås även ett tillkännagivande om att se över hur lagstiftningen kommer att förändras utifrån Barnkonventionsutredningens bedömningar (yrkande 2). Motionärerna menar att det i propositionen inte syns något av vad som framkom i Barnkonventionsutredningens betänkande (SOU 2020:63).

I motion 2020/21:508 begär Emma Carlsson Löfdahl (-) ett tillkännagivande om att regeringen bör göra en översyn av de regler som gäller vid förhindrande eller försvårande av umgänge i syfte att motverka ett sådant beteende.

I motion 2020/21:3603 föreslår Runar Filper (SD) flera tillkännagivanden till regeringen om att se över reglerna för bl.a. vårdnads- och umgängestvister i föräldrabalken. Enligt motionären bör regleringen motverka att en förälder medvetet eller omedvetet påverkar barnets inställning till den andra föräldern i en tvist (yrkande 1). Regleringen bör också motverka domstolstrots genom att säkerställa att det får konsekvenser om en förälder inte följer domstolens avgörande (yrkande 6). Vidare bör enligt motionären rent allmänt rättsförhållandet mellan barn och föräldrar ses över, liksom hanteringen av familjerättsliga mål och ärenden (yrkande 8).

Propositionen

Bakgrunden till och syftet med regeringens lagförslag

Regeringen redovisar i propositionen att denna innehåller förslag på ändringar som bl.a. syftar till att stärka barnrättsperspektivet i vårdnadsprocessen, skapa bättre förutsättningar för föräldrar att nå samförståndslösningar och stärka skyddet för barn som riskerar att fara illa. Som bakgrund redovisas bl.a. följande (s. 36 f.):

2006 års vårdnadsreform har på det stora hela fallit väl ut...

År 2014 tillsattes en utredning med uppdrag att utvärdera 2006 års vårdnadsreform (2014 års vårdnadsutredning). Av den utvärdering som 2014 års vårdnadsutredning har gjort framgår att 2006 års vårdnadsreform i många avseenden har fallit väl ut. Barnrättsperspektivet har stärkts. Barn kommer numera till tals i större utsträckning än tidigare, riskbedömningar görs i högre grad än före reformen och socialnämnderna lämnar i mer än 90 procent av målen förslag till beslut i vårdnadsfrågan. Barnets bästa har vidare en framträdande roll vid bedömningar i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Det större utrymme för domstolarna att döma till ensam vårdnad som var en avsedd följd av 2006 års vårdnadsreform synes också ha fått genomslag. Det har blivit vanligare att en av föräldrarna ges ensam vårdnad.

...men det finns fortfarande mer att göra

Även om 2006 års vårdnadsreform i många avseenden har fallit väl ut finns det förbättringsområden. Av utredningens utvärdering framgår att det t.ex. fortfarande är vanligt att särskilt yngre barns åsikter – och hur de beaktats – inte framgår av utredningar och domar. Det finns också utrymme att förbättra kvaliteten på de riskbedömningar som ska göras om det förekommer uppgifter om våld eller andra övergrepp.

Ett syfte med 2006 års reform var att underlätta för föräldrar att komma överens i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Det är visserligen vanligt att parterna når en samförstånds lösning under domstolsprocessen. Den möjlighet att besluta om medling som infördes genom reformen används dock i få fall. Vidare förefaller den reglering som infördes 2006, som anger att föräldrarnas förmåga att samarbeta ska beaktas när domstolen avgör om vårdnaden ska vara gemensam eller om en av föräldrarna ska ha ensam vårdnad, i viss mån fungera konflikt drivande. Antalet vårdnads mål i domstol har också ökat markant efter 2006 års vårdnadsreform. Utredningen kommer fram till att vårdnads målen har ökat med 48 procent, från knappt 3 000 mål i tingsrätt 2006 till drygt 4 000 mål 2015.

Samhället har ett stort ansvar för barn och en viktig uppgift är att vid separation ge föräldrarna hjälp och stöd att själva fatta beslut med barnets bästa i fokus. Många gånger innebär en tvist i domstol en långvarig känslomässig påfrestning för barn och föräldrar. För både barns och föräldrars skull är det därför viktigt att frågor om vårdnad, boende och umgänge kan lösas i ett så tidigt skede som möjligt. Det är angeläget med insatser som syftar till att undvika tvister – föräldrar som inte kan komma överens i frågor om vårdnad, boende eller umgänge måste fångas upp i ett tidigt skede och erbjudas stöd och hjälp i frågor som kan påverka barnets situation och vardag. Lösningar som bygger på samförstånd har ofta bättre förutsättningar att efterlevas och innebär en mindre risk för upprepade processer. Samförstånds lösningar mellan föräldrarna bör i de allra flesta fall främjas (jfr även bet. 2016/17:CU punkt 18). Om föräldrarna inte kan enas i frågor som rör barnet, måste det finnas en effektiv och rättssäker domstolsprocess för att avgöra tvisten.

Att hjälpa föräldrar att hitta hållbara lösningar i frågor som rör deras barn är viktigt. Genom att föräldrarna på ett tidigt stadium får hjälp att hitta den bästa lösningen för barnet kan risken för att barn och föräldrar utvecklar psykisk ohälsa motverkas. Samtidigt är det viktigt att synliggöra att överenskommelser inte i alla situationer är möjliga eller lämpliga, och att en tvist mellan två föräldrar inte alltid kan beskrivas som en konflikt mellan dem. Det kan handla om situationer där det finns uppgifter om våld mot närstående eller där det finns en hedersproblematik. Här har domstolsprocessen och den samverkan som i den sker med socialnämnden en ytterst viktig funktion, allt för att säkerställa ett avgörande som är till barnets bästa. Förslag som tar sikte på att främja samförstånds lösningar och i ett tidigare skede fånga upp föräldrar och hjälpa dem att hitta hållbara lösningar i frågor som rör deras barn behandlas i avsnitt 7 och 9.

Sedan den 1 januari 2020 är FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) svensk lag. Lagstiftningen om vårdnad, boende och umgänge ska präglas av ett tydligt barnrättsperspektiv och säkerställa att barnet får komma till tals och vara delaktigt. Barnet ska stå i centrum och dess rättigheter ska tydligt framgå. Vid alla åtgärder som rör barn ska det i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Barn ska ges information och få komma till tals och få sina åsikter beaktade i alla frågor som rör dem. Yngre barn har samma rätt till delaktighet som äldre barn, och det är angeläget att denna rättighet tillgodoses även för dem. Det är vidare viktigt att reglerna om vårdnad, boende och umgänge är utformade för att säkerställa barnets bästa och för att minska risken för långvariga konflikter som skadar barnet (jfr även bet. 2016/17:CU punkt 18). Förslag som tar sikte på att synliggöra barn och stärka deras rättigheter samt skapa en mer ändamålsenlig domstolsprocess behandlas i avsnitt 6, 8 och 12.

I drygt en tredjedel av de domar meddelade efter en huvudförhandling – alltså där föräldrarna inte kom överens – som 2014 års vårdnadsutredning tog del av under sitt arbete förekom uppgifter om våld. Utredningen lyfter behovet av bättre riskbedömningar när det förekommer uppgifter om våld eller andra övergrepp i mål om vårdnad, boende och umgänge. Regeringen gav i december 2016 Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd i uppdrag att ta fram ett handläggningsstöd för socialnämndernas arbete med riskbedömningar i ärenden om vårdnad, boende och umgänge. Handläggningsstödet publicerades i maj 2018.

2014 års vårdnadsutredning konstaterar vidare att barn som riskerar att fara illa har behov av ökat skydd. De förslag som utredningen lämnar om nya forumregler som tar sikte på mål eller ärenden där det förekommer skyddade personuppgifter behandlas i avsnitt 11. Utredningen lämnar vidare förslag som tar sikte på en överflyttning av vårdnaden när det har

förekommit allvarligt våld i familjen. Dessa behandlas i avsnitt 10. Frågor om våldsutsatthet tas upp även i andra avsnitt (se t.ex. avsnitt 7.2, 8.1 och 8.2). De förslag som lämnas för att stärka barns rätt att komma till tals har också betydelse för att uppgifter om våldsutsatthet i fler fall kan komma fram och beaktas (avsnitt 6.2).

Förhållandet till Barnkonventionsutredningen

Förutom ett stort antal hänvisningar till artiklar i barnkonventionen och till FN:s barnrättskommittés allmänna kommentarer (CRC/C/GC/12 och 14) innehåller propositionen hänvisningar till Barnkonventionsutredningens betänkande SOU 2020:63 i fråga om regeringens

- bedömning att det inte i lag bör anges några ytterligare omständigheter som ska beaktas särskilt vid bedömningen av barnets bästa (s. 43)
- förslag att förutsättningarna för barns delaktighet i frågor om vårdnad, boende och umgänge ska förbättras (s. 45)
- bedömning att det inte bör finnas någon presumtion för vare sig gemensam eller ensam vårdnad (s. 70, där det hänvisas till en annan bedömning i SOU 2020:63 s. 454)
- förslag att domstolen ska kunna besluta om gemensam vårdnad även om båda föräldrarna motsätter sig den vårdnadsformen (s. 74).

Riksdagens tillkännagivanden om vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar m.m.

Riksdagen beslutade våren 2020, på utskottets förslag, om ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till en översyn av reglerna i föräldrabalken om vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar (bet. 2019/20:CU17, rskr. 2019/20:235). Riksdagen riktade sedan, i mars 2021, ytterligare ett tillkännagivande till regeringen i saken (bet. 2020/21:CU6, rskr. 2020/21:223). Utskottet anförde följande:

Utskottet konstaterar att riksdagen, på utskottets förslag, våren 2020 riktade ett tillkännagivande till regeringen om att ta initiativ till en översyn av reglerna i föräldrabalken om vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar i syfte att säkerställa barnets bästa i dessa sammanhang. Det handlar närmare bestämt om att utreda huruvida bestämmelsernas nuvarande utformning möjliggör vårdnadsöverflyttning och adoption i den utsträckning som barnets bästa får anses motivera. Enligt tillkännagivandet ska regeringen också titta närmare på om formerna och ordningen för prövningen av en fråga om vårdnadsöverflyttning i de aktuella fallen är ändamålsenliga, t.ex. när det gäller vid vilken slags domstol som prövningen görs och vem som har rätt att initiera prövningen.

Det kan vidare konstateras att riksdagen nyligen har beslutat om ändringar i anknytande lagstiftning, SoL och LVU, i form av dels förtydligande kriterier för vad socialnämnden särskilt ska beakta när den överväger om det finns skäl att ansöka om en vårdnadsöverflyttning enligt föräldrabalken för ett barn som varit placerat i samma familjehem i tre år, dels en skyldighet för socialnämnden att därefter överväga frågan årligen.

Riksdagen har i samband med dessa lagändringar också tillkännagett för regeringen att socialnämndens skyldighet enligt SoL och LVU att för första gången överväga en ansökan om vårdnadsöverflyttning bör inträda senast efter det att barnet varit placerat i samma familjehem under två år, i stället för som nu tre år.

Utskottet anser att det är angeläget att en utredning om föräldrabalkens reglering kommer till stånd i enlighet med det tillkännagivande som tidigare meddelats, och utskottet förutsätter att en sådan utredning nu tillsätts skyndsamt i enlighet med vad som nyligen aviserats. Regeringen bör därefter återkomma med de lagförslag som kan anses påkallade för att säkerställa dels att barnets bästa verkligen går före alla andra intressen när det gäller vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar, dels att prövningen av en fråga om vårdnadsöverflyttning till familjehemsföräldrar görs i den ordning som är mest lämplig och ändamålsenlig. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

Vid en presskonferens den 12 februari 2021 aviserade justitie- och migrationsminister Morgan Johansson och jämställdhets- och bostadsminister Märta Stenevi att regeringen senare under våren kommer att tillsätta en utredning om vårdnadsöverflyttning och adoption av familjehemsplacerade barn.

Utskottets ställningstagande

När det gäller synpunkterna i motion 2020/21:3938 (L) yrkande 1 konstaterar utskottet att regeringen i propositionen framhåller att en tvist mellan två föräldrar inte alltid kan beskrivas som en konflikt mellan dem. Regeringen pekar på att det kan handla om situationer där det finns uppgifter om våld mot närstående eller där det finns en hedersproblematik. Här har enligt regeringen domstolsprocessen och den samverkan som i den sker med socialnämnden en ytterst viktig funktion, allt för att säkerställa ett avgörande som är till barnets bästa. Vidare understryks på flera ställen i propositionen att situationer där det förekommit våld eller hot bör hanteras och bedömas på ett särskilt sätt jämfört med annars. Sålunda betonar regeringen t.ex. vikten av att förstå och komma ihåg att det finns situationer där det är olämpligt att försöka få föräldrar att komma överens, såsom när en förälder har utsatt barnet eller någon annan i familjen för våld eller något annat övergrepp. Detta har betydelse bl.a. för hur informationssamtal ska genomföras. Som har redogjorts för tidigare i betänkandet understryker regeringen också att det självfallet är så att det i en situation där det förekommit våld eller andra former av övergrepp från en förälders sida i princip alltid är bäst för barnet att den föräldern inte får del i vårdnaden. Ett annat exempel är vad regeringen anför om att misstankar om våld eller andra övergrepp som inte kan lämnas utan avseende kan göra att interimistiska beslut om vårdnad är nödvändiga för att barnet inte ska fara illa. Ytterligare ett exempel är de nya kompetenskraven för medlare, där det i propositionen anförs att en medlare bl.a. bör ha kunskap om våld och övergrepp inom familjen och hur det påverkar föräldrar och barn. I sammanhanget kan också nämnas de nya, särskilda forumreglerna för vissa måltyper i föräldrabalken och äktenskapsbalken när barn eller föräldrar har

skyddade personuppgifter, vilka bl.a. syftar till att skapa ökad trygghet för dessa barn och föräldrar. Därmed är utskottet inte berett att ställa sig bakom motionsyrkandet, och det bör därför avslås.

När det sedan gäller motion 2020/21:3960 (C) yrkandena 1 och 2 konstaterar utskottet att propositionen innehåller ett stort antal hänvisningar till artiklar i barnkonventionen samt hänvisningar till FN:s barnrättskommittés allmänna kommentarer (CRC/C/GC/12 och 14) och till Barnkonventionsutredningens betänkande SOU 2020:63 i fråga om regeringens olika förslag och bedömningar. Regeringens förslag och bedömningar har alltså gjorts med beaktande av vad som följer av barnkonventionen. Utskottet konstaterar vidare att frågor om barnets bästa aktualiseras i en mängd olika sammanhang och enligt lagstiftning på olika områden. Det är en uppgift för lagstiftaren att i varje sådant sammanhang utgå från vad som följer av barnkonventionen och ta ställning till vilka särskilda överväganden som gör sig gällande för just de typfall som ska regleras. Utskottet noterar i sammanhanget att regeringen under våren 2021 kommer att tillsätta en utredning som ska se över regleringen i föräldrabalken om vårdnadsöverflyttning och adoption av familjehemsplacerade barn, utifrån de särskilda frågeställningar som sådana fall aktualiserar. Utskottet finner inte skäl att ställa sig bakom motionsyrkandena, och de bör därför avslås.

När det slutligen gäller övriga motionsyrkanden bedömer utskottet, liksom regeringen, att den nya regleringen om vårdnadstvister med bättre förutsättningar för föräldrar att nå samförståndslösningar, som ofta är mer hållbara än om domstolen avgör vad som ska gälla, samt ett ökat fokus på barnen och deras rätt till delaktighet i ett förfarande i frågor om bl.a. vårdnad bör leda till att umgängessabotage och liknande agerande motverkas. Utskottet ser inte anledning att föreslå någon åtgärd med anledning av motionsyrkandena, och även dessa bör därför avslås.

Reservationer

1. Regeringens lagförslag, punkt 1 (L)

av Robert Hannah (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i föräldrabalken med den ändringen att det bör klargöras att möjligheten att döma till gemensam vårdnad mot föräldrarnas vilja ska vara utesluten i situationer där det förekommer våld eller hedersrelaterat förtryck eller risk för detsamma,

2. lag om ändring i äktenskapsbalken,

3. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453),

4. lag om informationssamtal,

5. lag om ändring i rättegångsbalken,

6. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2020/21:150 punkterna 1–6 och avslår motionerna

2020/21:1400 av Betty Malmberg och Marléne Lund Kopparklint (båda M) yrkande 1,

2020/21:1471 av Teresa Carvalho m.fl. (S),

2020/21:1612 av Linda Lindberg m.fl. (SD) yrkande 19,

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 20 i denna del,

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 7.2 i denna del och

2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 2.

Ställningstagande

Enligt lagförslaget om vårdnad ska domstolen kunna besluta om gemensam vårdnad även om båda föräldrarna motsätter sig den vårdnadsformen. I likhet med flera remissinstanser anser jag dock att det är mycket tveksamt i hur många fall gemensam vårdnad mot båda föräldrarnas vilja kan upprätthållas på ett för barnet välfungerande sätt. För att inte riskera att barnets uppväxt blir än mer präglad av föräldrarnas konflikter behöver denna möjlighet vara helt utesluten i situationer där det förekommer våld eller hedersrelaterat förtryck eller risk för detsamma. Riksdagen bör därför klargöra detta och på så sätt tillgodose motion 2020/21:3938 (L) yrkande 2. Vad regeringen anför i propositionen om att det i en situation där det förekommit våld eller andra former av övergrepp från en förälders sida i princip alltid är bäst för barnet att den föräldern inte får del i vårdnaden ligger visserligen nära det sagda men når inte hela vägen fram.

Riksdagen bör sammanfattningsvis anta regeringens förslag till ändring i föräldrabalken med den ändringen att det bör klargöras att möjligheten att döma till gemensam vårdnad mot föräldrarnas vilja ska vara utesluten i situationer där det förekommer våld eller hedersrelaterat förtryck eller risk för detsamma.

I övriga delar ansluter jag mig till majoritetens bedömningar.

2. Obligatoriskt medlingsförfarande m.m., punkt 2 (M, C, KD)

av Larry Söder (KD), Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Lars Beckman (M), David Josefsson (M) och Martina Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 16,

2020/21:3953 av Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M) yrkande 1,

2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 4 i denna del och

2020/21:3969 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 1 och

avslår motionerna

2020/21:3922 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 1 och

2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 3.

Ställningstagande

I likhet med flera remissinstanser befarar vi att den nya ordningen med obligatoriska informationssamtal inte i tillräckligt hög utsträckning kommer att uppnå sitt syfte, eftersom den inte är inriktad på konfliktlösning och eftersom det krävs mer omfattande insatser. Inte heller är det tillräckligt att en domstol kan förordna om både samarbetsamtal och medling mellan föräldrarna, eftersom detta förutsätter att en talan vid domstolen redan är väckt.

Vi anser därför att ordningen med informationssamtal bör ersättas med ett obligatoriskt medlingsförfarande, som ska utföras av personer med kunskaper om juridik och om barns utveckling. I Finland utförs medling av en domare som ofta biträds av en psykolog, barnpsykiater eller socialarbetare, vilket är eftersträvänsvärt. Medlingsförfarandet ska präglas av att på ett konstruktivt sätt försöka få föräldrarna att komma fram till lösningar. Föräldrarna ska också få grundläggande information om bl.a. hur en vårdnadsprocess går till, hur sådana processer påverkar barn och vad processen kan tänkas innebära i fråga om tidsramar, kostnader och utfall.

Regeringen bör därför återkomma med ett lagförslag som innebär att ordningen med obligatoriska informationssamtal ersätts med ett obligatoriskt medlingsförfarande i enlighet med vad som beskrivs ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

3. Obligatoriskt medlingsförfarande m.m., punkt 2 (SD)

av Mikael Eskilander (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3922 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) yrkande 1 och avslår motionerna

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 16,

2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 3,

2020/21:3953 av Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M) yrkande 1,

2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 4 i denna del och

2020/21:3969 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 1.

Ställningstagande

Den nya ordningen med obligatoriska informationssamtal närmar sig visserligen det förslag om familjemedling som vi sedan tidigare driver men når inte hela vägen fram. Det krävs mer långtgående åtgärder. Inte heller är det tillräckligt att en domstol kan förordna om både samarbetsamtal och medling mellan föräldrarna, eftersom detta förutsätter att en talan vid domstolen redan är väckt.

Vi anser därför att kravet på informationssamtal för att få väcka talan i domstol ska ersättas med ett krav på deltagande i familjemedling, efter mönster av den norska modellen för ”mekling”. Detta skulle för svensk del innebära obligatorisk familjemedling, dvs. samarbetsamtal, hos kommunens familjerättsenhet i syfte att hitta en lösning för barnets bästa. För att skapa bästa möjliga förutsättningar att nå framgång bör familjerättsenheten kalla föräldrarna till en sådan medling så snart det står klart att separationen är ett faktum.

Regeringen bör därför återkomma med ett lagförslag som innebär att ordningen med obligatoriska informationssamtal ersätts med ett krav på deltagande i familjemedling i enlighet med vad som beskrivs ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

4. Obligatoriskt medlingsförfarande m.m., punkt 2 (V)

av Jon Thorbjörnson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 3 och avslår motionerna

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 16,

2020/21:3922 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 1,

2020/21:3953 av Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M) yrkande 1,

2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 4 i denna del och

2020/21:3969 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 1.

Ställningstagande

Jag bedömer, i likhet med bl.a. Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, att den nya regleringen om obligatoriska informationssamtal kommer att kräva ytterligare utbildning av befintlig personal. Om samtalen ska vara konstruktiva och leda till lösningar med barnets bästa för ögonen krävs ökad kompetens inom bl.a. konflikthantering och riskbedömningar.

För att säkerställa att metoden med obligatoriska informationssamtal verkligen leder till ett ökat barnrättsperspektiv bör metoden införas på prov under en begränsad tid för att sedan noga utvärderas.

Det får bli en uppgift för regeringen att ta nödvändiga initiativ. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

5. Tidsfristen för talan vid domstol, punkt 3 (M, KD)

av Larry Söder (KD), Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Lars Beckman (M) och David Josefsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:3953 av Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M) yrkande 2 och

2020/21:3969 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 3 och

avslår motion

2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 4 i denna del.

Ställningstagande

Enligt den nya regleringen om obligatoriska informationssamtal ska ett sådant samtal ha ägt rum inom ett år före det att ett tvistigt yrkande om vårdnad, boende eller umgänge framställs i domstol.

Vi anser dock att en frist på sex månader skulle vara att föredra, eftersom en sådan frist i högre utsträckning skulle verka avhållande på föräldrars benägenhet att väcka talan i domstol. Dessutom är – utifrån barnets perspektiv – redan sex månader en lång tid.

Regeringen bör därför återkomma med ett lagförslag som innebär att ett informationssamtal ska ha ägt rum inom sex månader före det att ett tvistigt yrkande framställs vid domstol. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

6. Tidsfristen för talan vid domstol, punkt 3 (C)

av Martina Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 4 i denna del och avslår motionerna

2020/21:3953 av Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M) yrkande 2 och

2020/21:3969 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 3.

Ställningstagande

Enligt den nya regleringen om obligatoriska informationssamtal ska ett sådant samtal ha ägt rum inom ett år före det att ett tvistigt yrkande om vårdnad, boende eller umgänge framställs i domstol.

Som redovisas under föregående avsnitt tycker jag att ordningen med obligatoriska informationssamtal bör ersättas med ett obligatoriskt medlingsförfarande. Vidare anser jag att ett genomfört medlingsförfarande ska ge föräldrarna rätt att framställa ett tvistigt yrkande i domstol under nio månader. Tvister som rör barn ska nämligen inte få dra ut på tiden. I de fall tvisten inte går att lösa genom medling bör tvisten därför skyndsamt hänskjutas till domstol. Dessutom torde det vara så att föräldrar som klarar av att hantera sina meningsskiljaktigheter under nio månader har förutsättningar att gemensamt

lösa de knutar som uppstår. De bör därför åter hänvisas till ett medlingsförfarande i det fall det uppstår nya meningsskiljaktigheter efter det att de nio månaderna har löpt ut.

Regeringen bör därför återkomma med ett lagförslag som innebär att medling ska ha ägt rum inom nio månader före det att ett tvistigt yrkande framställs vid domstol. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

7. Rättegångskostnader i vårdnadsmål, punkt 4 (C)

av Martina Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 8.

Ställningstagande

I propositionen nämns det faktum att samma föräldrar ofta återkommande tvistar i domstol. Detta är ett allvarligt problem som måste adresseras. Givetvis kan en ny talan grunda sig på nya omständigheter, men inte sällan är återkommande processer snarare ett uttryck för bristande lyhördhet och acceptans när det gäller fattade beslut. Jag anser därför att det behövs åtgärder för att stävja återkommande processer mellan samma parter i fråga om samma barn. Den befintliga möjligheten att vid särskilda skäl förplikta en part att helt eller delvis ersätta motparten för hans eller hennes rättegångskostnad kan inte anses tillräcklig.

I de fall frågan om t.ex. vårdnad tidigare har varit föremål för en domstolsprocess bör därför i stället huvudregeln vara att den som på nytt stämmer i domstol och förlorar målet ska betala även motpartens rättegångskostnader. Undantag bör göras i de fall där medlaren för ett medlingsförfarande mellan parterna intygar att förutsättningarna är sådana att en ny domstolsprocess är påkallad. De ordinarie reglerna för rättegångskostnader i vårdnadsmål bör då tillämpas. Regeringen bör återkomma med ett lagförslag med den innebörden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

8. Biträde m.m. för barn, punkt 5 (V, KD, L)

av Larry Söder (KD), Robert Hannah (L) och Jon Thorbjörnson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:2774 av Ebba Busch m.fl. (KD) yrkande 40 i denna del,

2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 22,

2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 2,

2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 3 och

2020/21:3969 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 2 och
avslår motionerna

2020/21:1612 av Linda Lindberg m.fl. (SD) yrkande 20 och

2020/21:3922 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 3.

Ställningstagande

Vi konstaterar att de lagförslag som vi tidigare i betänkandet ställt oss bakom syftar till att säkerställa barnets rätt och delaktighet i processen samt kommer att leda till att barnets perspektiv och rättigheter stärks. Vi anser dock att den nya regleringen inte är tillräcklig för att fullt ut garantera barnets bästa och barnets rätt att komma till tals. När föräldrarna tvistar om vårdnad, boende eller umgänge i domstol företräds de vanligtvis av var sitt ombud. I likhet med flera remissinstanser anser vi att det är rimligt att det införs en rätt till ett eget juridiskt ombud eller biträde för det barn som är föremål för föräldrarnas tvist. Barnets ombud eller biträde ska vara frikopplat från föräldrarna och deras ombud samt ha särskild kompetens för sitt uppdrag.

Regeringen bör därför återkomma med ett lagförslag med den angivna innebörden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

9. Biträde m.m. för barn, punkt 5 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2020/21:1612 av Linda Lindberg m.fl. (SD) yrkande 20 och
2020/21:3922 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 3 och
avslår motionerna
2020/21:2774 av Ebba Busch m.fl. (KD) yrkande 40 i denna del,
2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 22,
2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 2,
2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 3 och
2020/21:3969 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 2.

Ställningstagande

Trots att vårdnadstvister i allra högsta grad handlar om barnen är det inte sällan just barnen som råkar mest illa ut och kan hamna i kläm när föräldrarna inte är överens. För att säkerställa att barnets bästa alltid beaktas bör barnet få stöd i vårdnadsprocessen genom en särskild stöd- eller kontaktperson som är med genom hela processen men som däremot inte deltar vid domstolsförhandlingar. Personen kan med fördel utses av socialnämnden senast i samband med familjemedling eller liknande och är då barnets kontaktperson och stöd under och efter en vårdnadstvist.

Regeringen bör därför återkomma med ett lagförslag med den angivna innebörden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

10. Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar, punkt 6 (SD, C, L)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD), Robert Hannah (L), Angelica Lundberg (SD) och Martina Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2020/21:3922 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 6 och
2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 5.

Ställningstagande

Fler barn föds numera utanför än inom ett äktenskap. Nuvarande lagstiftning, som per automatik utesluter fäder som vårdnadshavare i de fall de inte är gifta med barnets moder, är otidsenlig, brister i jämställdhet och är negativ ur barnets perspektiv. Bristerna avhjälpas inte genom förslaget i proposition

2020/21:176 Modernare regler för bekräftelse av föräldraskap, faderskapsundersökningar och för att åstadkomma könsneutral föräldraskapspresumtion om att göra det möjligt att i samband med en elektronisk bekräftelse av faderskap anmäla gemensam vårdnad om ett barn. Dessutom har Barnkonventionsutredningen kommit fram till att det inte överensstämmer med barnkonventionen att föräldrar som är ogifta vid sitt barns födelse inte ges gemensam vårdnad om barnet. Huvudregeln bör därför vara att alla barn från födseln står under vårdnad av båda föräldrarna.

Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag som krävs och återkomma till riksdagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

11. Barnets bästa och kriterier i fråga om vårdnad, punkt 7 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3922 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkandena 4 och 5 samt avslår motion

2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkandena 4 och 5.

Ställningstagande

Vi anser att gemensam vårdnad alltid ska vara utgångspunkten och att det alltså ska finnas en presumtion för gemensam vårdnad. Först när det är klarlagt att gemensam vårdnad inte är möjlig eller barnets bästa talar för ensam vårdnad bör detta beslutas. Dock ska särskilda regler gälla när våld eller andra övergrepp har förekommit.

Vidare anser vi att kriterierna i fråga om barnets bästa och gemensam vårdnad bör ändras så att större vikt ska fästas vid respektive förälders förståelse för barnets behov av den andra föräldern samt möjligheterna och viljan att tillgodose dessa behov hos barnet. Dock ska även här särskilda regler gälla när våld eller andra övergrepp har förekommit.

Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag som krävs och återkomma till riksdagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

12. Barnets bästa och kriterier i fråga om vårdnad, punkt 7 (V)

av Jon Thorbjörnson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkandena 4 och 5 samt avslår motion

2020/21:3922 av Mikael Eskilanderesson m.fl. (SD) yrkandena 4 och 5.

Ställningstagande

Enligt den nya regleringen om vårdnad kan domstolen besluta om gemensam vårdnad även om båda föräldrarna motsätter sig den vårdnadsformen. Jag anser dock att detta bör ändras för framtiden. I likhet med flera remissinstanser ifrågasätter jag nämligen om ett beslut om gemensam vårdnad kan anses vara till barnets bästa när båda föräldrarna motsätter sig den vårdnadsformen.

Dessutom anser jag att det finns skäl att ändra även den sedan tidigare existerande möjligheten att döma till gemensam vårdnad mot den ena förälderns vilja. Det är nämligen viktigt att motverka risken för att en förälder som på grund av våld, hot eller annat förtryck har svårt att samarbeta om barnet missgynnas av detta med allvarliga konsekvenser för barnet som följd.

Regeringen bör därför återkomma med ett lagförslag som innebär att en domstol aldrig ska kunna besluta om gemensam vårdnad mot båda föräldrarnas vilja. Vidare ska en domstol inte kunna besluta om gemensam vårdnad mot den ena förälderns vilja i de fall där en förälder har utsatt den andra föräldern eller barnet för våld eller övergrepp av annat slag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

13. Vissa frågor om vårdnad och umgänge vid våld i familjen, punkt 8 (C)

av Martina Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkandena 21, 22 och 29,

bifaller delvis motionerna

2020/21:1538 av Saila Quicklund (M),

2020/21:2620 av Lotta Olsson (M),

2020/21:3379 av Markus Wiechel m.fl. (SD) och

2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 7 och

avslår motionerna

2020/21:1400 av Betty Malmberg och Marlène Lund Kopparklint (båda M) yrkande 2,

2020/21:2085 av Azadeh Rojhan Gustafsson och Carina Ohlsson (båda S) och

2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 25.

Ställningstagande

Anklagelser om våld eller andra slags övergrepp är i dag vanligt förekommande i mål om vårdnad, boende eller umgänge. Jag anser att rättsläget behöver klargöras när det gäller hur domstolen ska hantera och värdera sådana anklagelser. Anklagelser om våld och övergrepp bör som huvudregel utredas inom ramen för en brottmålsprocess och inte som en del av ett civilmål mellan enskilda. I de fall sådana anklagelser prövas rättsligt endast inom ramen för en vårdnadsprocess bör lagstiftaren därför tydliggöra vilket stöd för anklagelserna som ska krävas för att de ska kunna beaktas.

Rättsläget behöver enligt min uppfattning också klargöras för fall där en förälder tar med barnet till ett skyddat boende. Det handlar om vilka konsekvenser ett sådant agerande bör få i en vårdnadsprocess och vad som ska gälla i förhållande till den andra föräldern i fråga om t.ex. umgänge.

Dessutom anser jag att en förälder som uppsåtligen har dödat den andra föräldern automatiskt ska förlora vårdnaden om sina barn. Själva våldsanvändningen i sig, oavsett om det har förelegat en ansvarsfrihetsgrund, bör alltså resultera i att föräldern förlorar vårdnaden. I de fall föräldern ändå fortfarande kan anses vara lämplig som vårdnadshavare kan han eller hon åter tillerkännas vårdnaden om barnet i samband med att den tillfälliga vårdnadshavaren entledigas eller efter ansökan och prövning av ett framställt vårdnadsyrkande.

Det får bli en uppgift för regeringen att utarbeta de lagförslag som krävs för att tillgodose detta. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

14. Vissa frågor om vårdnad och umgänge vid våld i familjen, punkt 8 (L)

av Robert Hannah (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 25 och

2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 7,

bifaller delvis motionerna

2020/21:1538 av Saila Quicklund (M),

2020/21:2620 av Lotta Olsson (M),

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 22 och

2020/21:3379 av Markus Wiechel m.fl. (SD) samt

avslår motionerna

2020/21:1400 av Betty Malmberg och Marlène Lund Kopparklint (båda M) yrkande 2,

2020/21:2085 av Azadeh Rojhan Gustafsson och Carina Ohlsson (båda S) och

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkandena 21 och 29.

Ställningstagande

Det är inte ovanligt att en domstol dömer till umgänge under pågående förundersökning om brott mot barnet eller mot den andra föräldern. Samma sak gäller när barnet bor på ett skyddat boende eller lever med en sekretessmarkering i folkbokföringen. Detta är motsägelsefullt. När det i ett mål om vårdnad, boende eller umgänge kommer fram uppgifter som tyder på att det har förekommit våld, t.ex. genom en polisanmälan, sekretessmarkering eller placering på skyddat boende, bör därför domstolen vara skyldig att i större utsträckning neka umgänge i avvaktan på att dessa frågor har utretts grundligare.

Vidare anser jag att en förälder som döms för mord på barnets andra förälder undantagslöst ska mista vårdnaden. Det handlar alltså om situationer där det inte är fråga om nödvärn eller någon annan ansvarsfrihetsgrund och där det heller inte finns sådana förmildrande omständigheter som gör att gärningen i stället ska bedömas som dråp.

Det får bli en uppgift för regeringen att utarbete de lagförslag som krävs för att tillgodose detta. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

15. Vårdnad och umgänge i förhållande till bl.a. sociala föräldrar, punkt 9 (M, C, L)

av Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Lars Beckman (M), Robert Hannah (L), David Josefsson (M) och Martina Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 15,
2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 7.2 i denna del,
2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 19 och
2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 6,
bifaller delvis motion
2020/21:2667 av Nina Lundström (L) och
avslår motionerna
2020/21:1016 av Magnus Ek (C),
2020/21:1713 av Ida Drougge (M),
2020/21:2130 av Daniel Andersson m.fl. (S) och
2020/21:2774 av Ebba Busch m.fl. (KD) yrkande 42.

Ställningstagande

Genom 2006 års vårdnadsreform lyftes barnets behov av umgänge med andra personer än föräldrarna fram i lagtexten. Enligt gällande reglering har barnets vårdnadshavare ett ansvar för att barnets behov av umgänge med någon annan än en förälder som står barnet särskilt nära tillgodoses så långt som möjligt. I den utsträckning ett bristande umgänge beror på att vårdnadshavaren inte tar sitt ansvar är det en viktig uppgift för socialtjänsten att försöka få vårdnadshavaren att se till barnets behov. Om detta inte lyckas får domstolen enligt 6 kap. 15 a § föräldrabalken på talan av socialnämnden besluta om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder. Vid bedömningen av om en sådan talan ska föras ska socialnämnden särskilt beakta barnets behov av umgänge med sina mor- och färföräldrar och andra som står barnet särskilt nära.

Det är angeläget att socialnämnderna är medvetna om det ansvar de har för barnets rätt till umgänge med andra närstående än en förälder. Angeläget är också att socialnämnderna beaktar att många barn i dag lever i andra familjekonstellationer än traditionella kärnfamiljer. Umgängesfrågorna måste hela tiden hanteras ur barnets perspektiv, och lagstiftningen måste trygga barnets rätt till kontakt med personer som är viktiga för barnet. Den aktuella

bestämmelsen i föräldrabalken om talan om umgänge verkar tillämpas sparsamt av socialnämnderna, och frågan är därför om intentionerna bakom lagstiftningen verkligen har uppnåtts.

Det är därför positivt att regeringen i december 2020 gav Utredningen om en föräldraskapsrättslig lagstiftning för alla i uppdrag att bl.a. ta ställning till om förutsättningarna för barn att upprätthålla en relation med sina sociala föräldrar efter separation eller en förälders dödsfall behöver förbättras. Uppdraget ska redovisas senast den 21 juni 2022. Regeringen bör sedan ta de fortsatta initiativ som är nödvändiga för att säkerställa barns rätt till umgänge med andra närstående än en förälder. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

16. Vårdnad och umgänge i förhållande till bl.a. sociala föräldrar, punkt 9 (SD, KD)

av Larry Söder (KD), Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:2774 av Ebba Busch m.fl. (KD) yrkande 42 och avslår motionerna

2020/21:1016 av Magnus Ek (C),

2020/21:1713 av Ida Drougge (M),

2020/21:2130 av Daniel Andersson m.fl. (S),

2020/21:2667 av Nina Lundström (L),

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 15,

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 7.2 i denna del,

2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 19 och

2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 6.

Ställningstagande

Det förekommer att frågan om att möjliggöra fler än två vårdnadshavare för ett barn diskuteras. Vi tycker att det är viktigt och bra för ett barn att ha nära relationer med andra vuxna än sina föräldrar. Det är dock inte samma sak som att ha fler än två vårdnadshavare. Vårdnadshavarna måste fatta viktiga beslut gemensamt. Att ha fler än två vårdnadshavare skulle därför riskera att öka antalet konflikter om olika beslut som måste fattas och att medföra att barnet inte får sina behov tillgodosedda. Det riskerar också att leda till ännu fler svåra

vårdnadstvister, vilket redan i dag är ett stort problem och påverkar barns hälsa och utveckling negativt.

Regeringen bör därför verka för att barn även i fortsättningen ska kunna ha högst två vårdnadshavare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

17. Kompetensfrågor, punkt 10 (S, V, MP)

av Johan Löfstrand (S), Elin Lundgren (S), Sanne Lennström (S), Joakim Järrebring (S), Emma Hult (MP), Ola Möller (S) och Jon Thorbjörnson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:2774 av Ebba Busch m.fl. (KD) yrkande 40 i denna del,

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 17,

2020/21:3922 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) yrkande 2 och

2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 4.

Ställningstagande

Det är viktigt att de yrkesverksamma som hanterar familjerättsliga frågor har rätt kompetens för det. Vi konstaterar att det genom detta lagstiftningsärende införs nya kompetenskrav för medlare i syfte att skapa förutsättningar för fler lyckade medlingsuppdrag och därmed fler samförstånds lösningar. När det gäller domare framgår det av propositionen att det finns en medvetenhet inom domstolarna om behovet av särskild kunskap och utbildning, och många domstolar ordnar interna utbildningar inom olika rättsområden. Domare erbjuds också ett brett utbud av utbildningar och kompetensutveckling i frågor om vårdnad, boende och umgänge genom Domstolsakademins kurser i familjerätt. När det sedan gäller familjerättssekreterare finns det både föreskrifter och allmänna råd som reglerar frågan om kompetens. Vi konstaterar vidare att regeringen noga följer utvecklingen inom bl.a. det familjerättsliga området och att det pågår ett omfattande arbete genom bl.a. olika utredningar och myndighetsuppdrag. Enligt vår mening är det därför inte nödvändigt för riksdagen att ta något initiativ med anledning av motionsyrkandena, och de bör följaktligen avslås.

18. Möjligheter att hämta in uppgifter utan vårdnadshavares samtycke, punkt 11 (S, V, MP)

av Johan Löfstrand (S), Elin Lundgren (S), Sanne Lennström (S), Joakim Järrebring (S), Emma Hult (MP), Ola Möller (S) och Jon Thorbjörnson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 20 i denna del och

2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 5.

Ställningstagande

Genom detta lagstiftningsärende blir det möjligt för socialnämnden att i ett förfarande om vårdnad, boende eller umgänge höra barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. Vidare ska uppgifter kunna lämnas mellan olika socialnämnder i samband med att en socialnämnd ska lämna upplysningar eller snabbupplysningar till en domstol i ett mål om vårdnad, boende eller umgänge. Vi konstaterar också att sekretess inte utgör något hinder mot att den som genomför en vårdnadsutredning kontaktar de referenspersoner som behövs i utredningen.

Som framhålls både i propositionen och av 2014 års vårdnadsutredning framstår det som befogat att det finns större möjligheter att hämta in uppgifter i en barnavårdsutredning än inom ramen för en utredning om vårdnad, boende eller umgänge. En barnavårdsutredning påbörjas på samhällets initiativ, ofta efter en orosanmälan, och syftar till att klarlägga om ett barn far illa. En tvist i domstol initieras däremot av någon av barnets föräldrar, och utredningen syftar där till att ge underlag för domstolens prövning av barnets bästa i den fråga som domstolen har framför sig.

Som också redovisas i propositionen lämnar de flesta föräldrar sitt godkännande till de utredningsåtgärder som socialnämnden bedömer vara nödvändiga för att kunna verkställa en vårdnadsutredning. Det händer dock undantagsvis att samtycke inte lämnas, och det gäller framför allt uppgifter från hälso- och sjukvården. Om det i ett enskilt fall finns indikationer på att det finns uppgifter från hälso- och sjukvården som kan vara av betydelse för bedömningen av t.ex. hos vilken förälder ett barn bör vara bosatt och föräldern vägrar lämna sitt samtycke till att uppgifterna hämtas in, får avsaknaden av uppgifter och det faktum att föräldrarnas lämplighet inte i alla avseenden kunnat bedömas i stället beaktas inom ramen för den riskbedömning som kan behöva göras. Dessutom är det så att om det kommer fram uppgifter som medför oro för att ett barn far illa kan det också vara skäl för att inleda en barnavårdsutredning. Det kan i sådana fall finnas anledning att avvakta med

att avsluta vårdnadsutredningen till dess att barnavårdsutredningen är färdigställd.

Vi ser sammanfattningsvis inte skäl för något tillkännagivande med anledning av motionsyrkandena, och de bör följaktligen avslås.

19. Andra frågor om kvalitetssäkring och domstolens beslutsunderlag, punkt 12 (S, MP)

av Johan Löfstrand (S), Elin Lundgren (S), Sanne Lennström (S), Joakim Järrebring (S), Emma Hult (MP) och Ola Möller (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:3922 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 7,

2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 1 och

2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkandena 3, 6 och 7.

Ställningstagande

Vi delar inledningsvis majoritetens bedömning att motion 2020/21:3928 (V) yrkande 1 om obligatoriska barnprotokoll bör avslås.

När det gäller övriga motionsyrkanden konstaterar vi att socialnämndens utredningar i frågor om vårdnad, boende eller umgänge är ett mycket viktigt underlag för domstolens avgörande. En sådan utredning måste därför alltid hålla en hög kvalitet och ha ett tydligt barnperspektiv. I propositionen redovisas att en kartläggning ger vid handen att vårdnadsutredningar generellt är av god kvalitet men att kvaliteten kan skifta och att det finns vissa utvecklingsområden. I den delen konstaterar vi att den statliga kunskapsstyrningen syftar till att bidra till att socialtjänst bedrivs i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Vidare pågår det ett omfattande utvecklingsarbete i syfte att kvalitetssäkra socialtjänstens verksamhet, i enlighet med vad som redovisats ovan. Dessutom förutsätter vi att regeringen på eget initiativ vid en lämplig tidpunkt kommer att följa upp att den nya tidsgränsen för vårdnadsutredningar inte påverkar kvaliteten på utredningarna negativt. Enligt vår mening är det därför inte nödvändigt för riksdagen att ta något initiativ heller med anledning av övriga motionsyrkanden, och även dessa bör följaktligen avslås.

20. Andra frågor om kvalitetssäkring och domstolens beslutsunderlag, punkt 12 (V)

av Jon Thorbjörnson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 1 och avslår motionerna

2020/21:3922 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 7 och

2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkandena 3, 6 och 7.

Ställningstagande

Den nya regleringen om barnets bästa innebär att det tydliggörs i föräldrabalken att barnets bästa ska vara avgörande för alla frågor om vårdnad, boende och umgänge, inte bara vid beslut i sådana frågor. För att säkerställa att principen om barnets bästa verkligen står i fokus vid den rättsliga prövningen i mål eller ärenden om vårdnad, boende eller umgänge bör domstolarna vara skyldiga att upprätta särskilda barnprotokoll som en bilaga till domen där avgörandet motiveras utifrån vad som är bäst för barnet. Barnprotokollet skulle fungera som en checklista där domaren på punkt efter punkt går igenom att det är barnets bästa som legat till grund för domstolens ställningstagande i en viss fråga och inget annat, såsom rättvisa mellan föräldrarna. Av checklistan kan det t.ex. framgå om samtal med barnet har ägt rum, om en barnpsykiatrisk utredning har genomförts, om personer i barnets närhet har hörts, om en läkarundersökning har gjorts och om en riskbedömning har gjorts. Domstolen bör ge motiveringar till varför vissa krav i checklistan inte har uppfyllts samt redovisa varje ställningstagande och beslut.

Regeringen bör därför återkomma med ett lagförslag som innebär att det blir obligatoriskt för domstolar att upprätta särskilda barnprotokoll som en bilaga till domen i mål om vårdnad, boende och umgänge. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen. Därmed bör motion 2020/21:3928 (V) yrkande 1 bifallas.

När det gäller övriga motionsyrkanden konstaterar jag att socialnämndens utredningar i frågor om vårdnad, boende eller umgänge är ett mycket viktigt underlag för domstolens avgörande. En sådan utredning måste därför alltid hålla en hög kvalitet och ha ett tydligt barnperspektiv. I propositionen redovisas att en kartläggning ger vid handen att vårdnadsutredningar generellt är av god kvalitet men att kvaliteten kan skifta och att det finns vissa utvecklingsområden. I den delen konstaterar jag att den statliga

kunskapsstyrningen syftar till att bidra till att socialtjänst bedrivs i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Vidare pågår det ett omfattande utvecklingsarbete för att kvalitetssäkra socialtjänstens verksamhet, i enlighet med vad som redovisats ovan. Dessutom förutsätter jag att regeringen på eget initiativ vid en lämplig tidpunkt kommer att följa upp att den nya tidsgränsen för vårdnadsutredningar inte påverkar kvaliteten på utredningarna negativt. Enligt min mening är det därför inte nödvändigt för riksdagen att ta något initiativ i dessa frågor, och motionsyrkandena bör följaktligen avslås.

21. Övriga frågor om lagstiftningens framtida utformning, punkt 13 (C)

av Martina Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkandena 1 och 2 samt avslår motionerna

2020/21:508 av Emma Carlsson Löfdahl (-),

2020/21:3603 av Runar Filper (SD) yrkandena 1, 6 och 8 samt

2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 1.

Ställningstagande

Jag tycker att den nya regleringen i detta lagstiftningsärende samt den bakomliggande propositionen saknar det helhetsperspektiv som behövs för att på ett bra sätt väva samman familjerätten med annan lagstiftning där barnets rättigheter kommer till uttryck. Även om propositionen innehåller hänvisningar till bl.a. artiklar i barnkonventionen och till Barnkonventionsutredningens betänkande SOU 2020:63 anser jag att det saknas en djupare analys i dessa delar. I dag finns det också stora skillnader mellan å ena sidan regleringen i föräldrabalken om bl.a. vårdnad och å andra sidan lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU. Missförhållanden och risker som kan ligga till grund för ett omhändertagande av ett barn eller ett beslut om umgängesbegränsning enligt LVU värderas exempelvis inte på samma sätt i ett vårdnadsfall. Detta är en stor brist ur rättssäkerhetssynpunkt. Bristerna i enhetlighet och stringens mellan lagstiftningarna på de olika områdena är allvarliga ur rättssäkerhetssynpunkt och leder också till att begreppet barnets bästa riskerar att urholkas om det ges olika innebörd.

Det får bli en uppgift för regeringen att ta nödvändiga initiativ. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

22. Övriga frågor om lagstiftningens framtida utformning, punkt 13 (L)

av Robert Hannah (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 1 och avslår motionerna

2020/21:508 av Emma Carlsson Löfdahl (-),

2020/21:3603 av Runar Filper (SD) yrkandena 1, 6 och 8 samt

2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Den nya regleringen om vårdnadstvister syftar till att integrera ett stärkt barnrättsperspektiv i handläggningen av vårdnadstvister. Detta är positivt. Samtidigt tar den nya regleringen, enligt min uppfattning, inte tillräcklig hänsyn till att de konflikter som föregår vårdnadstvister sällan är symmetriska. Den tar alltså inte tillräcklig hänsyn till att det i ungefär hälften av de svåraste vårdnadskonflikterna förekommer våld eller hot om våld. I sådana situationer krävs i samtliga led av beslutskedjan ett annat agerande än i vårdnadstvister där det i botten inte finns något annat än en svårlöst oenighet mellan två föräldrar. Det behövs alltså flera olika slags agerande från det offentliga, där barnets bästa tas till vara på olika sätt beroende på de unika förutsättningar som varje vårdnadstvist innebär.

Regeringen bör därför återkomma med ett mer genomarbetat lagförslag som erkänner vårdnadstvisters olikheter och behovet av anpassning efter dessa olikheter. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

BILAGA I

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2020/21:150 Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister :

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i föräldrabalken.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i äktenskapsbalken.
3. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).
4. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om informationssamtal.
5. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.
6. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Följdmotionerna

2020/21:3922 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa familjemedling i stället för informationssamtal och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utbildning av familjemedlare och ett kvalitetslyft och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en särskild kontaktperson bör utses åt barnet senast i samband med familjemedling och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om gemensam vårdnad som norm och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att större vikt bör läggas vid respektive förälders förståelse för barnets behov av den andra föräldern och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barns rätt till båda sina föräldrar och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vårdnadsutredningarna bör kvalitetssäkras och evidensbaseras och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till ändring i lagstiftning som innebär att det blir obligatoriskt för domstolar att upprätta särskilda barnprotokoll i mål om vårdnad, boende och umgänge och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att varje barn får rätt till ett eget juridiskt biträde i alla mål om vårdnad, boende och umgänge och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att obligatoriska informationssamtal ska införas på prov under en begränsad tid för att sedan noga utvärderas och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att domstol inte ska kunna besluta om gemensam vårdnad mot en förälders vilja i de fall där en förälder har utsatt den andra föräldern eller barnet för våld eller övergrepp, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att domstol inte ska kunna besluta om gemensam vårdnad mot båda föräldrarnas vilja och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett förändrat perspektiv på vårdnadstvister och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i föräldrabalken med den ändringen att det bör klargöras att möjligheten att döma till gemensam vårdnad mot föräldrarnas vilja ska vara utesluten i situationer där det föreligger våld eller hedersrelaterat förtryck eller risk för detsamma.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barns rätt till eget ombud och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om särskild kompetens hos den som arbetar med eller hör barn, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökade möjligheter för socialtjänsten att hämta in uppgifter utan vårdnadshavares samtycke och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barns umgängesrätt för andra än vårdnadshavare och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den vårdnadshavare som fällt för mord på den andre undantagslöst ska mista vårdnaden och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3953 av Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att medling i större utsträckning bör tillämpas före stämning i domstol och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att informationssamtal ska ha ägt rum inom sex månader före det att ett tvistigt yrkande framställs och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa helhet och stringens i den lagstiftning där barnets rättigheter i huvudsak kommer till uttryck och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur lagstiftningen kommer att förändras utifrån utredningen om barnkonventionen i svensk lagstiftning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om enhetliga utredningsmetoder och evidensbaserade arbetsmetoder i vårdnads-, boende- och umgängesutredningar och i det förebyggande arbetet för att motverka vårdnadstvister och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om medlingsintyg som inte är äldre än nio månader för att få stämma i domstol och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beslut om gemensam vårdnad som huvudregel ska fattas i samband med fastställande av föräldraskapet oavsett föräldrarnas juridiska relation till varandra och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en uppföljning av vad tidsgränsen för vårdnads-, boende- och umgängesutredningar får för konsekvens för barnets eller den unges möjlighet att komma till tals och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en uppföljning av hur tidsgränsen för vårdnads-, boende- och umgängesutredningar påverkar i fråga om metoder och tillvägagångssätt när det gäller att utföra utredningen och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rättegångskostnader vid upprepade processer i domstol mellan samma parter om vårdnad, boende och umgänge i fråga om samma barn och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3969 av Larry Söder m.fl. (KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör införas krav på medling för föräldrar som vill inleda en vårdnadstvist i domstol, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barn ska ha rätt till eget juridiskt biträde i en vårdnadstvist och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att obligatoriskt informationssamtal ska ha ägt rum inom sex månader före det att ett yrkande framställs i domstol och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2020/21

2020/21:508 av Emma Carlsson Löfdahl (-):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjlighet att göra en översyn av reglerna vid förhindrande eller försvårande av umgänge och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1016 av Magnus Ek (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en förändring av föräldrabalken som medger att barn kan ha fler juridiska föräldrar än två och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1400 av Betty Malmberg och Marlène Lund Kopparklint (båda M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringens arbete med vårdutredningen från 2014 bör påskyndas och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att följa upp domstolsväsendets riskbedömning vid vårdnadsdomar och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1471 av Teresa Carvalho m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om obligatoriskt informationssamtal och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1538 av Sailsa Quicklund (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om lagändring i föräldrabalken i vad som avser rätten att vara vårdnadshavare och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1612 av Linda Lindberg m.fl. (SD):

19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barnets rätt att komma till tals i de instanser som hanterar vårdnadstvister, även då samtycke saknas från en vårdnadshavare, och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om särskild stödperson till barnet vid vårdnadstvister mellan barnets vårdnadshavare och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1713 av Ida Drougge (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillåta fler vårdnadshavare för barn och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2085 av Azadeh Rojhan Gustafsson och Carina Ohlsson (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen när det gäller våldsutövande föräldrars rätt till vårdnad och om att domstolarnas skyldighet att göra en dokumenterad riskbedömning vid vårdnadstvister bör befästas och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2130 av Daniel Andersson m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga möjligheten att barn ska kunna ha fler än två juridiska vårdnadshavare och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2620 av Lotta Olsson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en person som dömts för att ha mördat sitt eget barns förälder automatiskt ska förlora vårdnaden om sina barn och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2667 av Nina Lundström (L):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barns rättigheter bör stärkas vad gäller barns rätt till umgänge med för dem viktiga personer och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2774 av Ebba Busch m.fl. (KD):

40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vårdnadstvister och att stärka barnens rättigheter i vårdnadstvister och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barn ska kunna ha högst två vårdnadshavare och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C):

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av lagstiftningen i syfte att säkerställa barnets rätt till kontakt och umgänge med en varaktig social förälder och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om krav på medling för att få väcka talan i ett mål om vårdnad, boende eller umgänge avseende barn och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att yrkesverksamma som är involverade i rättsprocesser som rör barns vårdnad, boende och umgänge eller omhändertagande av barn, ska ha genomgått särskild utbildning och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sekretessbrytande bestämmelser och om möjlighet att i utredningsarbetet tala med referenspersoner och med barnet utan vårdnadshavares samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att klargöra rättsläget när anklagelser om våld och övergrepp förs fram i vårdnads-, boende- och umgänges mål och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en förälder som dödar den andra föräldern automatiskt ska förlora vårdnaden om barnen och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att klargöra rättsläget när en förälder tar med barnet till ett skyddat boende och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M):

- 7.2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa barnets bästa i samband med vårdnadstvister, vårdnadsöverflyttningar och nationella adoptioner och tillkännager detta för regeringen.

Förslaget behandlas i den del som avser vårdnad m.m.

2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L):

19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barns rätt till umgänge med andra än vårdnadshavare och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barns rätt till eget ombud och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om umgängesrätten vid utredning av våld mot barn och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3379 av Markus Wiechel m.fl. (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genom nationella riktlinjer säkerställa att morddömda föräldrar per automatik mister vårdnaden om sina barn, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2020/21:3603 av Runar Filper (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om föräldrapåverkan och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om domstolstrots och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över rättsförhållandet mellan barn och föräldrar i föräldrabalken, liksom direktiv och rekommendationer från myndigheter, och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken¹

dels att 1 kap. 4 §, 2 kap. 7 §, 3 kap. 5 och 14 §§, 4 kap. 8 och 18 §§, 6 kap. 2–3, 5, 10, 10 a, 15, 17, 17 a och 18 a–20 §§, 7 kap. 12 §, 10 kap. 3 §, 20 kap. 11 § och 21 kap. 1 och 13 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas elva nya paragrafer, 6 kap. 2 b, 10 d–10 g, 17 c, 20 a och 20 b §§ och 21 kap. 1 a–1 c §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.4 §²

En bekräftelse av faderskap görs skriftligen och ska bevitnas av två personer. Bekräftelsen ska skriftligen godkännas av socialnämnden och av modern eller en särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet. Är barnet myndigt ska bekräftelsen i stället godkännas av barnet självt. Socialnämnden får lämna sitt godkännande endast om det kan antas att mannen är far till barnet.

En bekräftelse av faderskap görs skriftligen och ska bevitnas av två personer. Bekräftelsen ska skriftligen godkännas av socialnämnden och av modern eller en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare för barnet. Om barnet är myndigt, ska bekräftelsen i stället godkännas av barnet självt. Socialnämnden får lämna sitt godkännande endast om det kan antas att mannen är far till barnet.

Bekräftelsen får göras även före barnets födelse.

Om det senare visar sig att den som har lämnat bekräftelsen inte är far till barnet, ska rätten förklara att bekräftelsen saknar verkan mot honom.

2 kap.7 §³

Socialnämnden får lägga ner en påbörjad utredning om faderskapet, om det

1. visar sig omöjligt att få de upplysningar som behövs för bedömning av faderskapsfrågan,

2. framstår som utsiktslöst att försöka få faderskapet fastställt av domstol,

3. har lämnats ett samtycke av modern eller en särskilt förordnad vårdnadshavare enligt 4 kap. 8 §

3. har lämnats ett samtycke av modern eller en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig

¹ Balken omtryckt 1995:974.

² Senaste lydelse 2014:377.

³ Senaste lydelse 2018:1288.

till adoption av barnet, eller *vårdnadshavare* enligt 4 kap. 8 § till adoption av barnet, eller

4. av särskilda skäl finns anledning att anta att en fortsatt utredning eller en rättegång skulle vara till men för barnet eller utsätta modern för påfrestringar som innebär fara för hennes psykiska hälsa.

Socialnämnden ska lägga ner en påbörjad faderskapsutredning om faderskapet inte ska fastställas enligt 1 kap. 3 §.

Socialnämndens beslut att lägga ner en påbörjad faderskapsutredning får överklagas till länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

3 kap.

5 §

Talan om fastställande av faderskap väcks av barnet.

I fall som avses i 2 kap. 1 § förs barnets talan av socialnämnden. Har modern vårdnaden om barnet, får hon alltid föra barnets talan, även om hon inte har uppnått myndig ålder. *Talan* får vidare alltid föras av en särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet.

En talan om fastställande av faderskap väcks av barnet.

I fall som avses i 2 kap. 1 § förs barnets talan av socialnämnden. Har modern vårdnaden om barnet, får hon alltid föra barnets talan, även om hon inte har uppnått myndig ålder. *En talan* får vidare alltid föras av en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare för barnet.

14 §⁴

Talan om att en bekräftelse av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § saknar verkan mot den som har lämnat bekräftelsen får väckas vid rätten i den ort där barnet har *sitt* hemvist eller, om barnet har avlidit, vid den rätt som *skall* ta upp en tvist om arv efter barnet. *Finns* det inte någon annan behörig domstol, *skall* målet tas upp av Stockholms tingsrätt.

Talan om fastställande av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § väcks av barnet. I fall som avses i 2 kap. 8 a § förs barnets talan av socialnämnden. Har modern vårdnaden om barnet, får hon alltid föra barnets talan, även om hon inte har uppnått myndig ålder. *Talan* får vidare alltid föras av en särskilt för-

En talan om att en bekräftelse av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § saknar verkan mot den som har lämnat bekräftelsen får väckas vid rätten i den ort där barnet har *sin* hemvist eller, om barnet har avlidit, vid den rätt som *ska* ta upp en tvist om arv efter barnet. *Om* det inte *finns* någon annan behörig domstol, *ska* målet tas upp av Stockholms tingsrätt.

En talan om fastställande av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § väcks av barnet. I fall som avses i 2 kap. 8 a § förs barnets talan av socialnämnden. Har modern vårdnaden om barnet, får hon alltid föra barnets talan, även om hon inte har uppnått myndig ålder. *En talan* får vidare alltid föras av en särskilt för-

⁴ Senaste lydelse 2005:434.

ordnad vårdnadshavare för barnet. Det som sägs i 6–13 §§ om fastställande av faderskap tillämpas också i fråga om fastställande av föräldraskap.

ordnad vårdnadshavare *eller en tillfällig vårdnadshavare* för barnet. Det som sägs i 6–13 §§ om fastställande av faderskap tillämpas också i fråga om fastställande av föräldraskap.

4 kap.

8 §⁵

Ett barn får inte adopteras utan samtycke från den förälder som är vårdnadshavare.

Något samtycke behövs inte om

1. föräldern är varaktigt förhindrad att samtycka till följd av en psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande,
2. föräldern vistas på okänd ort, eller
3. det finns synnerliga skäl.

Innan ett samtycke lämnas ska föräldern få information om innebörden av en adoption och ett samtycke.

Det som anges om en förälder som är vårdnadshavare i första–tredje styckena gäller även en särskilt förordnad vårdnadshavare eller annan som på grund av lag eller sedvänja i en annan stat får anses ha trätt i föräldrarnas ställe.

Det som anges om en förälder som är vårdnadshavare i första–tredje styckena gäller även en särskilt förordnad vårdnadshavare, *en tillfällig vårdnadshavare* eller *någon* annan som på grund av lag eller sedvänja i en annan stat får anses ha trätt i föräldrarnas ställe.

18 §⁶

Rätten ska ge den som är förälder till den som sökanden vill adoptera tillfälle att yttra sig inom en viss tid.

Första stycket gäller inte om

1. det är uppenbart obehövt att föräldern får tillfälle att yttra sig,
2. föräldern är varaktigt förhindrad att yttra sig till följd av en psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande,
3. föräldern vistas på okänd ort, eller
4. det finns synnerliga skäl.

Det som anges om en förälder i första och andra styckena gäller även en särskilt förordnad vårdnadshavare eller förmyndare eller annan som på grund av lag eller sedvänja i en annan stat får anses ha trätt i föräldrarnas ställe.

Det som anges om en förälder i första och andra styckena gäller även en särskilt förordnad vårdnadshavare, *en tillfällig vårdnadshavare* eller *en* förmyndare eller *någon* annan som på grund av lag eller sedvänja i en annan stat får anses ha trätt i föräldrarnas ställe.

⁵ Senaste lydelse 2018:1288.

⁶ Senaste lydelse 2018:1288.

6 kap.**2 §⁷**

Ett barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller 18 år.

Ett barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare *eller åt en tillfällig vårdnadshavare*. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller 18 år.

Den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och ska se till att barnets behov enligt 1 § blir tillgodosedda. Barnets vårdnadshavare svarar även för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter samt ska bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. I syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan ska vårdnadshavaren vidare svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas.

Om ansvaret i frågor som gäller barnets ekonomiska förhållanden finns bestämmelser i 9–15 kap.

2 a §⁸

Barnets bästa *skall* vara avgörande för alla *beslut* om vårdnad, boende och umgänge.

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet *skall* det fästas avseende särskilt vid

- risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet oövligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, och
- barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.

Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

Barnets bästa *ska* vara avgörande för alla *frågor* om vårdnad, boende och umgänge.

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet *ska* det fästas avseende särskilt vid

2 b §⁹

Barnet ska få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor om vårdnad, boende och umgänge.

Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

⁷ Senaste lydelse 2014:377.

⁸ Senaste lydelse 2006:458.

⁹ Tidigare 6 kap. 2 b § upphävd genom 2006:458.

3 §

Barnet står från födelsen under vårdnad av båda föräldrarna, om dessa är gifta med varandra, och i annat fall av modern ensam. Ingår föräldrarna senare äktenskap med varandra, står barnet från den tidpunkten under vårdnad av dem båda, om inte rätten dessförinnan har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare.

Om det döms till äktenskapsskillnad mellan föräldrarna står barnet även därefter under båda föräldrarnas vårdnad, om inte den gemensamma vårdnaden upplöses enligt 5, 7 eller 8 §. *Skall* barnet även efter domen på äktenskapsskillnad stå under båda föräldrarnas vårdnad, *skall* rätten i domen *erinra* om att vårdnaden *alltjämt* är gemensam.

Barnet står från födelsen under vårdnad av båda föräldrarna, om dessa är gifta med varandra, och i annat fall av modern ensam. Ingår föräldrarna senare äktenskap med varandra, står barnet från den tidpunkten under vårdnad av dem båda, om inte rätten dessförinnan har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare *eller åt en tillfällig vårdnadshavare*.

Om det döms till äktenskapsskillnad mellan föräldrarna står barnet även därefter under båda föräldrarnas vårdnad, om inte den gemensamma vårdnaden upplöses enligt 5, 7 eller 8 §. *Ska* barnet även efter domen på äktenskapsskillnad stå under båda föräldrarnas vårdnad, *ska* rätten i domen *påminna* om att vårdnaden *fortfarande* är gemensam.

5 §¹⁰

Står barnet under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem och *vill* någon av dem få ändring i vårdnaden, *skall* rätten besluta att *vårdnaden skall vara gemensam* eller *anförtro vårdnaden åt en av föräldrarna*.

Vid bedömningen av om *vårdnaden skall vara gemensam* eller *anförtros åt en av föräldrarna* *skall* rätten fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att *samarbeta* i frågor som rör barnet. *Rätten får inte besluta om gemensam vårdnad, om båda föräldrarna motsätter sig det*.

Frågor om ändring i vårdnaden enligt första stycket prövas på talan av en av föräldrarna eller båda. I mål om äktenskapsskillnad får rätten utan yrkande *anförtro vårdnaden om barnet åt en av*

Om barnet *står* under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem och någon av dem *vill* få ändring i vårdnaden, *ska* rätten besluta att *föräldrarna ska ha gemensam vårdnad om barnet* eller *att en av dem ska ha ensam vårdnad*.

Vid bedömningen av om *föräldrarna ska ha gemensam vårdnad* eller om en av *dem ska ha ensam vårdnad* *ska* rätten fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att *sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar* i frågor som rör barnet.

Frågor om ändring i vårdnaden enligt första stycket prövas på talan av en av föräldrarna eller båda. I mål om äktenskapsskillnad får rätten utan yrkande *besluta att en av föräldrarna ska ha ensam*

¹⁰ Senaste lydelse 2006:458.

föräldrarna, om det är uppenbart att gemensam vårdnad är oförenlig med barnets bästa.

vårdnad, om det är uppenbart att gemensam vårdnad är oförenlig med barnets bästa.

10 §¹¹

Står barnet under vårdnad av en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare och *vill* någon av barnets föräldrar eller båda få vårdnaden överflyttad till sig, får rätten besluta om detta. Rätten får inte flytta över vårdnaden till föräldrarna gemensamt, om båda föräldrarna motsätter sig det.

Om barnet *står* under vårdnad av en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare *eller av en tillfällig vårdnadshavare* och *om* någon av barnets föräldrar eller båda *vill* få vårdnaden överflyttad till sig, får rätten besluta om detta. Rätten får inte flytta över vårdnaden till föräldrarna gemensamt om båda föräldrarna motsätter sig det.

Frågor om överflyttning av vårdnaden enligt första stycket prövas på talan av båda föräldrarna eller en av dem eller på talan av socialnämnden.

10 a §¹²

Om vårdnadshavare *skall förordnas särskilt*, utses *någon* som är lämpad att ge barnet omvårdnad, trygghet och en god fostran. Den som är underårig får inte förordnas till vårdnadshavare.

Om en särskilt förordnad vårdnadshavare ska utses, ska någon utses som är lämpad att ge barnet omvårdnad, trygghet och en god fostran. Den som är underårig får inte förordnas till vårdnadshavare.

Två personer kan utses att gemensamt utöva vårdnaden, om de är gifta med varandra eller är sambor.

För syskon *skall* samma person utses till vårdnadshavare, om inte särskilda skäl talar mot det.

För syskon *ska* samma person utses till vårdnadshavare, om inte särskilda skäl talar mot det.

Om vårdnadshavare *skall* förordnas efter föräldrarnas död och föräldrarna eller en av dem har gett till känna vem de önskar till vårdnadshavare, *skall* denna person förordnas, om det inte är olämpligt.

Om en vårdnadshavare ska förordnas efter föräldrarnas död och föräldrarna eller en av dem har gett till känna vem de önskar till vårdnadshavare, *ska* denna person förordnas, om det inte är olämpligt.

10 d §¹³

Om det finns behov av att utse en särskilt förordnad vårdnadshavare för ett barn, men det saknas en lämplig person att förordna för det ändamålet, får rätten, om det finns särskilda skäl, flytta över vårdnaden till en tillfällig

¹¹ Senaste lydelse 2006:458.

¹² Senaste lydelse 2005:434.

¹³ Tidigare 6 kap. 10 d § upphävd genom 1998:319.

vårdnadshavare. I uppdraget som tillfällig vårdnadshavare ingår inte att tillgodose den faktiska vården om barnet.

Till tillfällig vårdnadshavare får den utses som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget. Den som är underårig får inte utses till tillfällig vårdnadshavare. För syskon ska samma person utses, om inte särskilda skäl talar mot det.

En talan om att utse en tillfällig vårdnadshavare förs av socialnämnden.

10 e §

När en tillfällig vårdnadshavare har utsetts för ett barn, ska socialnämnden fortsätta att verka för en varaktig lösning av vårdnadsfrågan.

När förutsättningar finns för det ska rätten, på talan av socialnämnden, flytta över vårdnaden från den tillfälliga vårdnadshavaren till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare.

10 f §

En tillfällig vårdnadshavare har rätt till ett skäligen arvode för uppdraget och ersättning för de utgifter som har varit skäligen påkallade för uppdragets fullgörande.

Beslut om arvode och ersättning för utgifter fattas av överförmyndaren.

Arvode och ersättning för utgifter ska betalas av kommunen.

10 g §

En tillfällig vårdnadshavare har rätt att på begäran bli entledigad från sitt uppdrag.

En tillfällig vårdnadshavare ska även, efter ansökan av socialnämnden, entledigas om han eller hon vid utövandet av vårdnaden gör sig skyldig till missbruk eller

försummelse eller av någon annan orsak inte längre är lämplig som vårdnadshavare.

Om en tillfällig vårdnadshavare entledigas eller dör, ska rätten efter ansökan av socialnämnden utse en annan person att vara tillfällig vårdnadshavare.

15 §¹⁴

Barnet *skall* ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med. Umgänget kan ske genom att barnet och föräldern träffar varandra eller genom att de har annan kontakt.

Barnets föräldrar har ett gemensamt ansvar för att barnets behov av umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med så långt möjligt tillgodoses. Särskilt förordnade vårdnadshavare har *ett* motsvarande ansvar.

Barnets vårdnadshavare har ett ansvar för att barnets behov av umgänge med någon annan som står det särskilt nära så långt möjligt tillgodoses.

Om barnet står under vårdnad av båda föräldrarna och *skall* umgås med en förälder som det inte bor tillsammans med, *skall* den andra föräldern lämna sådana upplysningar om barnet som kan främja umgänget, om inte särskilda skäl talar mot det. Om barnet *skall* umgås med en förälder som inte är vårdnadshavare eller med någon annan som står barnet särskilt nära, *skall* upplysningar enligt första meningen lämnas av vårdnadshavaren.

Barnet *ska* ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med. Umgänget kan ske genom att barnet och föräldern träffar varandra eller genom att de har annan kontakt.

Barnets föräldrar har ett gemensamt ansvar för att barnets behov av umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med så långt möjligt tillgodoses. Särskilt förordnade vårdnadshavare *och en tillfällig vårdnadshavare* har motsvarande ansvar.

Om barnet står under vårdnad av båda föräldrarna och *ska* umgås med en förälder som det inte bor tillsammans med, *ska* den andra föräldern lämna sådana upplysningar om barnet som kan främja umgänget, om inte särskilda skäl talar mot det. Om barnet *ska* umgås med en förälder som inte är vårdnadshavare eller med någon annan som står barnet särskilt nära, *ska* upplysningar enligt första meningen lämnas av vårdnadshavaren.

17 §¹⁵

Frågor om vårdnad, boende eller umgänge tas upp av rätten i den ort där barnet har *sitt* hemvist. Sådana frågor *kan* tas upp även i samband med äktenskapsmål. *Om det inte*

Frågor om vårdnad, boende eller umgänge tas upp av rätten i den ort där barnet har *sin* hemvist. Sådana frågor *får* tas upp även i samband med äktenskapsmål.

¹⁴ Senaste lydelse 2006:458.

¹⁵ Senaste lydelse 2005:430.

finns någon behörig domstol, tas frågorna upp av Stockholms tingsrätt.

Om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra var barnet har sin hemvist, får frågor om vårdnad, boende eller umgänge tas upp även av rätten i den ort där någon av parterna har sin hemvist. Om det kan antas att sekretess gäller också för de uppgifter som behövs för att avgöra parternas hemvist, får frågorna tas upp även av Stockholms tingsrätt. Detsamma gäller om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra barnets och en parts hemvist och den andra parten saknar hemvist i landet.

Om det inte finns någon behörig domstol enligt första eller andra stycket, tas frågorna upp av Stockholms tingsrätt.

Frågor om vårdnad som avses i 4, 5, 7–8 a och 10 §§ samt 10 b § andra stycket samt frågor om boende och umgänge handläggs i den ordning som är föreskriven för tvistemål. Frågan om fördelning av resekostnader enligt 15 b § *skall* anses som en del av frågan om umgänge. *Står* barnet under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem och *är* föräldrarna överens i saken, får de väcka talan genom gemensam ansökan.

Frågor om vårdnad som avses i 4, 5, 7–8 a och 10 §§, 10 b § andra stycket, 10 d och 10 e §§ samt frågor om boende och umgänge handläggs i den ordning som är föreskriven för tvistemål. Frågan om fördelning av resekostnader enligt 15 b § *ska* anses som en del av frågan om umgänge. *Om* barnet *står* under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem och föräldrarna *är* överens i saken, får de väcka talan genom gemensam ansökan.

Övriga frågor om vårdnad handläggs i den ordning som gäller för domstolsärenden.

I mål om vårdnad och boende kan underhållsbidrag för barnet yrkas utan stämning.

17 a §¹⁶

Föräldrar kan enligt 5 kap. 3 § socialtjänstlagen (2001:453) få hjälp att träffa avtal om vårdnad, boende och umgänge.

Socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört prövar om ett avtal mellan föräldrarna enligt 6 §, 14 a § andra stycket eller 15 a § tredje stycket ska godkännas.

¹⁶ Senaste lydelse 2009:404.

Om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra var barnet är folkbokfört, får även socialnämnden i en kommun där någon av föräldrarna är folkbokförd pröva om ett avtal som avses i andra stycket ska godkännas. Om det kan antas att sekretess gäller också för de uppgifter som behövs för att avgöra var föräldrarna är folkbokförda, får ett sådant avtal godkännas av socialnämnden i den kommun som föräldrarna väljer. Detsamma gäller om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra var barnet och en förälder är folkbokförda och den andra föräldern inte är folkbokförd i landet.

Vid sin prövning av föräldrarnas avtal ska socialnämnden se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir *tillbörligt* utredda. Utan hinder av sekretess enligt 26 kap. 1 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) är en annan socialnämnd som har tillgång till upplysningar som kan vara av betydelse för frågans bedömning skyldig att lämna sådana upplysningar på begäran av den socialnämnd som ska pröva avtalet.

Socialnämndens beslut enligt andra stycket får inte överklagas.

Vid sin prövning av föräldrarnas avtal ska socialnämnden se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir *tillräckligt* utredda.

Socialnämndens beslut enligt andra eller tredje stycket får inte överklagas.

17 c §

För att rätten, när föräldrarna inte är överens i sakfrågan, ska få ta upp ett yrkande om vårdnad, boende eller umgänge till prövning i ett mål enligt 5, 14 a eller 15 a § eller i ett mål om äktenskaps-skillnad, ska en förälder som framställer ett sådant yrkande ha deltagit i informationssamtal som avses i 5 kap. 3 a § socialtjänstlagen (2001:453). Informationssamtalet ska ha ägt rum inom ett år före det att

yrkandet framställs. Kravet på deltagande i informationssamtal gäller inte när ett yrkande om vårdnad, boende eller umgänge redan är upptaget till prövning i målet.

Ett yrkande som enligt första stycket inte får tas upp till prövning får ändå tas upp om det finns särskilda skäl.

Om kravet på deltagande i informationssamtal hindrar att ett yrkande om vårdnad, boende eller umgänge tas upp till prövning, ska rätten avvisa samtliga yrkanden om vårdnad, boende och umgänge i målet.

18 a §¹⁷

Rätten får uppdra åt en medlare att försöka få föräldrarna att nå en samförståndslösning som är förenlig med barnets bästa. Rätten kan lämna *medlaren* närmare anvisningar om vad han eller hon *skall* iakttas när uppdraget *fullgörs*.

Medlaren *skall* inom den tid som rätten bestämmer lämna en redogörelse för de åtgärder som har vidtagits. Tiden får inte sättas längre än fyra veckor. Rätten får dock förlänga tiden, om det finns förutsättningar att nå en samförståndslösning.

Medlaren har rätt till skäligen ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget krävt. Rätten beslutar om ersättningen. Ersättningen betalas av allmänna medel.

Rätten får uppdra åt en medlare att försöka få föräldrarna att nå en samförståndslösning som är förenlig med barnets bästa. *En medlare ska ha relevant utbildning och yrkeserfarenhet och vara lämplig för uppdraget.* Rätten kan lämna närmare anvisningar *till medlaren* om vad han eller hon *ska* iakttas när uppdraget *utförs*.

Medlaren *ska* inom den tid som rätten bestämmer lämna en redogörelse för de åtgärder som har vidtagits. Tiden får inte sättas längre än fyra veckor. Rätten får dock förlänga tiden, om det finns förutsättningar att nå en samförståndslösning.

19 §¹⁸

Rätten ska se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir *tillbörligt* utredda.

Innan rätten avgör ett mål eller ärende om vårdnad, boende eller

Rätten ska se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir *tillräckligt* utredda.

Innan rätten avgör ett mål eller ärende om vårdnad, boende eller

¹⁷ Senaste lydelse 2006:458.

¹⁸ Senaste lydelse 2009:404.

umgänge ska socialnämnden ges tillfälle att lämna upplysningar. *Har* nämnden tillgång till upplysningar som kan *vara av* betydelse för frågans bedömning är nämnden skyldig att lämna *rätten* sådana upplysningar.

Om det behövs utredning utöver vad som sägs i andra stycket, får rätten uppdra åt socialnämnden eller något annat organ att utse någon att *verkställa* den. Rätten får *fastställa* riktlinjer för utredningen och bestämma en viss tid inom vilken utredningen ska vara slutförd. Om det *behövs*, får rätten förlänga *denna tid*. Rätten ska se till att utredningen bedrivs skyndsamt.

Om det inte är olämpligt, ska den som *verkställer* utredningen *försöka klarlägga barnets inställning* och redovisa *den* för rätten samt lämna förslag till beslut.

Utan hinder av sekretess enligt 26 kap. 1 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) är en socialnämnd som har tillgång till upplysningar som kan vara av betydelse för utredningen skyldig att lämna sådana upplysningar på begäran av den socialnämnd som avses i tredje stycket. Detsamma gäller när uppgifterna begärs av den som socialnämnden utsett att verkställa utredningen.

Barnet får höras inför rätten, om särskilda skäl talar för det och det är uppenbart att barnet inte kan ta skada av att höras.

20 §¹⁹

I mål eller ärenden om vårdnad, boende eller umgänge får rätten, om det behövs, besluta om vårdnad, boende eller umgänge för tiden till dess att frågan har avgjorts genom en dom eller ett beslut som har

umgänge ska socialnämnden ges tillfälle att lämna upplysningar. *Om* nämnden *har* tillgång till upplysningar som kan *ha* betydelse för frågans bedömning, är nämnden skyldig att lämna sådana upplysningar *till rätten*.

Om det behövs utredning utöver vad som sägs i andra stycket, får rätten uppdra åt socialnämnden eller något annat organ att utse någon att *utföra* den. Rätten får *ge* riktlinjer för utredningen och *ska* bestämma en viss tid inom vilken utredningen ska vara slutförd. *Tiden får inte sättas längre än fyra månader*. Om det *finns särskilda skäl för det*, får rätten förlänga *tiden*. Rätten ska se till att utredningen bedrivs skyndsamt.

Om det inte är olämpligt, ska den som *utför* utredningen *höra barnet* och redovisa *barnets åsikter* för rätten samt lämna förslag till beslut.

I mål eller ärenden om vårdnad, boende eller umgänge får rätten, om det behövs, besluta om vårdnad, boende eller umgänge för tiden till dess att frågan har avgjorts genom en dom eller ett beslut som har *fått*

¹⁹ Senaste lydelse 2006:458.

vunnit laga kraft eller föräldrarna har träffat ett avtal om frågan och avtalet har godkänts av socialnämnden.

Innan ett beslut enligt första stycket meddelas *skall* motparten få tillfälle att yttra sig i frågan. Rätten kan *inhämta* upplysningar från socialnämnden i frågan. Innan socialnämnden lämnar upplysningar *skall* den, om det är *lämpligt*, höra föräldrarna och barnet. *Har* rätten meddelat ett beslut som ännu gäller när målet eller ärendet *skall* avgöras, *skall* rätten ompröva beslutet.

Ett beslut enligt denna paragraf får verkställas på samma sätt som en dom som har *vunnit* laga kraft. Beslutet får dock när som helst ändras av rätten.

laga kraft eller föräldrarna har träffat ett avtal om frågan och avtalet har godkänts av socialnämnden.

Innan ett beslut enligt första stycket meddelas *ska* motparten få tillfälle att yttra sig i frågan. Rätten kan *hämta in* upplysningar från socialnämnden i frågan. Innan socialnämnden lämnar upplysningar *ska* den, om det *inte* är *olämpligt*, höra föräldrarna och barnet. *Om* rätten *har* meddelat ett beslut som ännu gäller när målet eller ärendet *ska* avgöras, *ska* rätten ompröva beslutet.

Ett beslut enligt denna paragraf får verkställas på samma sätt som en dom som har *fått* laga kraft. Beslutet får dock när som helst ändras av rätten.

20 a §

Socialnämnden får, i ett förfarande om vårdnad, boende eller umgänge enligt detta kapitel, höra ett barn utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

20 b §

Trots sekretess enligt 26 kap. 1 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) är en socialnämnd som har tillgång till uppgifter som kan ha betydelse för bedömningen av en fråga om vårdnad, boende eller umgänge skyldig att lämna sådana uppgifter på begäran av en socialnämnd som enligt 17 a § ska pröva om ett avtal mellan föräldrarna kan godkännas eller som ska lämna upplysningar eller utföra en utredning enligt 19 eller 20 §. Detsamma gäller när uppgifterna begärs av den som socialnämnden har utsett att utföra en utredning enligt 19 §.

7 kap.12 §²⁰

Talan om underhåll till barn tas upp av rätten i den ort där svaranden har sitt hemvist. En sådan fråga kan väckas även i samband med mål om fastställande av faderskapet till barn, äktenskapsmål, mål om vårdnaden om barn eller mål om barns boende.

En talan om underhåll till barn tas upp av rätten i den ort där svaranden har sin hemvist. En sådan fråga kan väckas även i samband med mål om fastställande av faderskapet till barn, äktenskapsmål, mål om vårdnaden om barn eller mål om barns boende.

Om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra svarandens hemvist, får en talan om underhåll tas upp även av rätten i den ort där käranden har sin hemvist. Om det kan antas att sekretess gäller också för de uppgifter som behövs för att avgöra kärandens hemvist eller om käranden saknar hemvist i landet, får målet tas upp även av Stockholms tingsrätt.

Finns det inte någon behörig domstol enligt första stycket, tas målet upp av Stockholms tingsrätt.

Om det inte finns någon behörig domstol enligt första eller andra stycket, tas målet upp av Stockholms tingsrätt.

10 kap.

3 §

Den eller de som har förordnats särskilt till vårdnadshavare är också förmyndare för den underårige.

Den eller de som har utsetts till särskilt förordnade vårdnadshavare är också förmyndare för den underårige. Detsamma gäller den som har utsetts till tillfällig vårdnadshavare.

Om särskilda skäl talar för det, skall dock någon annan än den särskilt förordnade vårdnadshavaren förordnas till förmyndare. I ett sådant fall tillämpas 6 och 7 §§.

Om särskilda skäl talar för det, ska dock någon annan än den särskilt förordnade vårdnadshavaren eller den tillfälliga vårdnadshavaren förordnas till förmyndare. I ett sådant fall tillämpas 6 och 7 §§.

Vad som sägs i denna balk om särskilt förordnade förmyndare skall gälla även den som är förmyndare enligt första stycket.

Det som sägs i denna balk om särskilt förordnade förmyndare ska gälla även den som är förmyndare enligt första stycket.

²⁰ Senaste lydelse 1998:319.

20 kap.11 §²¹

Beslut som tingsrätten har meddelat under rättegången i frågor som avses i 6 kap. 18 a § tredje stycket eller 20 §, 7 kap. 15 §, 10 kap. 16 eller 17 § eller 11 kap. 18 § eller 23 § tredje stycket *skall* överklagas särskilt.

Beslut som tingsrätten har meddelat under rättegången i frågor som avses i 6 kap. 18 a § tredje stycket eller 20 §, 7 kap. 15 §, 10 kap. 16 eller 17 § eller 11 kap. 18 § eller 23 § tredje stycket *ska* överklagas särskilt.

Ett beslut enligt 6 kap. 17 c § om att ta upp ett yrkande om vårdnad, boende eller umgänge till prövning trots att en förälder inte har deltagit i informationssamtal får inte överklagas.

21 kap.1 §²²

Vid verkställighet *skall* barnets bästa komma i främsta rummet. *Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.*

Vid verkställighet *ska* barnets bästa komma i främsta rummet. *Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.*

Verkställighet av en dom eller ett beslut om vårdnad, boende, umgänge eller överlämnande av barn söks hos tingsrätten i den ort där barnet har sitt hemvist. Har domen eller beslutet inte vunnit laga kraft och är det inte särskilt medgivet att verkställighet ändå får ske, får rätten inte vidta åtgärder enligt 2–4 §§.

Verkställighet av avtal enligt 6 kap. 6 §, 14 a § andra stycket och 15 a § tredje stycket söks hos tingsrätten i den ort där barnet har sitt hemvist. Vad som i detta kapitel föreskrivs om verkställighet av en dom eller ett beslut som vunnit laga kraft gäller även ett sådant avtal.

Om en annan tingsrätt handlägger ett mål mellan samma parter om vårdnaden, boendet eller umgänget, får verkställighet också sökas hos den tingsrätten.

²¹ Senaste lydelse 2006:458.

²² Senaste lydelse 2006:458.

Om det inte finns någon annan behörig domstol, tas frågan om verkställighet upp av Stockholms tingsrätt.

1 a §

Verkställighet av en dom eller ett beslut om vårdnad, boende, umgänge eller överlämnande av barn söks hos tingsrätten i den ort där barnet har sin hemvist.

Om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra barnets hemvist, får verkställighet även sökas hos tingsrätten i den ort där sökanden eller motparten har sin hemvist. Om det kan antas att sekretess gäller också för de uppgifter som behövs för att avgöra parternas hemvist, får verkställighet sökas även hos Stockholms tingsrätt. Detsamma gäller om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra barnets och en parts hemvist och den andra parten saknar hemvist i landet.

Om en annan tingsrätt handlägger ett mål mellan samma parter om vårdnaden, boendet eller umgänget, får verkställighet också sökas hos den tingsrätten.

Om det inte finns någon annan behörig domstol, tas frågan om verkställighet upp av Stockholms tingsrätt.

1 b §

Om en dom eller ett beslut inte har fått laga kraft och det inte är särskilt medgivet att verkställighet ändå får ske, får rätten inte vidta åtgärder enligt 2–4 §§.

1 c §

Det som i detta kapitel föreskrivs om behörig domstol och om verkställighet av en dom eller ett beslut som har fått laga kraft gäller även vid verkställighet av ett avtal

enligt 6 kap. 6 §, 14 a § andra stycket och 15 a § tredje stycket.

13 §²³

I fråga om rättegångskostnader *skall* 18 kap. rättegångsbalken tillämpas. *Avskrivs* ärendet på grund av att parterna har nått en samförstånds lösning, får rätten besluta att vardera parten *skall* bära sin kostnad.

Kostnader för utförande av uppdrag enligt 2 § första stycket andra meningen, för hämtning av en part till sammanträde och för hämtning eller omhändertagande av barn betalas av allmänna medel efter beslut av rätten. Rätten får efter vad som är skäligt besluta att en part som har föranlett kostnad för hämtning eller för omhändertagande av barn *skall* helt eller delvis betala kostnaden till staten.

I fråga om rättegångskostnader *ska* 18 kap. rättegångsbalken tillämpas. *Om* ärendet *skrivs* av på grund av att parterna har nått en samförstånds lösning *eller om det annars finns särskilda skäl*, får rätten besluta att vardera parten *ska* bära sin kostnad.

Kostnader för utförande av uppdrag enligt 2 § första stycket andra meningen, för hämtning av en part till sammanträde och för hämtning eller omhändertagande av barn betalas av allmänna medel efter beslut av rätten. Rätten får efter vad som är skäligt besluta att en part som har föranlett kostnad för hämtning eller för omhändertagande av barn *ska* helt eller delvis betala kostnaden till staten.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2022 i fråga om 6 kap. 17 c § och 20 kap. 11 § och i övrigt den 1 juli 2021.

²³ Senaste lydelse 2006:458.

2 Förslag till lag om ändring i äktenskapsbalken

Härigenom föreskrivs att 14 kap. 3 och 5 §§ äktenskapsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 kap.

3 §¹

Äktenskapsmål tas upp av tingsrätten i den ort där en av makarna har *sitt* hemvist. *Har ingen av dem hemvist här i landet, tas målet upp av Stockholms tingsrätt.*

Äktenskapsmål tas upp av tingsrätten i den ort där en av makarna har *sin* hemvist.

Om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra makarnas hemvist, får målet tas upp även av Stockholms tingsrätt. Detsamma gäller om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra en makes hemvist och den andra maken saknar hemvist i landet.

Om ingen av makarna har sin hemvist i landet, tas målet upp av Stockholms tingsrätt.

5 §²

I mål om äktenskapsskillnad får domstolen pröva frågor om underhållsbidrag, vårdnad om barn, barns boende, umgänge med barn, rätt att bo kvar i makarnas gemensamma bostad till dess att bodelning sker och förbud att besöka varandra. Yrkanden i sådana frågor framställs i den ansökan genom vilken talan om äktenskapsskillnad väcks. *Har* sådan talan redan väckts, får yrkandena framställas muntligen inför domstolen eller skriftligen utan särskild stämning.

I mål om äktenskapsskillnad får domstolen pröva frågor om underhållsbidrag, vårdnad om barn, barns boende, umgänge med barn, rätt att bo kvar i makarnas gemensamma bostad till dess att bodelning sker och förbud att besöka varandra. Yrkanden i sådana frågor framställs i den ansökan genom vilken talan om äktenskapsskillnad väcks. *Om en* sådan talan redan *har* väckts, får yrkandena framställas muntligen inför domstolen eller skriftligen utan särskild stämning.

I målet får även prövas frågan om förordnande av bodelningsförrättare.

I 6 kap. 17 c § föräldrabalken finns bestämmelser om att

¹ Senaste lydelse 2009:253.

² Senaste lydelse 1998:320.

domstolen i vissa fall inte får ta upp en förälders yrkande om vårdnad om barn, barns boende eller umgänge med barn till prövning om föräldern inte har deltagit i informationssamtal.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2021 i fråga om 14 kap. 3 § och i övrigt den 1 mars 2022.

3 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att det i socialtjänstlagen (2001:453) ska införas en ny paragraf, 5 kap. 3 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

3 a §

Kommunen ska sörja för att föräldrar som inte är överens i frågor om vårdnad, boende eller umgänge kan erbjudas informationssamtal under sakkunnig ledning.

I lagen (2021:xxx) om informationssamtal finns bestämmelser om sådana samtal.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

4 Förslag till lag om informationssamtal

Härigenom föreskrivs följande.

Tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller för sådana informationssamtal som avses i 5 kap. 3 a § socialtjänstlagen (2001:453) och som hålls med föräldrar som inte är överens i frågor om vårdnad, boende eller umgänge.

Om en förälder begär informationssamtal, ska socialnämnden erbjuda föräldrarna samtal.

Ansvarig kommun

2 § Socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört ansvarar för att informationssamtal kan hållas.

3 § Om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra var barnet är folkbokfört, ansvarar även socialnämnden i en kommun där någon av föräldrarna är folkbokförd för att informationssamtal kan hållas.

Om det kan antas att sekretess gäller också för de uppgifter som behövs för att avgöra var föräldrarna är folkbokförda, ansvarar socialnämnden i den kommun som en förälder väljer för att sådana samtal kan hållas. Detsamma gäller om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra var barnet och en förälder är folkbokförda och den andra föräldern inte är folkbokförd i landet.

4 § Om barnet inte är folkbokfört i landet, ansvarar socialnämnden i en kommun där någon av föräldrarna är folkbokförd för att informationssamtal kan hållas.

Om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra var föräldrarna är folkbokförda, ansvarar socialnämnden i den kommun som en förälder väljer för att sådana samtal kan hållas. Detsamma gäller om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra var en förälder är folkbokförd och den andra föräldern inte är folkbokförd i landet.

Tidsfrister och deltagande

5 § Informationssamtal ska hållas så snart det är möjligt och senast inom fyra veckor från begäran. Om det finns särskilda skäl, får socialnämnden erbjuda en senare tid för samtalet.

6 § Socialnämnden ska erbjuda föräldrarna ett gemensamt informationssamtal. Om det finns särskilda skäl för det, får socialnämnden i stället erbjuda föräldrarna enskilda samtal.

Om någon av föräldrarna begär det, ska socialnämnden erbjuda föräldrarna enskilda samtal.

Samtalens innehåll

7 § I informationssamtalen ska föräldrarna få relevant information som syftar till att de ska hitta den lösning som är bäst för barnet i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Föräldrarna ska också erbjudas samarbets-samtal enligt 5 kap. 3 § första stycket 1 socialtjänstlagen (2001:453), om det inte är olämpligt, och efter behov erbjudas eller vägledas till stöd och hjälp i annan form.

Samtalsintyg

8 § Socialnämnden ska utfärda ett samtalsintyg till en förälder som har deltagit i ett informationssamtal. Intyget ska innehålla uppgifter om

1. föräldrarnas namn och person- eller samordningsnummer,
2. vem som har deltagit i samtalet, och
3. när samtalet ägde rum.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

5 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 36 kap. 5 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

36 kap.

5 §¹

Den som till följd av 15 kap. 1 eller 2 §, 16 kap. 1 § eller 18 kap. 5, 6 eller 7 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller någon bestämmelse, till vilken det hänvisas i något av dessa lagrum, inte får lämna en uppgift får inte höras som vittne om uppgiften utan att den myndighet, i vars verksamhet uppgiften har inhämtats, har gett sitt tillstånd.

Advokater, läkare, tandläkare, barnmorskor, sjuksköterskor, psykologer, psykoterapeuter, familjerådgivare enligt socialtjänstlagen (2001:453) och deras biträden samt auktoriserade patentombud och deras biträden såvitt avser patenträttsliga angelägenheter enligt 2 § 1 lagen (2010:1052) om auktorisation av patentombud, får höras som vittnen om något som i denna deras yrkesutövning anförtrots dem eller som de i samband därmed har erfarit, endast om det är medgivet i lag eller den till vars förmån tystnadsplikten gäller samtycker till det. Medlare enligt denna balk, lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder eller lagen (2011:860) om medling i vissa privaträttsliga tvister och deras biträden, får höras som vittnen om vad som anförtrots dem vid medlingen eller som de i samband därmed erfarit, endast om det är medgivet i lag eller den till vars förmån tystnadsplikten gäller samtycker till det. Den som till följd av 24 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen inte får lämna uppgifter som avses där får höras som vittne om dem endast om det är medgivet i lag eller den till vars förmån sekretessen gäller sam-

Advokater, läkare, tandläkare, barnmorskor, sjuksköterskor, psykologer, psykoterapeuter, familjerådgivare enligt socialtjänstlagen (2001:453) och deras biträden samt auktoriserade patentombud och deras biträden såvitt avser patenträttsliga angelägenheter enligt 2 § 1 lagen (2010:1052) om auktorisation av patentombud, får höras som vittnen om något som i denna deras yrkesutövning anförtrots dem eller som de i samband därmed har erfarit, endast om det är medgivet i lag eller den till vars förmån tystnadsplikten gäller samtycker till det. Medlare enligt denna balk, 6 kap. 18 a § föräldrabalken, lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder eller lagen (2011:860) om medling i vissa privaträttsliga tvister och deras biträden, får höras som vittnen om vad som anförtrots dem vid medlingen eller som de i samband därmed erfarit, endast om det är medgivet i lag eller den till vars förmån tystnadsplikten gäller samtycker till det. Den som till följd av 24 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen inte får lämna uppgifter som avses där får höras som vittne om dem endast om det är medgivet i lag eller den till vars

¹ Senaste lydelse 2018:1908.

tycker till det.

förmån sekretessen gäller sam-
tycker till det.

Rättegångsombud, biträden eller försvarare får höras som vittnen om vad som anförtratts dem för uppdragets fullgörande endast om parten medger det.

Trots det som sägs i andra eller tredje stycket föreligger skyldighet att vittna för

1. advokater och deras biträden, dock inte försvarare, i mål angående brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år,

2. andra än försvarare och advokater samt deras biträden i mål angående brott som avses i 10 kap. 21 och 23 §§ offentlighets- och sekretesslagen, och

3. den som har uppgiftsskyldighet enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen i mål enligt 5 kap. 2 § eller 6 kap. 6, 13 eller 14 § samma lag eller enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Den som är präst inom ett trossamfund eller den som i ett sådant samfund har motsvarande ställning får inte höras som vittne om något som han eller hon har erfarit under bikt eller enskild själavård.

Den som har tystnadsplikt enligt 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen får höras som vittne om förhållanden som tystnadsplikten avser endast i den mån det föreskrivs i 3 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 4 § yttrandefrihetsgrundlagen.

Om någon enligt det som sägs i denna paragraf inte får höras som vittne om ett visst förhållande, får vittnesförhör inte heller äga rum med den som under tystnadsplikt biträtt med tolkning eller översättning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2021.

6 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 36 kap. 8 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 36 kap. 3 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

36 kap.

3 a §

Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, som en part har lämnat till en medlare eller ett biträde till denne i ett mål där medlare utsetts enligt 6 kap. 18 a § föräldrabalken, om parten har gjort förbehåll om det.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

8 §¹

Den tystnadsplikt som följer av 3 § första och andra styckena samt 6 § första stycket 1 inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Den tystnadsplikt som följer av 7 § inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, när det är fråga om uppgift som hänför sig till ett ärende om annat än ekonomiskt bistånd till enskild.

Den tystnadsplikt som följer av 3 § första och andra styckena, 3 a § samt 6 § första stycket 1 inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2021.

¹ Senaste lydelse 2018:1919.

BILAGA 3

Socialutskottets yttrande 2020/21:SoU6y

Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister

Till civilutskottet

Civilutskottet har beslutat att ge socialutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2020/21:150 Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister och de motioner som väckts med anledning av propositionen i de delar dessa berör socialutskottets beredningsområde.

Socialutskottet har beslutat att yttra sig över de delar av propositionen som rör utskottets beredningsområde och över kommittémotionerna 2020/21:3922 (SD) yrkandena 2, 3 och 7, 2020/21:3928 (V) yrkande 3, 2020/21:3938 (L) yrkandena 4 och 5 samt 2020/21:3960 (C) yrkande 3.

Socialutskottet föreslår att civilutskottet tillstyrker regeringens lagförslag i berörda delar och tillstyrker motionerna 2020/21:3922 (SD) yrkande 7, 2020/21:3938 (L) yrkandena 4 och 5 samt 2020/21:3960 (C) yrkande 3. Socialutskottet föreslår att civilutskottet avstyrker övriga motionsyrkanden.

I yttrandet finns tre avvikande meningar (S, SD, V, MP).

Utskottets överväganden

Propositionen

I propositionen lämnar regeringen förslag på ändringar som bl.a. syftar till att stärka barnrättsperspektivet i vårdnadsprocessen, skapa bättre förutsättningar för föräldrar att nå samförståndslösningar och stärka skyddet för barn som riskerar att fara illa.

Föräldrar som överväger att inleda en tvist om vårdnad, boende eller umgänge behöver tidigare än i dag nås av information om bl.a. den hjälp och det stöd som finns att få för att kunna hitta hållbara lösningar i frågor som rör deras barn. Regeringen föreslår därför en ny lag om informationssamtal och ett krav på att föräldrar, som huvudregel, ska ha deltagit i ett sådant samtal hos socialnämnden innan de framställer ett tvistigt yrkande om vårdnad, boende eller umgänge i domstol.

För att stärka barnets ställning föreslår regeringen också ändringar i föräldrabalken som innebär att

- barnets bästa ska vara avgörande för alla frågor om vårdnad, boende och umgänge
- barnets rätt till information och att komma till tals i förfarandet ska lyftas fram och tydliggöras och att fler och yngre barn ska ges möjlighet att delta i förfarandet
- socialnämnden i ett förfarande om vårdnad, boende eller umgänge ska få höra ett barn utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

För barn som riskerar att fara illa finns det behov av ökat skydd. Socialnämnden ska i fler fall kunna hämta in sekretesskyddade uppgifter från en annan socialnämnd.

Lagen om informationssamtal föreslås träda i kraft den 1 januari 2022, medan kravet på att ha deltagit i ett samtal för att få framställa ett tvistigt yrkande föreslås träda i kraft den 1 mars 2022. Lagändringarna i övrigt föreslås träda i kraft den 1 juli 2021.

De frågor som rör socialutskottets beredningsområde finns främst i avsnitten Ett stärkt barnrättsperspektiv – barnets delaktighet (avsnitt 6.2) och Obligatoriska informationssamtal (avsnitt 7).

Ett stärkt barnrättsperspektiv – barnets delaktighet

När det gäller barns delaktighet i frågor om vårdnad, boende och umgänge föreslår regeringen att socialnämnden som utgångspunkt ska tala med barnet inom ramen för sitt arbete med utredningar i mål om sådana frågor (prop. s. 43). Även en socialnämnd som ska lämna s.k. snabbupplysningar ska – om det inte är olämpligt – höra barnet och föräldrarna. Det ska också bli möjligt

för socialnämnden att i ett förfarande om vårdnad, boende eller umgänge höra barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

Obligatoriska informationssamtal

Regeringen föreslår att det införs en ny 5 kap. 3 a § i socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL. Bestämmelsen innebär att kommunen ska ansvara för att föräldrar som inte är överens i frågor om vårdnad, boende eller umgänge och som överväger att inleda en tvist i en sådan fråga kan erbjudas informationssamtal under sakkunnig ledning. Vid ett informationssamtal ska föräldrar få information som syftar till att hitta den lösning som är bäst för barnet (prop. s. 53). Regeringen föreslår också en ny lag om informations-samtal som reglerar förfarandet hos socialnämnden. Regeringen avser att i förordning ge Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) rätt att meddela föreskrifter om samtalens närmare innehåll.

När föräldrarna inte är överens i frågor om vårdnad, boende eller umgänge ska en förälder som framställer ett yrkande om någon av dessa frågor ha deltagit i ett informationssamtal för att domstolen ska få ta upp ett yrkande om vårdnad, boende eller umgänge till prövning. Samtalet ska ha ägt rum inom ett år före det att yrkandet framställs.

Avsikten med informationssamtalen är enligt regeringen att ge föräldrarna information som i förlängningen kan leda till att de kommer överens. Även om det kan vara en relativt omfattande mängd information som ska lämnas torde det sällan handla om långa samtal (prop. s. 57). Samtalet är avsett att vara en ingång till andra insatser i form av t.ex. samarbetsamtal eller familjerådgivning, men det bör inte krävas att föräldrarna utöver informationssamtalet deltar i samarbetsamtal eller uppföljningssamtal eller några andra särskilda insatser.

Regeringen anser att samtalen måste hållas under sakkunnig ledning och betonar att det är viktigt att det finns tillräcklig kompetens inom socialnämnderna för att kunna genomföra informationssamtalen och uppnå så goda resultat som möjligt (prop. s. 69).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:3922 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om utbildning av familjemedlare och om ett kvalitetslyft. I yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande om att en särskild kontaktperson bör utses åt barnet senast i samband med familjemedling. I yrkande 7 föreslås ett tillkännagivande om att vårdnadsutredningarna bör kvalitetssäkras och evidensbaseras.

I kommittémotion 2020/21:3960 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande om enhetliga utredningsmetoder och evidensbaserade arbetsmetoder i vårdnads-, boende- och umgangesutredningar och i det förebyggande arbetet för att motverka vårdnadstvister.

I kommittémotion 2020/21:3928 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande om att obligatoriska informationssamtal ska införas på prov under en begränsad tid för att sedan noga utvärderas.

I kommittémotion 2020/21:3938 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 4 föreslås ett tillkännagivande om särskild kompetens hos den som arbetar med eller hör barn. I yrkande 5 föreslås ett tillkännagivande om ökade möjligheter för socialtjänsten att inhämta uppgifter utan vårdnadshavarens samtycke.

Gällande rätt

Insatserna inom socialtjänsten ska enligt 3 kap. 3 § SoL vara av god kvalitet, och för att utföra uppgifter inom socialtjänsten ska det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. Kvaliteten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.

I förordningen (2015:284) med instruktion för Socialstyrelsen anges att Socialstyrelsen genom kunskapsstöd och föreskrifter ska bidra till att socialtjänsten bedrivs enligt vetenskap och beprövad erfarenhet. Det framgår även av förordningen (2015:155) om statlig styrning med kunskap avseende hälso- och sjukvård och socialtjänst att den statliga kunskapsstyrningen syftar till att bidra till att socialtjänst bedrivs i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Av 10 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, framgår att sekretess inte hindrar att en uppgift lämnas till en enskild eller till en annan myndighet om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet.

Under vissa förutsättningar får en sekretessbelagd uppgift lämnas till en myndighet om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda (10 kap. 27 § OSL, den s.k. generalklausulen).

Kompletterande information

Att arbeta evidensbaserat – Ett stöd för praktiskt arbete m.m.

Socialstyrelsen gav i december 2020 ut publikationen *Att arbeta evidensbaserat – Ett stöd för praktiskt arbete* (2020-10-6930). I den lyfter Socialstyrelsen fram att myndigheten under många år har arbetat för att stödja en evidensbaserad praktik (EBP) inom socialtjänsten, ett arbete som bl.a. baseras på den statliga utredningen *Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten – till nytta för brukarna* (SOU 2008:18).

Stödet är främst avsett för professionella inom socialtjänsten som vill använda bästa tillgängliga kunskap i klientarbetet, men också för dem som arbetar med att utveckla EBP i sin verksamhet. I stödet beskrivs det förhållningssätt som ligger till grund för EBP och hur EBP kan användas i det praktiska arbetet med klienten. Tillvägagångssättet beskrivs steg för steg och åskådliggörs med konkreta exempel.

Socialstyrelsen driver också den nationella webbplatsen kunskapsguiden.se, där kvalitetssäkrad kunskap samlas från Socialstyrelsen, andra myndigheter och aktörer inom bl.a. områdena barn och unga, verksamhetsutveckling samt arbetsmetoder och perspektiv.

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge

I Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd (HSLF-FS 2017:51) om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge finns bl.a. allmänna råd om personalens kompetens. Personalen bör ha minst ett års yrkeserfarenhet inom områdena vårdnad, boende och umgänge för att självständigt arbeta med att t.ex. enligt 6 kap. 19 och 20 §§ föräldrabalken i mål och ärenden om vårdnad, boende och umgänge lämna upplysningar till rätten eller utreda och lämna förslag till beslut.

Utredaren bör informera föräldrarna bl.a. om vilka kontakter som med stöd av 10 kap. 2 § OSL kan komma att tas med referenspersoner (s. 7).

Innan en utredare kontaktar en referensperson bör han eller hon noga överväga syftet med kontakten och att utredaren i första hand bör ta in uppgifter från personer som genom sin professionella roll känner barnet väl, t.ex. personal vid förskola, skola och fritidshem (s. 9). Utredaren bör däremot vara återhållsam med att ta in uppgifter från släktingar och vänner.

Av information på MFoF:s webbplats framgår följande:

Utredaren bör informera föräldrarna om vilka kontakter som kan komma att tas med stöd av 10 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (OSL), HSLF-FS 2017:51.

Inom ramen för en vårdnads-, boende- och umgangesutredning krävs inte nödvändigtvis vårdnadshavarnas samtycke för att efterfråga uppgifter från barnets förskola och skola. För att socialtjänsten ska kunna fullgöra sina arbetsuppgifter är det i vissa fall nödvändigt att lämna ut uppgifter utanför den egna myndigheten. Sekretess utgör således inget hinder mot att uppgifter lämnas ut för att den utlämnande myndigheten/familjerätten ska kunna fullgöra sin verksamhet, 10 kap. 2 § OSL. Utredaren kan med stöd av denna bestämmelse kontakta de referenter som behövs i utredningen. Den tillfrågade myndigheten avgör emellertid utifrån sin sekretess om uppgifterna kan lämnas ut. Den tillfrågade myndigheten kan i vissa fall tillämpa den så kallade generalklausulen, som innebär att en sekretessbelagd uppgift får lämnas till en myndighet, om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas ut har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda. (Observera att utredaren måste vara anställd hos socialnämnden. Generalklausulen kan inte tillämpas i förhållande till uppdragstagare).

Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag

Utredningen Framtidens socialtjänst överlämnade sitt betänkande Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag (SOU 2020:47) i augusti 2020. En av utredningens utgångspunkter har varit att få till stånd långsiktiga förändringar

som påverkar både människor och kommuner positivt och ger förutsättningar för en hållbar socialtjänst. Utredningen föreslår bl.a. följande:

- att socialtjänsten ska ha ett förebyggande perspektiv (s. 41)
- att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett förslag på hur myndigheten kan utveckla stödet till kommuner för systematisk uppföljning, som en del i arbetet med att säkerställa och utveckla kvaliteten i verksamheten (s. 48)
- att det införs krav på att verksamhet inom socialtjänsten ska bedrivas i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet (s. 49 f.).

Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Budgetpropositionen för 2021

I budgetpropositionen för 2021 (prop. 2020/21:1 utg.omr. 9 s. 165) anför regeringen bl.a. att kartläggningar inom området kunskapsstyrning visar att det fortfarande saknas kunskap om t.ex. evidensbaserade metoder inom socialtjänsten. Regeringen anser därför att fortsatt kunskapsutveckling inom området är angelägen. Socialtjänsten omfattar många verksamheter och det är centralt att de kunskapsstödet som tas fram svarar upp mot de många olika behov som finns i verksamheterna samt att kunskapsstöden är samstämda. Regeringen anser att det är viktigt att samarbeten inom Rådet för styrning med kunskap, Huvudmannagruppen samt Partnerskap för kunskapsstyrning inom socialtjänsten fortsätter att utvecklas för att kunna uppfylla målen med den statliga styrningen med kunskap.

Uppdrag om stärkt samverkan i familjerättsliga ärenden

MFoF redovisade i mars 2021 ett regeringsuppdrag om att göra en analys av kommuners behov av stöd och förutsättningar för samverkan i familjerättsliga ärenden (rapporten Uppdrag om stärkt samverkan i familjerättsliga ärenden [S2018/04676/FST]).

Mot bakgrund av det behov av stöd som kartläggningen visat bedömer MFoF att det bl.a. är nödvändigt med ett sammanhållet stöd på nationell nivå.

Tidigare riksdagsbehandling

Motionsyrkanden om familjemedlare

Motionsyrkanden om familjemedlare behandlades av socialutskottet i betänkande 2018/19:SoU9 Socialtjänst- och barnfrågor. Motionsyrkandena avstyrktes (s. 97, en reservation [SD] i denna del). Utskottet hänvisade bl.a. till att arbete på området pågick på flera håll, bl.a. genom den nya nationella strategin för ett stärkt föräldraskap och de uppdrag som regeringen gett MFoF i samband med att den nya strategin antogs.

Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag (rskr. 2018/19:187).

Motionsyrkanden om kompetens och kvalitet inom socialtjänsten

Motionsyrkanden om kompetens och kvalitet behandlades av socialutskottet i betänkande 2019/20:SoU9 Socialtjänst- och barnfrågor. Motionsyrkandena avstyrktes (s. 27, en reservation [SD, C] i denna del). Utskottet hänvisade bl.a. till utredningen Framtidens socialtjänst och att utredningens arbete borde inväntas.

Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag (rskr. 2019/20:309).

Motionsyrkande om särskilt stöd till barn vid skilsmässa

Ett motionsyrkande om särskilt stöd till barn vid skilsmässa behandlades av socialutskottet i betänkande 2019/20:SoU9 Socialtjänst- och barnfrågor. Motionsyrkandet avstyrktes (s. 95, en reservation [SD] i denna del). Utskottet ansåg inte att riksdagen behövde ta något initiativ.

Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag (rskr. 2019/20:309).

Utskottets ställningstagande

Regeringens proposition innehåller förslag som bl.a. syftar till att stärka barnrättsperspektivet i vårdnadsprocessen, skapa bättre förutsättningar för föräldrar att nå samförståndslösningar och stärka skyddet för barn som riskerar att fara illa. Socialutskottet välkomnar förslagen som innebär att barnets ställning i vårdnadsprocessen stärks ytterligare. Socialutskottet föreslår att civilutskottet tillstyrker regeringens lagförslag i de delar socialutskottet har att beakta.

Frågor om personalens kompetens och evidensbaserade utredningar i familjerättsärenden tas upp i några av motionerna.

Socialutskottet konstaterar att socialtjänstens utredningar ofta har stor betydelse för bedömningen i familjerättsärenden. Socialutskottet vill därför särskilt understryka vikten av att de familjerättssekreterare som genomför utredningar i denna typ av ärenden har den särskilda kompetens som krävs. Socialutskottet vill också lyfta fram vikten av att de familjerättssekreterare som genomför utredningar eller håller i informations- eller samarbetsamtal har goda möjligheter till kompetensutveckling. Socialutskottet anser att det finns ett övergripande behov av kunskapshöjning och enhetliga metoder i arbetet med familjerättsliga frågor. Vårdnadsutredningarna behöver kvalitets-säkras och det är angeläget att evidensbaserade utredningsmetoder används.

Enligt socialutskottet bör regeringen se över de ovannämnda frågorna. Civilutskottet bör därför tillstyrka motionerna 2020/21:3922 (SD) yrkande 7, 2020/21:3938 (L) yrkande 4 och 2020/21:3960 (C) yrkande 3 och föreslå att riksdagen ska göra ett tillkännagivande.

Propositionens förslag innebär att socialnämnden i ett förfarande om vårdnad, boende eller umgänge ska få höra ett barn utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. Som framgår ovan ställer sig socialutskottet bakom förslaget. Enligt socialutskottets mening kan

det emellertid finnas ett behov även av utökade möjligheter för socialtjänsten att inhämta uppgifter utan vårdnadshavarens samtycke. Det är angeläget att regelverket gör det möjligt att samla in den information som krävs för att bedöma vad som är barnets bästa. Enligt socialutskottet bör regeringen därför se över frågan. Civilutskottet bör därför föreslå att riksdagen gör ett tillkännagivande och tillstyrka motion 2020/21:3938 (L) yrkande 5.

I motion 2020/21:3922 (SD) framförs att s.k. familjemedling i stället för informationssamtal bör införas. Enligt yrkande 2 i motionen bör familjemedlarna få särskild utbildning och ett genomgripande kvalitetslyft bör genomföras. I yrkande 3 föreslås att en särskild kontaktperson utses för barnet senast i samband med familjemedling. Socialutskottet är inte berett att ställa sig bakom förslagen. Civilutskottet bör därför avstyrka yrkandena.

Socialutskottet är inte berett att ställa sig bakom förslaget om en försöksverksamhet med obligatoriska informationssamtal. Civilutskottet bör avstyrka motion 2020/21:3928 (V) yrkande 3.

Sammanfattningsvis anser således socialutskottet att civilutskottet bör tillstyrka regeringens lagförslag i de delar socialutskottet har att beakta och tillstyrka motionerna 2020/21:3922 (SD) yrkande 7, 2020/21:3938 (L) yrkandena 4 och 5 samt 2020/21:3960 (C) yrkande 3. Övriga motioner bör avstyrkas.

Stockholm den 4 maj 2021

På socialutskottets vägnar

Acko Ankarberg Johansson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Acko Ankarberg Johansson (KD), Kristina Nilsson (S), Camilla Waltersson Grönvall (M), Ann-Christin Ahlberg (S), Johan Hultberg (M), Per Ramhorn (SD), Mikael Dahlqvist (S), Sofia Nilsson (C), Ulrika Heindorff (M), Carina Ståhl Herrstedt (SD), Yasmine Bladelius (S), Dag Larsson (S), Nicklas Attefjord (MP), Pia Steensland (KD), Maj Karlsson (V), Linda Lindberg (SD) och Juno Blom (L).

Avvikande meningar

1. Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister (S, V, MP)

Kristina Nilsson (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Mikael Dahlqvist (S), Yasmine Bladelius (S), Dag Larsson (S), Nicklas Attefjord (MP) och Maj Karlsson (V) anför:

Vi välkomnar regeringens proposition som innebär att barnets ställning i vårdnadsprocessen stärks ytterligare.

Frågor om personalens kompetens och evidensbaserade utredningar i familjerättsärenden tas upp i några av motionerna.

Vi konstaterar att socialtjänstens utredningar ofta har stor betydelse för bedömningen i familjerättsärenden. Vi vill därför betona att det är viktigt att de familjerättssekreterare som genomför utredningar i denna typ av ärenden har den särskilda kompetens som krävs.

Som redovisas i yttrandet finns det föreskrifter och allmänna råd om personalens kompetens. Den statliga kunskapsstyrningen syftar vidare till att bidra till att socialtjänst bedrivs i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Enligt vår mening är det därför inte nödvändigt för riksdagen att ta något initiativ i de nu aktuella frågorna. Civilutskottet bör därför avstyrka motionerna 2020/21:3922 (SD) yrkande 7, 2020/21:3938 (L) yrkande 4 och 2020/21:3960 (C) yrkande 3.

När det gäller frågan om möjligheten för socialtjänsten att inhämta uppgifter utan vårdnadshavarens samtycke anser vi att gällande reglering är väl avvägd. Vi är därför inte beredda att ställa oss bakom motion 2020/21:3938 (L) yrkande 5 och civilutskottet bör avstyrka denna.

2. Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister (SD)

Per Ramhorn (SD), Carina Ståhl Herrstedt (SD) och Linda Lindberg (SD) anför:

Vi välkomnar regeringens proposition som innebär att barnets ställning i vårdnadsprocessen stärks ytterligare.

Vi vill emellertid i stället för obligatoriska informationssamtal införa familjemedling i vårdnadsärenden enligt en norsk modell (meckling). Enligt denna modell sammankallas berörda parter till familjemedling i syfte att enas för barnets bästa.

För att höja kompetensen och få en jämn kvalitet på familjemedling och de som arbetar med vårdnadsfrågor i socialtjänsten bör centrala utbildningsinsatser genomföras. Det bör införas krav på obligatorisk utbildning för framför allt familjemedlare.

Vi bedömer att obligatorisk familjemedling skulle göra det mer naturligt att barnet kommer till tals i ett tidigare skede. Vi föreslår att barnet får en egen kontaktperson inom socialtjänsten som därefter följer barnet och blir barnets naturliga kontaktpunkt.

Detta innebär att vi anser att civilutskottet bör tillstyrka motion 2020/21:3922 (SD) yrkandena 2 och 3.

3. Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister (V)

Maj Karlsson (V) anför:

Jag välkomnar regeringens proposition som innebär att barnets ställning i vårdnadsprocessen stärks ytterligare.

I propositionen föreslås att alla föräldrar som överväger att inleda en tvist i domstol i frågor som rör vårdnad, boende eller umgänge ska delta i ett obligatoriskt informationssamtal där de får information som syftar till att hitta den lösning som är bäst för barnet.

Att erbjuda föräldrar stöd, hjälp och vägledning när det finns risk för tvister i domstol är i grunden positivt.

Jag vill lyfta fram den kritik mot förslaget om informationssamtal som innebär att metoden är oprövad och saknar forskningsstöd och att det finns andra metoder som har utvärderats och haft positiva effekter.

För att säkerställa att metoden med obligatoriska informationssamtal leder till ökat barnrättsperspektiv anser jag att metoden ska införas på prov under en begränsad tid för att sedan noga utvärderas.

Detta innebär att jag anser att civilutskottet bör tillstyrka motion 2020/21:3928 (V) yrkande 3.